

การจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษา รยางค์สัมพันธ์

โดย

นางสาวอิสรา ชื่นสุขเกษมวงศ์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วารสารศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษา รยางค์สัมพันธ์

โดย

นางสาวอิสรา ชื่นสุขเกษมวงศ์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วารสารศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

MANAGEMENT OF CONTEMPORARY ART EXHIBITION: A CASE
STUDY MODE OF LIAISONS

BY

MISS ISSARA CHUENSUKKASEMWONG

AN INDEPENDENT STUDY SUBMITTED IN PARTIAL FUFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR THE MASTER DEGREE OF ARTS
PROGRAM IN MASS COMMUNICATION AND ADMINISTATOR
FACULTY OF JOURNALISM AND MASS COMMUNICATION
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2016
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSIT

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน

การค้นคว้าอิสระ

ของ

นางสาวอิสรา ชื่นสุขเกษมวงศ์

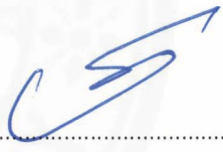
เรื่อง

การจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษา ทรายคำสัมพันธ

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารสื่อสารมวลชน)

เมื่อ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2560

ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

.....
(รองศาสตราจารย์แอนนา จุมพลเสถียร)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

.....
(รองศาสตราจารย์พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช)

กรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

.....
(รองศาสตราจารย์กัลยกร วรกุลลัญญานี)

คณบดี

.....
(รองศาสตราจารย์พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช)

หัวข้อการค้นคว้าอิสระ	การจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษา รยางค์ สัมพันธ์
ชื่อผู้เขียน	นางสาวอิสรา ชื่นสุขเกษมวงศ์
ชื่อปริญญา	วารสารศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	การบริหารสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ	รองศาสตราจารย์พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การค้นคว้าอิสระเรื่อง การจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษา “รยางค์สัมพันธ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์ และศึกษาปัญหาในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์

วิธีวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลจำนวน 3 คน

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์พบว่า

1) การจัดการนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์นั้นเป็นนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยที่มีการจัดการนิทรรศการศิลปะที่มีประสิทธิภาพ มาตรฐาน แนวความคิดการจัดการนิทรรศการศิลปะผสมกับรูปแบบด้านการออกแบบนิทรรศการและการออกแบบที่สื่อความหมายตามวัตถุประสงค์และแนวความคิดของงานที่กำหนดไว้ อีกทั้งการประชาสัมพันธ์โดยใช้ช่องทางสื่อออนไลน์และการเชิญนักเขียนคอลัมน์ลงสื่อออนไลน์ มีผลอย่างมากต่อการเผยแพร่ข่าวสารนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์สู่กลุ่มเป้าหมายและประชาชนทั่วไปที่สนใจงานศิลปะ

2) ในการออกแบบพื้นที่ในการจัดวางงานศิลปะได้เป็นอย่างดี ไม่มีขึ้นโหนดูแปลกแยกออกจากแนวความคิดของงาน โดยเน้นวิธีการจัดการที่มีประสิทธิภาพผ่านรูปแบบผลงานศิลปะที่

นำมาจัดแสดงในนิทรรศการอย่างสม่ำเสมอเป็นงานศิลปะในรูปแบบที่ผู้ชมสามารถเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับงานศิลปะได้ กลุ่มเป้าหมายที่เน้นคนรุ่นใหม่ชนชั้นกลางที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องศิลปะ

3) ปัญหาในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยอย่างสม่ำเสมอทางผู้จัดนิทรรศการขาดความรอบคอบในการติดป้ายสัญลักษณ์เตือนบริเวณงานศิลปะบางจุดภายในงานนิทรรศการและการสื่อสารกับผู้ร่วมงานในด้วยวัฒนธรรมและภาษาที่ต่างกันและขาดเอกสารการศึกษางานวิจัยรองรับที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับผู้ชมนิทรรศการในเรื่องของความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ และความพึงพอใจ

ดังนั้นการวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะว่างานวิจัยเกี่ยวกับนิทรรศการและผู้ชมนิทรรศการในอนาคตควรมีการเปรียบเทียบผลการวิจัยจากนิทรรศการอื่น ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ อันจะส่งผลให้ผู้จัดนิทรรศการศิลปะสามารถกำหนดและวางแผนในการจัดการนิทรรศการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ: การจัดการ, นิทรรศการ, ศิลปะร่วมสมัย

Independent Study Title	MANAGEMENT OF CONTEMPORARY ART EXHIBITION: A CASE STUDY MODE OF LIAISONS
Author	Mrs. Issara Chuensukkasemwong
Degree	Master degree of arts
Major Field/Faculty/University	Mass communication administration Faculty of journalism and mass communication Thammasat University
Independent study Adviser	Associate Professor Pornthip Sampattavanija
Academic Years	2016

ABSTRACT

The purpose of this independent study is to study the exhibition management and problems in managing the contemporary art exhibition with a case study of the exhibition entitled “Mode of Liaisons.”

This research is a qualitative research which uses Non-Participant Observation and In-depth Interviews with 3 informants as a research methodology.

From research results by purpose, the following results were found:

1) The Mode of Liaisons is a contemporary art exhibition with efficiency and standard in managing the art exhibition. A concept of contemporary art was combined with a style of exhibition design, and a design that interprets objectives and concepts of the exhibition, moreover, social media advertising and inviting columnists via social media, made a great impact in publicizing this exhibition to a target group and people who are interested in art.

2) A space designed for display artistic work does not create dissimilarity between the works of art and concepts of the exhibition by emphasizing on effective management methods through forms of displayed artworks which audiences can interact with artworks. The target audience is focusing on a new generation of the middle-class who has knowledge and understanding in art.

3) Problems in managing this contemporary art exhibition, Mode of Liaisons, occurred from exhibitors' lack of prudence in labeling warning signs in some areas of the exhibition and a communication error with the audiences due to culture and language differences. Furthermore, a lack of research studies on audience in the exhibition focusing on knowledge, understanding, attitude, and contentment.

Hence, this research provides a suggestion for future study related to exhibitions and their audiences that a comparison of research results with other exhibitions should be made in order to create thoroughly understanding which will help art exhibitors in setting and planning exhibitions with more effectiveness and usefulness.

Keywords: management, exhibition, contemporary art

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและการชี้แนะที่เป็นประโยชน์อย่างมากจากกรรมการค้นคว้าอิสระทุกท่าน ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช ที่ให้ความกรุณาสละเวลามาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระและกรรมการที่คอยแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และชี้แนะให้คำปรึกษา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคุณพิชญา ศุภวานิช ภัณฑารักษ์ที่ดูแลนิทรรศการรายวงศ์สัมพันธ์ คุณกาญจนาวัล ชัยวิริยานนท์ เจ้าหน้าที่ประสานงานรายวงศ์ หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพฯ คุณเบญญทิพย์ ธีรวิริยพล เจ้าหน้าที่ประสานงานจากเจแปนฟาวเดชั่น ที่ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ในการค้นคว้าอิสระฉบับนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในโครงการ และเพื่อน ๆ พี่ MCA 18 อีกทั้งแก๊งค์ อสรพิษ ในมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และคำแนะนำดี ๆ ในระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา ที่ขาดเสียมิได้ ขอขอบคุณครอบครัวที่คอยสนับสนุนและเป็นกำลังใจ

หากผลการศึกษานี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้เพื่อปรับปรุง แก้ไขในการศึกษาครั้งต่อไป

นางสาวอิสรา ชื่นสุขเกษมวงศ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพ	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	5
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.4 นิยามศัพท์	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 แนวคิดการจัดการนิทรรศการศิลปะ	8

2.1.1 ความหมายของนิทรรศการ	9
2.1.2 ประเภทของนิทรรศการ	9
2.1.1.1 การแบ่งนิทรรศการตามกำหนดระยะเวลาในการจัดแสดง	9
2.1.3 การแบ่งประเภทนิทรรศการตามสถานที่จัดแสดง	10
2.1.3.1 นิทรรศการในร่ม	10
2.1.3.2 นิทรรศการกลางแจ้ง	11
2.1.3.1 นิทรรศการหมุนเวียน	11
2.1.4 การแบ่งประเภทนิทรรศการตามลักษณะผังทางเดินผู้ชม	11
2.1.4.1 แบบควบคุม	11
2.1.4.2 แบบไม่ควบคุม	11
2.1.5 หลักการออกแบบนิทรรศการ	11
2.1.6 ขั้นตอนการจัดนิทรรศการ	13
2.1.6.1 ขั้นการวางแผน	13
2.1.6.2 ขั้นการจัดแสดง	14
2.1.6.3 ขั้นการประเมินผล	14
2.1.7 ข้อควรคำนึงในการออกแบบนิทรรศการ	15
2.1.8 วัสดุและสื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ	17
2.1.9 การวางแผนจัดนิทรรศการ	20
2.1.10 การเตรียมการจัดนิทรรศการ	21
2.1.11 การดำเนินการจัดนิทรรศการ	23
2.1.12 การประเมินผลการจัดนิทรรศการ	23
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษ	24
2.2.1 ความหมายของกิจกรรมพิเศษ	24
2.2.2 ขั้นตอนการบริหารกิจกรรมพิเศษ	27

2.3 แบบจำลองการกระบวนการสื่อสารของ David K.Berlo	33
2.3.1 ผู้ส่งสาร	34
2.3.2 สาร	35
2.3.3 ช่องทางการสื่อสาร	35
2.3.4 ผู้รับสาร	36
2.4 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์	38
2.4.1 เฮอเบิร์ต บลูเมอร์	41
2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	47
3.1 แหล่งข้อมูล	47
3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ	47
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	48
3.2.1 แบบสังเกต	48
3.2.2 แบบสัมภาษณ์	48
3.2.2.1 ตัวอย่างประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์	49
3.3 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล	50
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	50
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	51
บทที่ 4 ผลการศึกษา	52

4.1 ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์	52
4.1.1 ขั้นตอนการวางแผน	53
4.1.1.1 การตั้งวัตถุประสงค์	53
4.1.1.2 การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย	54
4.1.1.3 การกำหนดเนื้อหา นิทรรศการรยางค์สัมพันธ์	54
4.1.1.4 การเลือกสถานที่จัดงานและกำหนดระยะเวลาในการจัดแสดง	56
4.1.1.5 งบประมาณ	57
4.1.1.6 การออกแบบงานนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์และการเตรียมวัสดุอุปกรณ์	
อย่างไรบ้าง	58
4.1.1.7 การเตรียมประชาสัมพันธ์	61
4.1.1.8 การกำหนดหน้าที่รับผิดชอบ	63
4.1.2 ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการจัดแสดงนิทรรศการ	66
4.1.2.1 การจัดวางอุปกรณ์ การติดตั้งและการป้องกันการเกิดอันตราย	66
4.1.2.2 การจัดบุคลากรประจำจุดสำคัญต่าง ๆ ของงาน	71
4.1.2.3 การจัดกิจกรรมพิเศษในงานนิทรรศการเพื่อให้ผู้ชมมีส่วนร่วม	72
4.1.2.4 การตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และการแก้ไขปัญหา	
สถานการณ์ในขณะลงมือปฏิบัติ	75
4.1.3 ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการประเมินผล	75
4.1.3.1 การประเมินผลนิทรรศการ	75
4.1.3.2 การติดตามและแก้ไขจากการประเมินผลการจัดนิทรรศการ	76
4.2 ตอนที่ 2 ผลการศึกษาถึงปัญหาในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษารยางค์สัมพันธ์	77
4.2.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานรยางค์สัมพันธ์	77
4.2.2 บริหารความเสี่ยงภายในงาน	77
4.2.3 วิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น	78

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	80
5.1 สรุปผลการศึกษากิจการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษา รายงานค์สัมพันธ์	80
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	83
5.3 ข้อเสนอแนะที่พบจากการวิจัยในครั้งนี้	86
5.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป	87
รายการอ้างอิง	88
ประวัติผู้เขียน	90

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ตารางเปรียบเทียบสรุปขั้นตอนการบริหารการจัดการกิจกรรมพิเศษ	30

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แบบจำลองการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล	34
4.1 สัดส่วนการใช้งบประมาณในการจัดนิทรรศการรายค์สัมพันธ์	58
4.2 โครงสร้างการจัดการนิทรรศการรายค์สัมพันธ์	64
4.3 วิธีการทำงานในการจัดนิทรรศการรายค์สัมพันธ์	65
4.4 ภาพบรรยากาศสัณยในงานนิทรรศการรายค์สัมพันธ์โดยรวม	69
4.5 Xilitla, Carpet Piece, First kiss โดย อัลเบิร์ต สัมเรท	68
4.6 อย่างลึ้มแปรงสีฟัน กินบะหมี่แกงกะหรี่ผ่านรูนอน เดินทางข้ามเวลากับสัพันธ์บ๊อบ สแควร์	
แพนส์ถักยบะหมี่แกงกะหรี่และนาฬิกาไม่มีตัวเลข, โดย ฤกษ์ฤทธิ ติระวนิช	68
4.7 Marcisno โดย ยูนิเวิร์ส บัลโดซ่า	69
4.8 ราตรีสีรุ้ง โดย ทามูระ ยูอิโระ	69
4.9 เร็ว ๆ นี้ (อนาคตอันสมบูรณ์ของมาเลเซีย บทที่ 2)โดย อาลี อลาศรี, ฟาอิด สยาชวาน คูอิรี,	
มาร์ค เทห์, วง เต ชี	70
4.10 แผนที่ภายในงานนิทรรศการรายค์สัมพันธ์	71
4.11 ภาพบรรยากาศกิจกรรม สภาภัณฑารักษ์	72
4.12 Mafia's board game	73
4.13 Art activity II นิด หน่อย ตัน: การแสดงโดยคณะปฏิวติ	74

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาของความสำคัญและปัญหา

เมื่อรูปแบบงานสร้างสรรค์ของไทยได้รับอิทธิพลจากศิลปะตะวันตก จากการส่งเสริมของชนชั้นปกครองในสมัยก่อน เป็นผลให้งานศิลปะของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากการทำงานเพื่อสนองต่อศาสนาหรือสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นการสร้างสรรค์อย่างอิสระตามความรู้สึกนึกคิดของศิลปินนั้นจึงทำให้ปัจจุบันผลงานศิลปกรรมจึงมีความเป็นปัจเจกสูง แต่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสังคมมากยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นการแสวงหาพื้นที่เพื่อแสดงผลงานศิลปะจึงเป็นที่ต้องการของศิลปินผู้สร้างสรรค์ศิลปะสมัยใหม่

ช่วงเวลาหลาย 10 ปีที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เครือข่ายศิลปินและประชาชนจึงได้นำโครงการหอศิลป์เข้าหาหรือและได้รับการพิจารณาเห็นชอบให้ดำเนินการจัดสร้าง หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครตามเดิมนโยบายที่มี¹ หลังจากนั้นประเทศไทยได้มีหอศิลป์และพื้นที่ที่แสดงผลงานศิลปะเกิดขึ้นมากมายจากการรณรงค์ของศิลปินและอาจารย์และนักศึกษาจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไปเพื่อให้สังคมมีแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมอีกทั้ง เป็นทางเลือกเพื่อจรรโลงยกระดับจิตใจควบคู่ไปกับความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ ให้ความผ่อนคลายแก่ประชาชนที่สนใจ โดยผู้เข้าชมส่วนใหญ่เป็นศิลปินหรือผู้ที่ทำงานในแวดวงศิลปะ นักเรียนนักศึกษา บุคคลทั่วไป และสื่อมวลชน โดยหอศิลป์ไว้เพื่อจัดแสดงภาพเขียนจิตรกรรม ประติมากรรม และศิลปะประยุกต์ และงานฝีมือของศิลปินเพื่อเป็นพื้นที่เผยแพร่ และดำเนินงานในการแสดงทางความคิด ฝีมือ ถ่ายทอดประสบการณ์ของตัวศิลปินแก่ผู้ชมทั่วไป การจัดแสดงงานจิตรกรรมของศิลปินในปัจจุบันมีมากมาย การเลือกหอศิลป์นั้นขึ้นอยู่กับความสะดวกและขนาดของสถานที่หรือความสะดวกของผู้จัดงาน หรือถ้าเป็นแสดงระดับ

¹ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร, “ความเป็นมาของหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร”, Bacc, <http://www.bacc.or.th/content/background.html> / , (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ.2560).

ใหญ่ก็จะนิยมจัดที่หอศิลป์กรุงเทพมหานคร ส่วนศิลปินหรือบุคคลทั่วไปก็จะจัดกับหอศิลป์เล็ก ๆ กับเอกชน

ในทุกวันนี้ในเมืองใหญ่ ๆ ความสำคัญของพื้นที่ศิลปะทางเลือกคือการเป็นพื้นที่ที่ได้ช่วยยกระดับจิตใจ กระตุ้นสังคมและเศรษฐกิจ ในปัจจุบันจึงภาครัฐและเอกชนหันมาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมศิลปะร่วมสมัยในรูปแบบให้เงินสนับสนุนและจัดงานประกวดศิลปกรรม อีกทั้งเปิดให้ผู้เสพงานและประชาชนทั่วไปได้เข้ามาเยี่ยมชมและมีส่วนร่วมกับโลกของศิลปะที่ได้จัดแสดงในพื้นที่แสดงให้กับศิลปินในรูปแบบที่เหมาะสม หอศิลป์คือสถานที่รวบรวมผลงานศิลปกรรมในแต่ละยุคสมัย หน้าที่ของหอศิลป์คือดูแลรักษาผลงานศิลปกรรมและเผยแพร่ให้ความรู้ความเพลิดเพลิน เสนอผลงานฝีมือของศิลปินที่สร้างสรรค์ออกมา รวมทั้งจัดนิทรรศการศิลปกรรมแก่ประชาชน

การจัดสื่อนิทรรศการถือเป็นส่วนหนึ่งในการจัดงานกิจกรรมพิเศษเพื่อเผยแพร่ตามวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือผู้จัดขึ้น โดยวัตถุประสงค์ของการจัดนั้นมีความแตกต่างกันแล้วแต่รูปแบบขององค์กรและผู้จัด อาจจะเพื่อการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดี เพื่อสร้างการรู้จัก เพื่อแสดงความก้าวหน้า โดยมีการจัดเตรียมและวางแผนล่วงหน้าเพื่อความเรียบร้อยและให้งานสำเร็จลุล่วง โดยรูปแบบในการจัดงานกิจกรรมพิเศษถือเป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและเป็นวิธีที่นิยมอย่างมากในทางด้านการตลาด เพราะเป็นรูปแบบสื่อที่เปิดให้ผู้ชมหรือผู้รับสารได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้เต็มที่และยังใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้และรับชม โดยงานนิทรรศการศิลปะก็ถือเป็นกิจกรรมพิเศษที่เปิดให้บุคคลและประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปรับชม ศึกษาหาความรู้และวิจารณ์งานได้อย่างอิสระ

ถึงแม้ว่าแนวโน้มของการจัดตั้งนิทรรศการหรืองานแสดงหอศิลป์จะมีจำนวนมากในกรุงเทพแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถกระตุ้นให้บุคคลทั่วไปหรือภาครัฐให้ใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นเศรษฐกิจและสร้างมูลค่า หรือ คุณค่าได้ จากบทความของเว็บไซต์ dudesweet ได้เปิดเผยบทความที่ว่า “ปีนี้จีนกลายเป็นผู้นำตลาดศิลปะโลก แล้วไทยเราอยู่ตรงไหน?² ” งานศิลปกรรมของประเทศไทยในปัจจุบันในระยะหลังมานี้มีผู้ให้ความสนใจเพิ่มขึ้นแต่ก็ยังไม่เพียงพอจะเป็นศูนย์กลางการตลาดในการซื้อขายตลาดศิลปะโลกหรือขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้โตพอ ยกตัวอย่างใน

² Third world, “ปีนี้จีนกลายเป็นผู้นำตลาดศิลปะโลก แล้วไทยเราอยู่ตรงไหน?”,dudesweet, <http://www.dudesweet.org/thirdworld/artbaselhk17/> , (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2560).

ปี พระราชรัฐบาลจีนมีนโยบายส่งเสริมจีนถือเป็นผู้นำตลาดศิลปะโลกไปแล้ว 2560 ศิลปะ เพื่อสร้างงาน ซึ่งงานในที่นี้ไม่ได้มีแค่งานก่อสร้าง ค้าขาย หรือเป็นแค่ศิลปินเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสร้างอาชีพแปลก ๆ ขึ้นมาใหม่ด้วย เช่น ที่ปรึกษาการสะสมงานศิลปะ นายหน้าค่างานศิลปะ แต่ที่สำคัญกว่านั้น คือรัฐบาลจีนต้องการใช้ศิลปะเป็น “อำนาจนุ่ม” (Soft power) ในการสื่อสารวัฒนธรรมและยึดครองตลาดการเงินที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ในปี 2012 ในปี แห่ง 25 จีนมีพิพิธภัณฑ์แค่ 1949 จีนมีพิพิธภัณฑ์ทั้งสิ้น 3,866 แห่งและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

การจัดสื่อนิทรรศการศิลปะจึงเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่นำและรวบรวมงานผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ให้ผู้คนทั่วไปได้เข้าชม นิทรรศการศิลปะจึงเป็นสิ่งที่ผู้คนมักจะเลือกเข้าชมหรือให้ความสนใจในบางครั้งเมื่อมีเวลาว่างหรือต้องการความผ่อนคลายในอีกรูปแบบตามแบบความชอบของคนเฉพาะกลุ่มที่มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้คนที่มีความสนใจในเรื่องทั้งของประวัติศาสตร์ ศิลปะ การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือต้องการศึกษาเทคนิคในการวาดเขียน เป็นต้น ฉะนั้นการจัดการนิทรรศการศิลปะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะสามารถนำบุคคลและประชาชนทั่วไปที่ชื่นชอบงานศิลปะหรือสามารถทำให้คนที่ไม่ค่อยรู้เรื่องราวเกี่ยวกับศิลปะเข้ามาเข้าชมเพื่อเกิดประโยชน์และกระตุ้นความสำคัญได้

ในช่วงหลัง ๆ การร่วมมือในการแสดงงานศิลปะระหว่างประเทศเริ่มมีให้พบเห็นได้บ่อยขึ้นไม่ว่าจะเป็นทางเอเชียหรือยุโรปก็จะเข้ามามีส่วนร่วมและบทบาทร่วมแสดงงานในประเทศไทยมากขึ้น ประเทศญี่ปุ่นถือเป็นหนึ่งประเทศที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับไทยมาช้านานตั้งแต่สมัยสงครามโดยมีความสัมพันธ์ที่ดีมาถึง 130 ปี จนปัจจุบันไทยและญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ในเรื่องของ เศรษฐกิจ สินค้า อาหาร รูปแบบไลฟ์สไตล์ในชีวิตประจำวันและสื่อบันเทิง และสื่อศิลปะ ถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นได้อย่างดีเช่นกัน โดยงานนิทรรศการ “รยางค์สัมพันธ์” (Mode of liaisons) ‘รยางค์’ ในความหมายที่ราชบัณฑิตยสถานบอกไว้ในรายการวิทย์ รู้ รักษา ภาษาไทย คือ “ส่วนที่ยื่นออกจากส่วนหลักของอวัยวะของสิ่งมีชีวิต เช่น ครีบปลา แขน ขา หนวด และขาของสัตว์ที่มีขาเป็นปล้อง มีโครงแข็งให้กล้ามเนื้อยึดเกาะเพื่อการเคลื่อนไหว โครงแข็งของสัตว์ที่มีกระดูกสันหลังเป็นกระดูกและกระดูกอ่อน เรียกว่า กระดูกรยางค์แต่ ซึ่งยึดระหว่างกระดูกแขนขา กับกระดูกแกนของลำตัวด้วย นิทรรศการรยางค์สัมพันธ์จึงเป็นนิทรรศการที่มองชิ้นงานศิลปะเป็น ‘ดั่งสิ่งมีชีวิต’ ที่ส่วนที่ยื่นจากแกนกลางสามารถเคลื่อนที่ ปรับเปลี่ยนความหมายไปตามสภาพแวดล้อม ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อมโยงร้อยเรียงกันภายใต้ความหมายของชิ้นงานแต่ละชิ้น

นิทรรศการศิลปะร่วมสมัย ทรายค์สัมพันธ์ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “Condition report” จัดโดย เจแปนฟาวนด์ชั่นเอเชียเซ็นเตอร์ เมื่อโครงการได้ริเริ่มในปี 2558 ตั้งแต่การวางแผนการประชุม การคัดเลือกภัณฑารักษ์ การวางแผนร่วมกันระหว่างภัณฑารักษ์ผู้ที่มีประสบการณ์กับภัณฑารักษ์รุ่นใหม่จนถึงการแสดงผลงานนิทรรศการ 4 ประเทศ จนมาถึงการจัดนิทรรศการแสดงผลงานที่ส่วนแสดงงานชั้น 8 หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครในวันที่ 30 มีนาคมถึง 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2560 ซึ่งภายในงานจะรวบรวมผลงานของศิลปินจากต่างประเทศต่าง ๆ ทั้งหมด 13 ท่านและผลงานศิลปะทั้งหมดเกือบ 30 ชิ้นที่จัดแสดงภายใต้แนวความคิด “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้คืออะไร” โดยร่วมกันถ่ายทอดอัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อ มายาวนาน นิทรรศการนี้แม้ชิ้นงานแต่ละชิ้นจะถูกสร้างสรรค์ขึ้นในสถานที่และเรื่องราวที่แตกต่างกัน เมื่อวางแยกกันก็สามารถตีความแยกกันออกไปได้ แต่ภายใต้ ทรายค์สัมพันธ์ มันก็มีชิ้นส่วนบางชิ้น เรื่องราวบางช่วงบางตอน บ้างเล็กบ้างใหญ่ ที่เชื่อมโยงแต่ละงานเข้าไว้ด้วยกันออกมาเป็นภาพใหญ่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภูมิภาคที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกันยาวนาน และยังสร้างเรื่องราวที่คาบเกี่ยวกันเรื่อยมาจนแยกจากกันไม่ได้ กระทั่งในปัจจุบันก็ตาม

การจัดแสดงนิทรรศการทรายค์สัมพันธ์เป็นนิทรรศการที่ใช้ศิลปะร่วมสมัยในการเผยแพร่แก่ผู้ชม จัดโดย เจแปนฟาวนด์ชั่นเซ็นเตอร์ที่ประเทศญี่ปุ่นและผู้ร่วมสนับสนุนโดย สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยโดยมีการประสานงานกับหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร ก็เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าการเกิดนิทรรศการต่าง ๆ ในปัจจุบันนั้น ก็ยังต้องมาจากเอกชนเป็นส่วนใหญ่ที่ยังไม่ใช่จากภาครัฐ แม้ประเทศไทยในตอนนี้ก็ยังยังไม่มี การส่งเสริมในเรื่องของศิลปะมากเท่าประเทศอื่น ๆ ก็ตาม แต่ก็เริ่มมีการให้ความสำคัญกับวงการศิลปะและตระหนักถึงความสำคัญมากขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมาผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศด้วยกันหรือตามแบบอย่างนโยบายผลักดันกิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากการพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ การสนับสนุนพื้นที่ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อศิลปะด้วยการส่งภัณฑารักษ์และผลงานศิลปะเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ ซึ่งเป็นการแสดงความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาติในระดับเอเชีย ดังนั้นหากมีการจัดการที่ดีและการผลักดันให้รัฐบาล เอกชน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เห็นถึงการจัดการนิทรรศการศิลปกรรมและงานเทศกาลศิลปวัฒนธรรมทุกรูปแบบ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการจัดการ เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวความคิด และนโยบายนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานทรายค์สัมพันธ์ลักษณะการจัดการ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

วิธีการแก้ไข โดยหวังว่าผลของการวิจัยจะสามารถเป็นแนวทางการดำเนินงานและตัวอย่างให้แก่
นิทรรศการที่ร่วมมือระหว่างประเทศในอนาคตได้

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงปัญหาในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์
สัมพันธ์

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษางานจัดแสดงงานนิทรรศการศิลปะที่เป็นผลงานศิลปะที่พัฒนา
สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ในยุคสมัยเดียวกันและเกิดขึ้นในปัจจุบันโดยมีวัฒนธรรมเป็นรากฐานและแนวคิดใน
การสร้างสรรคโดยศึกษาศิลปะร่วมสมัยของงานรยางค์สัมพันธ์ และในการศึกษาวิจัยนี้คำว่า “ศิลปะ
ร่วมสมัย” จะครอบคลุมศิลปะทุกประเภทภายในงานรยางค์สัมพันธ์เท่านั้น

1.4 นิยามศัพท์

1.4.1 การจัดการนิทรรศการ หมายถึง กระบวนการจัดการนิทรรศการให้มี
ประสิทธิภาพและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย
ในการจัดนิทรรศการโดยประกอบไปด้วย ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการจัดแสดง ขั้นตอนประเมินผล

1.4.1.1 ขั้นตอนการวางแผน หมายถึง ขั้นตอนที่ต้องศึกษาถึงวัตถุประสงค์ของ
งาน กำหนดกลุ่มเป้าหมาย กำหนดเนื้อหา การกำหนดสถานที่ การประชาสัมพันธ์ กำหนดหน้าที่
รับผิดชอบอย่างรอบคอบ อีกทั้งออกแบบนิทรรศการให้สอดคล้องกับหลักจิตวิทยาของการรับรู้ และ
หลักจิตวิทยาทางสังคมของกลุ่มของผู้รับสาร ซึ่งมีอยู่ต่างกัน ขั้นตอนการวางแผนสำหรับนิทรรศการ
จะต้องคำนึงการออกแบบให้ผู้ชมที่เป็นเป้าหมายรับรู้ได้ถูกต้องและสอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึก
และความต้องการของผู้ชม ดังนั้นขั้นตอนการวางแผนจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญและคำนึงถึงผู้ชมเป็น
หลักสำคัญที่สุดอันดับแรกของการจัดการนิทรรศการ รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์เพื่อที่จะเข้าถึง
กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้

1.4.1.2 ขั้นการจัดแสดง หมายถึง การจัดแสดงงานศิลปะโดยแสดงแนวความคิดของงานที่จัดขึ้นควบคู่ไปกับการออกแบบนิทรรศการในขั้นตอนการวางแผน โดยมีการคำนึงถึงถึงการจัดวางอุปกรณ์ต่าง ๆ การติดตั้งวัสดุอุปกรณ์ การให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในกิจกรรมในนิทรรศการ

1.4.1.3 ขั้นการประเมินผล หมายถึง การประเมินผลนิทรรศการจากผู้ชม นิทรรศการและการประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งในเรื่องของการวางแผนและการจัดแสดงนิทรรศการ

1.4.2 นิทรรศการศิลปะ หมายถึง การนำผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ให้คนทั่วไปได้ชม เพื่อเผยแพร่ให้ผู้ชมได้รับความรู้ ความเข้าใจ มีโอกาสชื่นชมกับผลงานที่นำมาแสดง เป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งภายในงานนิทรรศการจะจัดขึ้นตามรูปแบบและแนวคิดให้เข้ากับวัตถุประสงค์ตามผลงานของศิลปินหรือทางผู้จัด โดยในปัจจุบันนิยมเป็นงานศิลปะร่วมสมัยและรูปแบบตัวงานที่ใช้ศิลปะสื่อผสมเป็นผลงานในการจัดแสดง

1.4.2.1 ศิลปะร่วมสมัย (Contemporary art) หมายถึง ศิลปะที่สร้างขึ้นในปัจจุบัน โดยมีวัฒนธรรมเป็นรากฐานในการสร้างสรรค์ หรือสร้างสรรค์ขึ้นโดยไม่มีกระบวนการหรือแนวความคิดของสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบันเป็นพื้นฐาน ผลงานที่แสดงแนวคิดร่วมยุคร่วมสมัยกับสังคมในยุคนั้น ๆ เป็นงานทัศนศิลป์ทั้งจิตรศิลป์และประยุกตศิลป์ ได้แก่ งานประติมากรรม ภาพพิมพ์ งานสื่อผสม งานศิลปะ การแสดงสด งานศิลปะจัดวาง เป็นต้น

1.4.3 การจัดกิจกรรมพิเศษ (Special event) หมายถึง กิจกรรมทางประชาสัมพันธ์ ซึ่งใช้เป็นสื่อ หรือเครื่องมือในด้านการประชาสัมพันธ์ โดยระบุขั้นตอนการผสมผสานจินตนาการเข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการสื่อสาร การตลาด ความรู้ด้านการออกแบบ ศิลปะ การแสดง วัฒนธรรม โดยการจัดกิจกรรมพิเศษจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อเป็นตัวชี้วัดในการกำหนดว่าจะสื่อสารในรูปแบบใดจึงจะเหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย โดยมี 4 ขั้นตอนที่สำคัญในการจัดกิจกรรมพิเศษคือ การวิจัย การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล การจัดกิจกรรมพิเศษในรูปแบบนิทรรศการ (Exhibition) เป็นที่นิยมเพราะประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมและได้สัมผัสอย่างแท้จริง

1.4.4 ภัณฑารักษ์ หมายถึง ผู้ที่ต้องรับผิดชอบหน้าที่การจัดแสดงงานศิลปะ โดยมีบทบาทและหน้าที่ในเชิงวิชาการและพาณิชย์ โดยบทบาทเชิงวิชาการครอบคลุมหน้าที่สำคัญ เป็นผู้ประสานงาน ผู้กำกับโดยรวม ที่จะทำให้บุคลากรแต่ละฝ่ายทำงานร่วมกัน เพื่อส่งสาร ส่งความรู้ไป

ให้กับกลุ่มเป้าหมาย ก้าวตามทันความเปลี่ยนแปลงและความต้องการของสังคมโดยครอบคลุมหน้าที่ โดยสรุปคือ เลือกรูปแบบและวางแผนออกแบบการจัดแสดงงานศิลปะ เผยแพร่ รวมถึงส่งเสริมและ ประชาสัมพันธ์งานศิลปะ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. นำข้อมูลไปปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพเพื่อดึงดูดผู้ชมนิทรรศการและพัฒนาการจัดการนิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัยในงานต่อ ๆ ไปในอนาคต
2. ปัญหาและวิธีแก้ไขการจัดการนิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัยอย่างมีประสิทธิภาพ
3. สร้างความตื่นตัวงานด้านงานศิลปกรรมร่วมสมัยในสังคมไทย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “การจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษารายงค์สัมพันธ์” มีแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

- แนวคิดการจัดการนิทรรศการศิลปะ
- แนวคิดกิจกรรมพิเศษ (Special event)
- แบบจำลองการกระบวนการสื่อสารของ David K.Berlo
- ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์
- เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทางการจัดการนิทรรศการศิลปะ

การจัดงานนิทรรศการ นับว่ามีบทบาทสำคัญมากในปัจจุบันเพราะเป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ไปสู่บุคคลเป้าหมายให้เข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีจัดได้ว่าเป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี แต่เป็นรูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดงานและบุคคลเป้าหมายในการชมงาน

นิทรรศการศิลปะ คือการนำผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ให้คนทั่วหรือกลุ่มเป้าหมายได้รับชม เพื่อเผยแพร่ให้ผู้ชมได้รับความรู้ ความเข้าใจ มีโอกาสชื่นชมกับผลงานที่นำมาแสดง เป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ในการจัดนิทรรศการศิลปะให้ประสบความสำเร็จนั้น มีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องนำผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องศิลปะมากพอเข้ามาจัดการเพื่อให้นิทรรศการมีประสิทธิภาพมากที่สุด การกำหนดโครงสร้างและการวางแผนการจัดงานต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ทั้งประเภทและขนาดของงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของงานโดยเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

2.1.1 ความหมายของนิทรรศการ

เปรี๊ยะ กุมุท (2526:7) ได้ให้ความหมายของนิทรรศการว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีบทบาทและอิทธิพลมากขึ้นทุกขณะ ทั้งในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ แพทย์ ธุรกิจ สังคม การเมือง การอุตสาหกรรม และอื่น ๆ นอกจากนี้ยังให้ความหมายในทัศนะของผู้จัดว่า เป็นวิธีอันทรงประสิทธิภาพในการกระตุ้นให้ผู้คนสนใจในวัตถุ และแนวคิด ความอ่าน เป็นวิธีที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้

พยุ้งศักดิ์ ประจุศิลป์ (2535:1) ให้ความหมายของนิทรรศการคือการแสดงการให้การศึกษาอย่างหนึ่งด้วยการแสดงงานให้ชม อาจมีผู้บรรยายให้ฟังหรือไม่ต้องมีก็ได้ การแสดงอาจแสดงในอาคารหรือนอกอาคารก็ได้ ซึ่งประกอบด้วยของจริง สิ่งของ ภาพถ่าย และแผนภูมิ สิ่งของต่าง ๆ ที่จะนำออกมาแสดง ในการจัดเตรียมจะต้องจัดอย่างมีระเบียบเรียบร้อยดูง่ายและคำนึงถึงความแจ่มชัดรวมทั้งก่อให้เกิดความรู้ ช่วยให้ผู้ชมเข้าใจข้อมูล (information) โดยใช้ข้อความสั้น ๆ อธิบายประกอบ ซึ่งควรจะมีควมน่าดูน่าชมด้วย

วัฒนะ จุฑะวิภา (2526:7) ได้ให้ความหมายนิทรรศการว่า การรวบรวมสิ่งของ วัสดุ เอกสาร แผ่นภาพ แบบจำลอง หรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ นำมาแสดงให้ผู้ชมหรือประชาชนศึกษาหาความรู้ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะถ่ายทอดความรู้และแรงเร้าให้ประชาชนเกิดความสนใจด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดให้มีบรรยาย ปาฐกถา ฉายภาพยนตร์ สไลด์ วีดีโอเทป ซึ่งมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนิทรรศการ ตลอดจนการจัดเจ้าหน้าที่คอยชี้แจงตอบข้อซักถามของผู้ชม

2.1.2 ประเภทของนิทรรศการ

การแบ่งประเภทของนิทรรศการ สามารถทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการจัดสถานที่จัดแสดง ฝั่งทางเดินของผู้ชม ตลอดจนเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์ของการจัดแสดง

2.1.2.1 การแบ่งประเภทนิทรรศการตามกำหนดระยะเวลาในการจัดแสดง

1. นิทรรศการถาวร (Permanent exhibition) คือ นิทรรศการที่ใช้เวลาในการจัดแสดงแต่ละครั้งเป็นเวลานาน หรือตลอดไป มีการเตรียมงานที่ประณีตพิเศษ ลักษณะของวัตถุ

ที่นำมาแสดงมีความมั่นคง ถาวร เรื่องราวหรือเนื้อหาส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วิชาการของสิ่งต่าง ๆ จากอดีตสู่ปัจจุบัน ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ อาคารแสดงหน่วยงาน นิทรรศการประเภทนี้อาจจะมีการโยกย้ายบางส่วน หรือจัดแสดงเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบางโอกาส

2. นิทรรศการชั่วคราว (Temporary exhibition) คือ นิทรรศการที่จัดอยู่ในที่ใดที่หนึ่งเป็นระยะเวลาสั้น ๆ อาจเป็นสัปดาห์ เป็นเดือนแต่ไม่ตลอดไป นิทรรศการชั่วคราวยังอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ตามจุดประสงค์การจัดคือ

1) นิทรรศการชั่วคราวที่จัดแสดงเป็นเอกเทศ เป็นการกำหนดจัดในช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อแสดงสิ่งใด ๆ โดยไม่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการจัดนิทรรศการบางประเภทอื่น

2) นิทรรศการชั่วคราวที่จัดแสดงเพื่อเสริมนิทรรศการถาวร เป็นการจัดขึ้นเพื่อเสริมการแสดงผลที่มีอยู่เดิมโดยอาจใช้เป็นเครื่องเร้าความสนใจ เชิญชวนประชาสัมพันธ์ให้คนเข้าชม สิ่งแปลกใหม่ในบริเวณที่จัดนิทรรศการถาวร ซึ่งแหล่งที่จัดนิทรรศการถาวรโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นหอศิลป์ ศูนย์วัฒนธรรมและแม้แต่พิพิธภัณฑ์ก็ยังจัดนิทรรศการแบบนี้ขึ้นบ่อย ๆ เพื่อแสดงวัตถุหรือสิ่งที่เพิ่งสะสมมาได้ใหม่ ๆ

2.1.3 การแบ่งประเภทนิทรรศการตามสถานที่จัดแสดง

1. นิทรรศการในร่ม (Indoor exhibition) หมายถึง นิทรรศการที่จัดขึ้นภายในอาคาร อาจใช้สถานที่ภายในโถง ห้องประชุม เฉลียง บริเวณส่วนต่าง ๆ ของอาคาร หรือ อาคารเพื่อจัดนิทรรศการโดยเฉพาะ การจัดนิทรรศการประเภทนี้ผู้จัดมีความสะดวกในการเตรียมงานได้ดีกว่าจัดภายนอกอาคาร เพราะไม่ต้องกังวลเรื่องกระแสลม ฝุ่น และสามารถดูแลในเรื่องความสะอาดได้ดีกว่านิทรรศการภายนอก

2. นิทรรศการกลางแจ้ง (Outdoor exhibition) หมายถึง นิทรรศการที่จัดขึ้นภายนอกอาคาร เป็นนิทรรศการขนาดใหญ่ มีผู้ร่วมงานจำนวนมาก มีการแสดงหลากหลายประเภท

และมีจุดประสงค์ให้ประชาชนจำนวนมากได้เข้าชม ผู้จัดต้องเตรียมต้นท์ สิ่งปลูกสร้าง หรือโครงสร้างรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณในการลงทุนสูง

3. นิทรรศการหมุนเวียน (Traveling exhibition) หรือ นิทรรศการสัญจร หมายถึง นิทรรศการที่จัดทำเป็นชุดสำเร็จรูปถาวร สามารถเคลื่อนย้ายไปแสดงในที่ต่าง ๆ หมุนเวียนสลับกันไป หรืออาจแสดงในรูปของรถเผยแพร่เคลื่อนที่ (mobile units) ซึ่งจัดแสดงเพียงครั้งวันหรือหนึ่งวัน นิทรรศการประเภทนี้สามารถเข้าถึงบุคคลเป้าหมายได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในท้องถิ่นทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก

2.1.4 การแบ่งประเภทนิทรรศการ ตามลักษณะผังทางเดินผู้ชม

1. แบบควบคุม (Control typed) คือ การจัดแสดงนิทรรศการโดยกำหนดทางเดินเข้าออกเป็นการบังคับให้ผู้ชมเดินตามทิศทางที่กำหนดไว้ อาจใช้ต้นไม้ บอร์ด สัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ลูกศรกำกับทางเดิน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง

2. แบบไม่ควบคุม (Un-control typed) คือ การจัดแสดงนิทรรศการเปิดโอกาสให้ผู้ชมเลือกได้อย่างอิสระตามความสนใจ จะดูเรื่องใดก่อนก็ได้ หรือจะเข้าออกทางใดก็ได้แล้วแต่สะดวก

2.1.5 หลักการออกแบบนิทรรศการ

การออกแบบนิทรรศการมีหลักเช่นเดียวกับงานศิลปะทั่วไป แต่ที่สำคัญคือ ต้องเหมาะสมในด้านรูปแบบเนื้อหาที่จัดขึ้น ซึ่งพยางค์ดี ประจุศิลป์ ได้ให้หลักการออกแบบนิทรรศการไว้ดังนี้

1. ความเป็นเอกภาพ (Unity) หมายถึง การจัดวางรูปแบบของนิทรรศการได้แก่สิ่งต่าง ๆ แผนภูมิ แผนภาพ และสื่อต่าง ๆ ให้อยู่ในหน่วยเดียวกัน เป็นหมวดหมู่ และมีความสัมพันธ์กันโดยตลอด มองดูแล้วเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกันได้ ไม่ไขว่แยกกระจายออกไปจนดูไม่ออกว่าเป็นเรื่องเดียวกันหรือไม่

2. ความสมดุล (Balancing) หมายถึง การจัดวัสดุสิ่งของในนิทรรศการที่มองดูแล้วให้ความรู้สึกทางสมดุล คือไม่เอียง หรือหนักไปด้านใดด้านหนึ่งจนเกินไป ให้ความรู้สึกทางสมดุลอาจเกิดได้จากองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ขนาด น้ำหนัก ความหนาแน่น ฯลฯ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

2.1 ความสมดุลในลักษณะเท่ากัน (Symmetry balance) คือ มีลักษณะเท่ากันทั้ง ซ้าย-ขวา ดูง่ายและเข้าใจง่ายให้ความรู้สึกนิ่งเฉย คงที่

2.2 ความสมดุลในลักษณะไม่เท่ากัน (Asymmetry) (คือ มีความสมดุลกันในตัวเองไม่จำเป็นต้องเท่ากัน แต่ให้ความรู้สึกสมดุลกัน ในลักษณะนี้อาจเกิดจากการความแตกต่างกันทางวัสดุ ขนาด ผิว เงา สี ฯลฯ

2.3 ความสมดุลในลักษณะจุดศูนย์ถ่วง (Gravity) การออกแบบใด ๆ ที่เป็นวัตถุ 3มิติ และต้องใช้งานในการทรงตัว จำเป็นต้องคำนึงถึงจุดศูนย์ถ่วง เช่น การออกแบบแผงตั้งแสดง ประเภทลอยตัว ซึ่งต้องมีความเหมาะสมต่อการทรงตัวของวัตถุสิ่งของนั้น ๆ

3. การเน้น (Emphasis) การจัดนิทรรศการผู้ออกแบบจะต้องให้ความสำคัญในการเน้นความรู้สึก ได้แก่

3.1 จุดเน้นหรือจุดสนใจ ในการจัดทั้งหมดจะต้องมีการเน้นจุดสนใจให้เห็นชัดกว่าสิ่งอื่น ๆ เพื่อให้เกิดจุดประทับใจเป็นอันดับแรก เช่น ชื่อเรื่อง จุดเปิดงาน ฯลฯ

3.2 จูตรอง ผู้ออกแบบจะต้องมีเจตนาที่จะเน้นจุดที่มีความสำคัญรองลงมาให้เป็น หรือ 3ตามความสำคัญโดยไม่แข่งหรือเด่นขึ้นมากเท่ากับจุดเน้น

3.3 ความแตกต่าง (Contrast) เป็นการจัดที่มีความประสงค์ ให้มีการขัดแย้ง เพื่อแก้ปัญหาความซ้ำซาก ความจำเจ หรือเบื่อบ่อยจากการจัดลักษณะทำนองเดียวกันหมด ไม่มีลักษณะตื่นเต้นแอบแฝงอยู่ ดังนั้นการออกแบบโดยอาศัยหลักความแตกต่างโดยการทำให้มีบางส่วนหรือหลายส่วนทำให้เกิดความขัดแย้งกันจะเป็นเส้นที่ตัดกัน ผิวเรียบ นุ่มนวล ตัดด้วยผิวขรุขระ หรือ การใช้สีตรงข้ามกันเพื่อให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งกันบ้างในส่วนเล็ก ๆ น้อย ๆ

4. ความกลมกลืน (Harmony) ความกลมกลืนในที่นี้ หมายถึงการพิจารณาในส่วนรวมทั้งหมด แม้จะมีบางอย่างที่แตกต่างกันก็ตาม แต่เมื่อมองดูแล้วให้ความรู้สึกผสมผสานกลมกลืนเข้ากันได้

5. ความเรียบง่าย (Simplicity) เป็นสิ่งสำคัญในการจัดนิทรรศการเพราะสิ่งแสดงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาพหรืออักษรที่สื่อความหมายชัดเจนจะช่วยให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจได้ไวขึ้น ควรระลึกเสมอว่าจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดนิทรรศการเพื่อให้คนดูเข้าใจเรื่องราวที่เราแสดง การใช้วัสดุหรือสิ่งแสดงที่เกินความจำเป็น หรือมีลักษณะแปลกพิสดารที่ไม่ตรงกับ เนื้อหาย่อมไม่เกิดผลดี ดังนั้นการจัดนิทรรศการที่มุ่งเน้นการประหยัด ชัดเจนและเรียบง่าย จะทำให้นิทรรศการน่าสนใจกว่า วัสดุเกิดความจำเป็น

6. ความสมบูรณ์ขั้นสำเร็จ (Finish) เป็นการสำรวจขั้นสุดท้ายที่จะสรุปการออกแบบอันมีผลโดยตรงต่อส่วนร่วมทั้งหมด มีส่วนใดบกพร่องไม่เหมาะสมต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข โดยใช้ความคิดหรือถ้ายังไม่พอใจอาจต้องมีการทดลองจัดตามที่คิดว่าถูกต้องเหมาะสมโดยพิจารณาเปรียบเทียบกับประสบการณ์ที่เคยจัดมาแล้ว

2.1.6 ขั้นตอนการจัดนิทรรศการ

การจัดนิทรรศการให้มีประสิทธิภาพควรมีขั้นตอน ดังนี้

2.1.6.1 ขั้นการวางแผน (Planning stage)

1. การตั้งวัตถุประสงค์
2. กำหนดกลุ่มเป้าหมาย
3. กำหนดเนื้อหา
4. กำหนดสถานที่
5. กำหนดระยะเวลา
6. การตั้งงบประมาณ

7. ออกแบบนิทรรศการ
8. เตรียมวัสดุอุปกรณ์
9. การประชาสัมพันธ์
10. กำหนดหน้าที่รับผิดชอบ

2.1.6.2 ขั้นการจัดแสดง (Presentation stage)

1. จัดวางวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตามที่วางแผนไว้
2. การติดตั้งวัสดุอุปกรณ์ ต้องมีความแข็งแรง
- 3 วัสดุอุปกรณ์ที่มีอันตรายต้องป้องกันอย่างดี
4. ควรจัดบุคลากรที่มีความรู้ประจำจุดสำคัญ
5. ควรให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในกิจกรรม
6. ควรตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
7. ควรใช้เสียงอย่างเหมาะสมภายในงาน
8. ขณะลงมือปฏิบัติอาจต้องแก้ปัญหาบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์

2.1.6.3 ขั้นการประเมินผล (Evaluation stage) ควรกระทำ 2 ส่วนคือ

- (1) คณะผู้จัดทำนิทรรศการการประเมินผล การปฏิบัติงานขั้นการวางแผน
และขั้นการจัดแสดง
- (2) ผู้ชมประเมินผลการจัดนิทรรศการ

2.1.7 ข้อควรคำนึงในการออกแบบนิทรรศการ

ในการจัดนิทรรศการแต่ละครั้ง ผู้จัดต้องใช้ศิลปะและเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้การออกแบบนิทรรศการดูมีชีวิต และสามารถเข้าใจของผู้เข้าชมนิทรรศการได้เป็นอย่างดี จึงได้นำเอาข้อควรคำนึงในการจัดนิทรรศการดังนี้

1. การใช้สี เป็นสิ่งสำคัญในการจูงใจหรือดึงดูดความสนใจจากผู้ชมได้มาก การใช้สีที่เหมาะสมกับเรื่องราวจะทำให้นิทรรศการน่าสนใจมากยิ่งขึ้น สีที่นำมาใช้ไม่ควรเกิน 3-4 สี ซึ่งอาจจะใช้โดยวิธีการให้สีตัดกันหรือกลมกลืนกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้แล้วแต่เรื่องราวที่จัดแสดง เช่น ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความร่าเริงสนุกสนาน ชักชวน กระตุ้นเตือน ควรใช้สีฉูดฉาดตัดกัน

2. การใช้พื้นหลังของแผ่นป้ายนิทรรศการ (Background) พื้นหลังของแผ่นป้าย นิทรรศการควรเป็นสีเข้ม เช่น เขียวแก่ เทาแก่ กรมท่า เพื่อป้องกันการสกปรก แต่บางครั้งพื้นหลังเป็นสีอ่อน ๆ ก็ใช้ได้ผลดีเหมือนกัน วัสดุหรือภาพที่นำมาจัดควรให้สีที่แตกต่างกับสีพื้นหลัง แต่ถ้าจำเป็นต้องใช้ภาพหรือวัสดุที่มีสีใกล้เคียงกับพื้นหลัง ควรใช้แผ่นรองพื้นหลังภาพที่มีสีแตกต่างกับสีพื้นหลังเสียก่อนจะทำให้ภาพเด่นขึ้น

การใช้สีตัวอักษรและพื้นหลัง จะช่วยให้อ่านง่ายขึ้น หากสีของตัวอักษรตัดกับพื้นหลังมากจะทำให้เห็นได้ชัด และอ่านง่ายขึ้น เช่น ตัวอักษรสีดำบนพื้นขาวหรือตัวอักษรสีแดงบนพื้นขาวจะอ่านง่ายกว่าตัวอักษรสีขาวบนพื้นสีดำ ตัวอักษรสีขาวบนพื้นสีแดง

3. เส้น มีความหมายและใช้ในกรณีต่างกันเส้นต่าง ๆ ที่ใช้ในการจัดนิทรรศการจะเป็นเครื่องนำสายตาของผู้ชมไปยังวัสดุหรือภาพที่ต้องการเน้นให้เป็นจุดสนใจและช่วยทำให้นิทรรศการมีลักษณะเคลื่อนไหว เส้นมีหลายแบบ เช่น

- 1) เส้นตรงหนาหรือทึบ ให้ความรู้สึกมั่นคง
- 2) เส้นตั้งตรง ให้ความรู้สึกเข้มแข็ง ทรหด
- 3) เส้นโค้ง ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว
- 4) เส้นโค้งพลิ้ว ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว ความเร็ว แสงสว่าง

5) เส้นซิกแซค ให้ความรู้สึกตื่นเต้น

4. จุดสนใจ หรือจุดเด่น ในการจัดนิทรรศการเรื่องใดเรื่องหนึ่งควรมีจุดเด่น (Highlight) หรือจุดสนใจเพียงจุดเดียว ส่วนอื่น ๆ เป็นเพียงส่วนประกอบเพิ่มความสดชื่นของจุดสนใจให้เห็นชัดเจนขึ้น การเว้นเนื้อที่ว่างเป็นการเพิ่มความน่าสนใจให้กับจุดเด่นของนิทรรศการได้เช่นกัน

5. การเน้น การจัดนิทรรศการจะต้องรู้ว่า เราจะเน้นอะไร เน้นตรงไหน เน้นมากน้อยแค่ไหน และเน้นโดยวิธีใด การเน้นจะทำให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจในเนื้อหาของเรื่องได้ง่าย การเน้นทำได้หลายวิธี ดังนี้

1) เน้นด้วยสี โดยใช้วัสดุที่มีสีเด่น หรือสีหนักทำเป็นฉากหลัง เพื่อเน้นวัสดุที่ต้องการให้เด่นขึ้น

2) เน้นโดยการใช้เนื้อที่ เป็นการนำสิ่งที่ต้องการแสดงมาจัดวางไว้ในที่โล่งแจ้ง เช่น ในห้องโถงกว้างไม่มีสิ่งอื่น ๆ มาวางไว้ข้างเคียง ทำให้สิ่งที่ต้องการโชว์นั้นเด่นชัดขึ้น

3) เน้นด้วยเส้น เช่น การเดินเส้นเพื่อนำไปสู่จุดเชื่อมโยง จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง หรือจากวัสดุที่แสดงไปยังข้อความอธิบาย

6. ความสมดุล ในการจัดนิทรรศการสามารถดูได้ด้วยตา การจัดวางวัสดุสิ่งของหรือรูปภาพในการจัดนิทรรศการ ควรจัดให้มีความสมดุลกันไม่เอียงหรือหนักไปข้างใดข้างหนึ่งมากเกินไป แต่ไม่จำเป็นต้องวางเรียงแถวซึ่งจะทำให้ไม่น่าสนใจ ทางที่ดีควรจัดวางให้เกิดสมดุลกันโดยใช้สี หนักสีเบา และขนาดของรูปทรงดีกว่าจะวางเป็นระเบียบเป็นแถวเป็นแนว เช่น วางสองข้างเท่ากันหรือเหมือนกันจะทำให้ไม่น่าดู ควรวางอย่างไม่เป็นพิธีรีตองแต่ให้ความรู้สึกสมดุลและสวยงาม

7. ความผสมกลมกลืน การจัดนิทรรศการควรจัดให้มีความต่อเนื่องและกลมกลืนจุดเด่นในตัวเอง ซึ่งจะทำให้ผู้ชมไม่เบื่อหน่ายเหมือนบทเพลงบทหนึ่งเหมือนกันคือมีความผสมกลมกลืนและจุดเด่นอยู่ในเนื้อเพลงเดียวกันไม่ใช่ให้ความรู้สึกคนละทิศคนละทางไม่มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน ความกลมกลืนอาจเป็นไปได้ในลักษณะกลมกลืนในรูปแบบ เนื้อเรื่อง หรือขนาด เช่น แผ่นภาพ

8. ความไม่ซ้ำซาก การจัดนิทรรศการไม่ควรมีรูปแบบที่ซ้ำซาก จะทำให้ผู้ชมเบื่อหน่าย เช่น การใช้แผ่นโปสเตอร์สีเหลี่ยมทั้งหมด ทำให้เกิดความซ้ำซากไม่น่าสนใจ ก็ควรดัดแปลงใช้แผ่นสามเหลี่ยมหรือวงกลมผสมเข้าไปโดยติดไว้บนแผ่นโปสเตอร์

9. ความเรียบง่าย เป็นสิ่งสำคัญในการจัดนิทรรศการเพราะการใช้รูปภาพหรือคำบรรยายที่สื่อความหมายชัดเจน จะช่วยให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจได้รวดเร็วขึ้น นอกจากนี้การวางภาพหรือวัสดุให้มองดูเรียบง่าย ไม่ดูรุงรังหลากสีมากเกินไป การใช้รูปทรงเพียงอย่างเดียวหรือสองอย่างจัดอย่างง่าย ๆ ให้ความสมดุล สง่างาม ใช้วัสดุไม่มากเกินไปจนเกินไปจะมีส่วนทำให้นิทรรศการน่าสนใจยิ่งขึ้น

10. แสงสว่าง อาจเป็นแสงสว่างจากธรรมชาติหรือแสงไฟฟ้า ควรมีความสว่างพอเหมาะถ้าแสงสว่างไม่เพียงพอผู้ชมอาจเบื่อง่าย หรือถ้าแสงจ้าไปก็ทำให้ผู้ชมปวดตา การให้แสงสว่างที่ถูกต้องควรไปเพื่อสร้าง เน้น ประดับบรรยากาศของนิทรรศการให้ดีขึ้น ดึงดูดการใช้แสงไฟสีจะทำให้ภาพผิดเพี้ยนไปควรใช้ไฟสีขาวจะเหมาะสมกว่า

2.1.8 วัสดุและสื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ

การจัดนิทรรศการ เป็นการนำเอาวัสดุอุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ มาผสมผสานกันอย่างเป็นระบบ เพื่อกระตุ้นความสนใจและทำให้ผู้ดูเข้าใจเนื้อหาของนิทรรศการได้เร็วขึ้น เช่น นำเอาภาพ ของจริง หุ่นจำลอง การสาธิต การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ เอกสารคำแนะนำ ฯลฯ ทั้งนี้การจัดนิทรรศการโดยใช้ภาพแต่เพียงอย่างเดียวจะทำให้นิทรรศการขาดชีวิตชีวาจึงต้องใช้สื่ออื่น ๆ ผสมผสานกัน ดังนั้น จึงได้มีการจัดประเภทของสื่อที่ใช้ในการประกอบการจัดนิทรรศการเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

ประเภทของวัสดุและสื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ

1. วัสดุกราฟิก วัสดุกราฟิกเป็นสื่อที่ใช้นำเสนอเรื่องราว โดยมีลายเส้นเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างภาพ คำ ตัวอักษร และสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ดูเกิดความสนใจและเข้าใจในเนื้อหาเรื่องราวได้ดีขึ้นนิยมใช้กับงานศิลปกรรมและใช้ประกอบการจัดนิทรรศการ

2. วัสดุสามมิติ คือ วัสดุที่มีความกว้าง ยาว ลึกที่นิยมใช้ในการจัดนิทรรศการมี 4 ประเภทดังนี้

2.1) ของจริง (Real objects) เป็นสื่อที่สามารถดึงดูดความสนใจได้ดีกว่าสื่ออื่น ๆ เพราะการเรียนรู้ด้วยสื่อของจริง จะทำให้เกิดความเข้าใจได้อย่างรวดเร็วและเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง

2.2) ของตัวอย่าง (Specimens หรือ Samples) เป็นสื่อที่มีลักษณะเหมือนของจริง แตกต่างกันตรงของตัวอย่างเป็นเพียงส่วนหนึ่งของของจริง หรืออาจเป็นของจริงที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อเป็นของตัวอย่าง

2.3) หุ่นจำลองหรือแบบจำลอง (Model) คือ วัสดุที่จำลองมาจากของจริงโดยขยายหรือย่อส่วนจากวัสดุของจริง

2.4) อันตรทัศน์ หรือ ไดโอรามา (Diorama) คือ เวทีจำลองคือภาพสามมิติแสดงเหตุการณ์ สถานที่ซึ่งเลียนแบบธรรมชาติที่ใกล้เคียงกับของจริงตามสัดส่วนที่เหมาะสมสร้างความเข้าใจได้เป็นอย่างดี

2.5) หุ่นจำลองหรือแบบจำลอง (Model) คือ วัสดุที่จำลองมาจากของจริงโดยขยายหรือย่อส่วนจากวัสดุของจริง

3. วัสดุประดับตกแต่ง ใช้สร้างบรรยากาศให้นิทรรศการมีความสวยงามมีชีวิตชีวา และกระตุ้นความสนใจไปสู่เนื้อหาเรื่องราวแบ่งเป็น 2 ประเภท

3.1) วัสดุตกแต่งเนื้อหา หมายถึงวัสดุที่ใช้เสริมหรือประดับตกแต่งเนื้อหา นิทรรศการให้มีความสะดุดตา

3.2) วัสดุตกแต่งเพื่อสร้างบรรยากาศ เป็นการนำวัสดุ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ ผ้าสี กระดาษสีตลอดจนระบบแสงสีเสียงมาจัดองค์ประกอบนิทรรศการเพื่อให้ได้บรรยากาศที่สอดคล้องกับเนื้อหาเรื่องราวที่จัดแสดงและมีความสวยงามแปลกตา

4. สื่อกิจกรรม (Activity) หรือ วิธีการ (Methods) หมายถึง การนำวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาจัดแสดงรวมกันโดยใช้กิจกรรม หรือวิธีการเป็นหลัก สื่อชนิดนี้ทำให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแสดงออกของกิจกรรมนั้น ๆ และอาจจัดในรูปของกลุ่มหรือมวลชนทั่วไป

4.1) การสาธิต เป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการ ขั้นตอน หรือผลของการปฏิบัติ โดยใช้อุปกรณ์ประกอบ

1. การสาธิตวิธี (methods demonstration) คือการแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในการปฏิบัติเป็นลำดับจากเริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดลง ซึ่งผู้ดูสามารถเข้าใจกระบวนการต่าง ๆ โดยการฟังคำอธิบายและอาจมีส่วนร่วมในการทดลองปฏิบัติ

2. การสาธิตผล (result demonstration) การแสดงให้เห็นผลการกระทำตามกระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ จนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยซึ่งต้องการให้ผู้ดูได้รับรู้ในลักษณะของการประชาสัมพันธ์ถึงความสำเร็จที่ได้รับ

4.2) เกมส์ คือ กิจกรรมที่มีลักษณะของการแข่งขันในเชิงนันทนาการ ผู้เล่นต้องเคารพกฎกติกาและบางครั้งต้องใช้ทักษะไหวพริบ

4.3) ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized experience) คือ การแสดงเพื่อใช้สื่อความหมายให้ผู้ชมได้เข้าใจในเนื้อหาเรื่องราวที่ได้เสนอ เช่น การแสดง ละครหุ่น ดนตรี การแสดงบทบาท (role playing) การแสดงพื้นฐาน ได้แก่ ลิเก ลำตัด หมอดร่า ฯลฯ

5. สื่อนิทรรศการประเภทอื่น ๆ

5.1) ภาพประกอบ (Illustration) ใช้ภาพถ่ายจากของจริงหรือภาพวาด

5.2) สไลด์ (Slide) หมายถึงการใช้ภาพโปร่งใสบนแผ่นฟิล์มหรือแผ่นกระจก

5.3) ภาพโปร่งใส (Transparencies) หมายถึง ภาพที่แสงสว่างทะลุมาได้อาจเป็นภาพวาดหรือภาพถ่าย

5.4) โสตทัศนูปกรณ์ประเภทเครื่องฉาย เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายภาพสไลด์ เครื่องฉายทึบแสง เครื่องฉายภาพโปรเจกเตอร์

5.5) โสตทัศนูปกรณ์ประเภทเครื่องเสียง แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือการกระจายเสียงภายในอาคาร และกระจายเสียงทั่วบริเวณงาน ซึ่งในการประชาสัมพันธ์งานเช่น การแนะนำ บรรยาย อธิบายหรือเชิญชวนให้ผู้ชมได้รับรู้เรื่องราวละเอียดภายในงานของนิทรรศการว่ามีการจัดเรื่องใดที่ใดบ้าง

5.6) สื่อคอมพิวเตอร์ เป็นสื่อที่นิยมใช้ประกอบการจัดนิทรรศการ สามารถให้รายละเอียดของข้อมูลได้ครบถ้วน เลือกลงได้ตามความสนใจโดยไม่จำกัดเวลาซึ่งการใช้สื่อนิทรรศการแต่เพียงอย่างเดียว อาจมีข้อจำกัดในเรื่องของขนาดพื้นที่ทำให้ไม่สามารถนำเสนอข้อมูลได้อย่างละเอียดครบถ้วน

2.1.9 การวางแผนจัดนิทรรศการ

การจัดนิทรรศการต้องมีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อให้การดำเนินงานไปสู่จุดมุ่งหมาย ที่ต้องการในการวางแผนจัดนิทรรศการแต่ละครั้ง ผู้จัดควรคำนึงขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์นโยบายและเป้าหมายของหน่วยงาน ผู้จัดงานต้องเข้าใจนโยบายและเป้าหมายของหน่วยงานให้ชัดเจนก่อนที่จะลงมือวางแผน

2. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายการจัดงาน การจัดนิทรรศการต้องกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนและต้องไม่มากจนทำให้ไม่ทราบวัตถุประสงค์หลักและวัตถุประสงค์รองคืออะไร ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดงานต้องสัมพันธ์กับนโยบายและเป้าหมายของหน่วยงาน ในการกำหนดเป้าหมายของการจัดงานทำได้ทั้งเป้าหมายเชิงปริมาณและเป้าหมายเชิงคุณภาพ เช่น ผู้เข้าชมคือใคร จำนวนเท่าใด ได้รับประโยชน์ด้านใดบ้าง ซึ่งเป็นเป้าหมายเชิงปริมาณ ส่วนเป้าหมายเชิงคุณภาพ เช่น ผู้เข้าชมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติตามหรือถ่ายทอดให้ผู้อื่นปฏิบัติตามจำนวนเท่าใด

3. การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เลือกข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผน เช่น ข้อมูลพื้นฐานของบุคคลเป้าหมาย ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา และอื่น ๆ ข้อมูล

ด้านสถานที่จัดงาน ขนาดของพื้นที่และระยะเวลาในการเตรียมงานและจัดแสดง เนื้อหาวิชาการที่จัดแสดง เป็นต้น

4. การเลือกวิธีการดำเนินงาน ต้องวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแผนโครงการจัดงาน (Master plan) ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี การจัดสนใจเลือกวิธีใดวิธีหนึ่งหรือผสมผสานหลายวิธีเข้าด้วยกันแต่ที่สำคัญควรคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับว่าคุ้มกับงบประมาณที่ลงทุนหรือไม่ โดยการทบทวนความเป็นไปได้หรือความเหมาะสมของแผนก่อนที่จะเตรียมการในขั้นอื่น ๆ ต่อไป

5. การจัดทำแผนปฏิบัติงาน) work plan) เพื่อใช้ในการจัดนิทรรศการหลังจากที่ได้จัดทำแผนโครงการจัดงานเสร็จสิ้นแล้ว จึงกำหนดรายละเอียดของแต่ละกิจกรรม วันเวลา สถานที่ปฏิบัติงาน พร้อมทั้งผู้รับผิดชอบเพื่อสะดวกในการติดตาม กำกับ ดูแลให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินงานตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กำหนดไว้ การวางแผนจัดนิทรรศการ จึงเป็นเครื่องมือในการควบคุมการดำเนินงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ และควรเป็นแผนงานที่ยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ เพื่อให้ทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

2.1.10 การเตรียมการจัดนิทรรศการ

หลังจากที่ได้วางแผนการจัดนิทรรศการเสร็จแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการเตรียมการ ซึ่ง ประเสริฐ ศีลรัตน 2546): 28 (ได้กล่าวถึงขั้นตอนการเตรียมการจัดนิทรรศการ สรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมเนื้อหา คือ การเตรียมประเด็นและรายละเอียดของเรื่องราวที่จะนำมาจัดนิทรรศการควรสรุปเป็นข้อความหรือหัวข้อสั้น ๆ ซึ่งในการเตรียมเนื้อหาประกอบด้วย

1) การกำหนดชื่อนิทรรศการ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่จะจัดแสดงทั้งหมดแล้ว จึงสรุปออกมาเป็นชื่อนิทรรศการซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับ ครอบคลุมเนื้อหาที่จะนำมาจัดแสดง

2) กำหนดวัตถุประสงค์ ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการแต่ละครั้งต้องระบุให้ชัดเจนว่าเพื่ออะไร ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดประเด็น เนื้อหาของการจัดนิทรรศการ

3) การรวบรวมสื่อ คือการรวบรวมสื่อและวัสดุสิ่งของ ได้แก่ รูปภาพ ของจริง หุ่นจำลอง เอกสาร สิ่งพิมพ์ ฯลฯ เพื่อใช้ประกอบการจัดนิทรรศการและในการรวบรวมสื่อจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดไว้โดยจัดเป็นหมวดหมู่ และใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบนิทรรศการ

2. การเตรียมการเพื่อกำหนดขนาดของนิทรรศการ ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการจัดงาน งบประมาณ ประเด็นเนื้อหา สื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการขนาดพื้นที่ ฯลฯ การพิจารณาองค์ประกอบดังกล่าวทำให้ผู้จัดทราบถึงความเล็กใหญ่ หรือขนาดของนิทรรศการและที่สำคัญต้องคำนึงถึงสมรรถนะของตนเอง

3. การกำหนดวันเวลาในการแสดง ควรพิจารณาถึงความพร้อมของผู้จัดและผู้เข้าชม โดยพยายามหลีกเลี่ยงการจัดงานในช่วงที่ภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวยหรือมีการจัดงานหลาย ๆ งานในช่วงเวลาเดียวกัน

4. การกำหนดสถานที่ ปัจจุบันนิยมจัดตามศูนย์การค้า โรงแรมใหญ่ ๆ หรือศูนย์การจัดงาน ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกเตรียมไว้เรียบร้อยแล้วและถ้าเป็นการจัดงานใหญ่ส่วนท้องถิ่นควรเป็นที่ชุมชน สะดวกต่อการคมนาคม

5. การออกแบบแผนผัง และส่วนประกอบในงานนิทรรศการ คือ การเตรียมการเพื่อจัดวางวัสดุ สิ่งของรวมทั้งการออกแบบสัญลักษณ์ของงานและสื่อที่ใช้จัดนิทรรศการให้เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อให้ได้รูปแบบของผังทางเดินตลอดตามจุดเน้นต่าง ๆ

6. การกำหนดกิจกรรมเสริมนิทรรศการ การใช้กิจกรรมประกอบนิทรรศการจะทำให้ผู้ได้รับความรู้ ความบันเทิง และยังเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมกับการจัดงาน เช่น การบรรยาย พิเศษ การอภิปรายปาฐกถา การจัดประกวด การสาธิต การแสดง

7. การเตรียมการประชาสัมพันธ์ เพื่อแจ้งข่าวการจัดงานให้บุคคลเป้าหมายหรือประชาชนทั่วไปได้รับทราบ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์ก่อนงาน เป็นการวางแผนเพื่อแจ้งให้ทราบถึงความ เป็นมาวัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการ ผ่านสื่อต่าง ๆ รวมทั้งการแถลงข่าวผ่านสื่อมวลชน

2) การประชาสัมพันธ์ระหว่างงาน เป็นการประชาสัมพันธ์ในขณะ จัดนิทรรศการ โดยนำเอาจุดเด่นของงานมาเป็นจุดขายในการเปิดตัวแนะนำนิทรรศการ

3) การประชาสัมพันธ์แบบต่อเนื่องหลังจากจัดนิทรรศการ เพื่อ ประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงผลการจัดนิทรรศการและเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้หน่วยงานนั้น ๆ ด้วย

8. การเตรียมการประเมินผล เพื่อให้ผู้จัดงานได้ทราบถึงผลการจัดงานว่าบรรลุ ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายหรือไม่ มีสิ่งใดต้องปรับปรุงแก้ไข ในการประเมินผลนั้นทำได้หลายวิธี เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ สอบถาม บันทึก

การเตรียมการประเมินผล แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ประเมินผลระหว่างเตรียมการจัดนิทรรศการ เพื่อต้องการทราบถึงความรับผิดชอบและความสามารถของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมกับงานหรือไม่ และเพื่อทราบความก้าวหน้าในการเตรียมงานในระยะต่าง ๆ ว่ามีความก้าวหน้าเพียงใดหรือไม่ ส่วนการประเมินผลระหว่างการจัดแสดงนิทรรศการนั้นเพื่อต้องการทราบความคิดเห็นของผู้ชมงาน ว่ามีความพึงพอใจต่อการจัดงานหรือไม่อย่างไร มีปัญหาต่อการเข้าชมนิทรรศการและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการจัดงานครั้งต่อไป

2.1.11 การดำเนินการจัดนิทรรศการ

หมายถึง การลงมือปฏิบัติจริงตามแผนที่วางไว้ โดยอาศัยบุคลากรจากฝ่ายต่าง ๆ และควรดำเนินการให้เสร็จก่อนเวลาเปิดงาน เพื่อตรวจสอบความเรียบร้อยและข้อบกพร่องต่าง ๆ จะได้แก้ไขทันเวลา ขั้นตอนแรกของการดำเนินงานคือ การจัดวางโครงสร้างเช่น ชุมนเปิดงาน บอร์ด โต๊ะเก้าอี้ ชั้นวางของ ฉากหลัง ฯลฯ เพื่อใช้ติดตั้งแผ่นภาพ ตัวอักษร ข้อความ คำอธิบายและวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ตามแบบแปลนที่ได้วางไว้ เมื่อติดตั้งเสร็จแล้วขั้นตอนต่อไปคือการให้แสงสว่าง โดยเดินไปตามจุดที่ต้องการให้มีแสงสว่างเพียงพอ ขั้นตอนสุดท้ายคือ การนำเอาวัสดุตกแต่ง เช่น ผ้าสี ต้นไม้ มาประดับตกแต่งตามจุดต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสวยงามและในวันเกิดงานควรจัดเจ้าหน้าที่ประจำจุดนิทรรศการ ซึ่งให้รายละเอียดของการจัดนิทรรศการว่ามีเรื่องใดบ้าง ที่ไหน และมีสรุปประเด็นเนื้อหาที่จัดแสดงในแต่ละจุด เพื่อให้ผู้ดูสามารถอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้และเกิดความเข้าใจในเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น

2.1.12 การประเมินผลการจัดนิทรรศการ

การตรวจสอบผลการจัดนิทรรศการเพื่อให้ทราบถึงข้อดีและข้อเสียในการดำเนินงาน และเป็นข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดนิทรรศการในครั้งต่อไปให้ได้ดีขึ้น ซึ่งถือเป็นเครื่องมือในการวัดคุณภาพและผลสำเร็จของการจัดนิทรรศการจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ การประเมินผลการจัดนิทรรศการ สำหรับวิธีการประเมินผลนั้นสามารถ ทำได้ 2 รูปแบบ คือ การประเมินผลอย่างเป็นทางการ

1. การประเมินผลอย่างเป็นทางการ คือ การประเมินผลโดยการสร้างเครื่องมือ เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ฯลฯ เพื่อใช้วัดความรู้ ความพึงพอใจ หรือความคิดเห็นจากบุคคลเป้าหมาย ฯลฯ ในการประเมินผลการจัดนิทรรศการผู้จัดงานควรทำการประเมินจากความพร้อมในด้านการเตรียมงาน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้อง

2. การประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ คือ การประเมินด้วยการสังเกตต่อกับปฏิกิริยาของผู้เข้าร่วมงานว่ามีความสนใจในการซักถามปัญหาขณะเข้าชมงานมากน้อยเพียงใด การประเมินผลในลักษณะนี้ผู้ประเมินต้องประเมินอย่างเป็นคุณธรรมตามความเป็นจริงเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงการจัดนิทรรศการให้ดีขึ้นอย่างแท้จริง

แนวคิดการจัดการนิทรรศการศิลปะ ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยการจัดการนิทรรศการศิลปะ กรณีงานรยางค์สัมพันธ์ ในเรื่องของขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการแสดง และขั้นตอนการประเมินที่มีขั้นตอนลำดับชัดเจนเพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์ที่สุด ช่วยทำให้บุคคลทั่วไปมีส่วนร่วมกับศิลปะมากขึ้น มีหลักเกณฑ์พื้นฐานที่มุ่งเน้นการจัดการ เพื่อให้ผู้ชมนิทรรศการและบุคคลทั่วไปสนใจมาร่วมชมงาน ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และได้ประสบการณ์ร่วมกลับไปได้ดีที่สุด

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษ

2.2.1 ความหมายของกิจกรรมพิเศษ

ในประเทศไทย คำว่ากิจกรรมพิเศษ (Special Event) มักจะถูกใช้ทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ ว่า “อีเวนท์” หรือ “อีเวนตฺ” จนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปทั้งในแวดวงวิชาการ นักการตลาด นักสื่อสารการตลาด หรือ สื่อมวลชน หากแปลความหมายตามพจนานุกรม Lexitron (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ แห่งชาติ, 2552) แล้วจะหมายถึง เหตุการณ์สำคัญการแข่งขันกีฬา หรือผลลัพธ์นักวิชาการฝั่งตะวันตก มากมายที่พยายามจะให้ความหมายของคำว่าอีเวนท์ ดังเช่น

Getz (2007: 18) บอกว่าอีเวนท์หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ เวลาหนึ่งและสถานที่หนึ่ง (an occurrence at a given place and time) หรือกลุ่มของเหตุการณ์พิเศษ (a special set of circumstances) หรือเหตุการณ์ที่สำคัญหรือน่าจดจำ (a noteworthy occurrence) นอกจากนี้ในงานเขียนของ Getz ยังใช้คำว่า Planned events เพื่อเจาะจงหมายถึงกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อหวังผลเฉพาะอย่างทั้งทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้น ต้องผ่านการคิดและวางแผนมาอย่างดีเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป แต่มีสิ่งหนึ่งที่ร่วมกันของกิจกรรมเหล่านี้คือความต้องการสร้างหรือมีอิทธิพลต่อประสบการณ์ของแต่ละบุคคลหรือประสบการณ์ร่วมของกลุ่มผู้ชมหรือผู้เข้าร่วมงาน (Getz, 2007: 21) ซึ่งการสร้างประสบการณ์ให้กับ

ผู้เข้าร่วมงาน 5 เป็นประเด็นที่สำคัญเพราะองค์กรต้องการจะสร้างภาพลักษณ์ต่อองค์กรเมื่อคนไทยพูดถึงอีเวนต์นั้นโดยส่วนใหญ่ยังใช้จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่าอีเวนต์ของคนไทยสามารถหมายถึงกิจกรรมใน 4 แง่มุม คือ

1. อีเวนต์ที่มาจากคำว่า Special Event หรือกิจกรรมพิเศษ
2. อีเวนต์ที่หมายถึง Event Marketing หรือการสื่อสารการตลาดผ่านกิจกรรม (เกรียงไกรกาญจนะโกติน, 2549, 2555) ซึ่งบางครั้งก็จะแปลว่า การทำกิจกรรมทางการตลาด (ธีรพนธ์ โล่ห์ทองคำ, 2545)

3. อีเวนต์ที่อาจหมายถึง Marketing Event ซึ่งอาจแปลได้ว่ากิจกรรมเพื่อการตลาด

4. อีเวนต์ ที่หมายถึงได้ทั้ง Special Event และ Event Marketing จะเห็นได้ว่าคำว่าอีเวนต์ (Event) ยังไม่มีคำจำกัดความภาษาไทยที่ชัดเจน เมื่อเอ่ยถึงการจัดอีเวนต์ผู้ฟังก็จะคิดไปถึงกิจกรรมของหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเป็นพิเศษเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งคำ ๆ นี้ถูกใช้อย่างกว้างขวางทำให้คนส่วนใหญ่ เข้าใจความหมายของคำนี้แล้วจนกระทั่งทำให้เกิดการใช้คำนี้กันอย่างสับสน เมื่อวิเคราะห์ถึงความหมายของกิจกรรมใน 4 แง่มุมอย่างละเอียดดังนี้

1. อีเวนต์ที่มาจากคำว่า Special Event หากจะเจาะจงไปที่คำว่า Special Event หรือกิจกรรมพิเศษนั้น Goldblatt (1997: 2) ให้ความหมายไว้ว่า “เป็นช่วงเวลาพิเศษสำหรับการเฉลิมฉลอง ด้วยการจัดพิธีการ (Ceremony) และพิธีกรรม (Ritual) เพื่อที่จะตอบสนองความต้องการเฉพาะด้าน”

Shone and Parry (2004) มองว่า กิจกรรมพิเศษ หรือ Special Events คือ กิจกรรมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเพื่อสันทนาการ (Leisure Events) เช่น กีฬา หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Events) เช่น ศิลปะ การเฉลิมฉลอง หรือกิจกรรมสำหรับองค์กร (Organizational Events) เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับการขาย การเมือง หรือกิจกรรมส่วนบุคคล (Personal Events) เช่น งานแต่งงาน เป็นต้น จากมุมมองนี้สามารถสรุปได้ว่า อีเวนต์ในความหมายของกิจกรรมพิเศษนั้น คือกิจกรรมทุกรูปแบบที่จัดทำ ขึ้นหรือสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะขึ้นอยู่กับผู้จัดกิจกรรมพิเศษนั้น ๆ

ด้านการประชาสัมพันธ์สื่อมวลชนสัมพันธ์ก็ยังคงใช้คำว่ากิจกรรมพิเศษ หรือ Special Event เมื่อ กล่าวถึงกิจกรรมพิเศษในบริบทของการประชาสัมพันธ์และยังมองว่ากิจกรรมพิเศษเป็นองค์ประกอบเชิง กลยุทธ์ (Strategic element) ที่สำคัญอย่างหนึ่งในการทำงานประชาสัมพันธ์

มุมมองสุดท้ายนี้มองว่า ความหมายของกิจกรรมหรืออีเวนต์นั้นขึ้นอยู่กับบริบทที่นำไปใช้หากเป็นงานด้านการประชาสัมพันธ์ก็จะหมายถึงกิจกรรมพิเศษ หรือ Special Event แต่หากใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการ สื่อสารทางการตลาดก็จะหมายถึงการสื่อสารการตลาดผ่านกิจกรรมหรือ Event Marketing นั่นเอง ประเภทและรูปแบบของกิจกรรมพิเศษ ชีร์พังก์ เลห์ทองคา (2546: 19-20) และ Giannini Jr. (2010:174) แบ่งกิจกรรมพิเศษ ออกเป็น 2 ประเภทกว้าง ๆ คือ

1. กิจกรรมพิเศษที่สร้างเอง (Created Event หรือ Self-produced Event) หมายถึง กิจกรรมทางการตลาดที่องค์กรคิดและจัดขึ้นเอง

2. กิจกรรมพิเศษที่ไปร่วมกับผู้อื่น (Participating Event หรือ Third-party Event) หมายถึงกิจกรรมที่องค์กรไปร่วมกับองค์กรอื่น หรืองานที่ผู้อื่นจัดขึ้นสำหรับรูปแบบของกิจกรรมพิเศษ นั้น Allen (2000: 9-10) ได้เสนอไว้ 6 รูปแบบดังนี้

1) การประชุม (Meetings) เป็นกิจกรรมที่เน้น ให้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรหรือสินค้า เปิดตัว ผลิตภัณฑ์ใหม่หรือจัดการฝึกอบรมต่าง ๆ โดยที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายได้พบปะ และ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือหาทางแก้ปัญหา

2) กิจกรรมเกี่ยวกับองค์กร (Corporate Events) เช่น การจัดงานแสดงความยินดีหรือยกย่องพนักงาน ลูกค้า ผู้ขายปัจจัยการผลิต (Supplier) งานมอบรางวัลต่าง ๆ งานเปิดตัว ผลิตภัณฑ์ งานเฉลิมฉลองความสำเร็จ เป็นต้น

3. กิจกรรมระดมทุน (Fund-raising Event)

4. การประชุมทางวิชาการหรือวิชาชีพ (Conferences) เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาส ให้คนจำนวนมากได้มี โอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น รวมทั้งยังสามารถใช้ในการเปิดตัว ผลิตภัณฑ์ใหม่ได้อีกด้วย

5. กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ (Other Special Events) ด้าน O'Toole and Milolaitis (2002) ได้เสนอรูปแบบของกิจกรรมพิเศษไว้ดังนี้

1) กิจกรรมเกี่ยวกับองค์กร (Corporate Event) ไม่ว่าจะเป็นการแจกรางวัล งานเปิดตัวต่าง ๆ การร่วมงานแสดง สินค้าการเดินสายให้ข้อมูลองค์กร (Road Show) งานฉลองเปิด สาขาใหม่การประชุมเชิงปฏิบัติการการประชุมวิชาการหรือวิชาชีพ เป็นต้น

2) การจัดสัมมนา

3) กิจกรรมพิเศษภายในองค์กร (Internal Corporate Event) เช่น งาน
สังสรรค์พนักงาน

4) กิจกรรมสรรหาพนักงานใหม่ (Recruitment Event)

5) กิจกรรมระดมทุน (Fund-raising Event)

6. นิทรรศการทางการค้า (Trade Exhibition)

7. การแข่งขันกีฬา (Sport Exhibition)

8. กิจกรรมเพื่อชุมชน (Community / Public Event)

2.2.2 ขั้นตอนการบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษ

Goldblatt (1997) ได้เสนอกระบวนการบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษ ที่ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนสำคัญ คือ การวิจัย (Research) การออกแบบ (Design) การวางแผน (Planning) การประสานงาน (Coordination) และ การประเมินผล (Evaluation) โดยผลจากการสัมภาษณ์นักวิชาชีพด้านการบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษของ Goldblatt พบว่าการวิจัยและการประเมินผล การจัดกิจกรรมพิเศษ เป็นขั้นตอนที่สำคัญและต้องให้เวลามาก ที่สุดเพราะหากผู้บริหารจัดการกิจกรรมพิเศษให้เวลากับการวิจัยมากเท่าใดก็จะใช้เวลาในการวางแผนและ ค่าใช้จ่ายในการทำงานน้อยตามเท่านั้น สำหรับในขั้นตอนของการวางแผนและการปฏิบัติตามแผน (Planning and Executing) นั้น Giannini Jr. (2010) ได้นำเสนอกฎเบื้องต้นของการจัดกิจกรรมพิเศษให้ประสบความสำเร็จดังนี้

1. เลือกประเภทกิจกรรมพิเศษอย่างระมัดระวัง โดยต้องมั่นใจว่าประเด็นของกิจกรรมพิเศษสะท้อนพันธกิจ ขององค์กรและมีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน
2. เชื่อมโยงภาพลักษณ์ขององค์กรเข้ากับกิจกรรมพิเศษ เนื่องจากคนส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษจากหัวข้อหรือชื่องานของกิจกรรมพิเศษ ดังนั้นหากองค์กรสามารถ เชื่อมโยงชื่องานเข้ากับองค์กรได้มากเท่าไรก็จะสามารถสร้างการจดจำได้มากขึ้นเท่านั้น
3. มีส่วนร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษ โดยการพูดคุยกับผู้เข้าร่วมงาน
4. สร้างการรับรู้โดยใช้สื่ออื่น ๆ ในกิจกรรมพิเศษ เช่น การใช้ป้ายโฆษณา เสื้อผ้า เพื่อให้ผู้เข้าร่วมงาน ได้รับรู้ถึงองค์กรและการมีส่วนร่วมขององค์กรในกิจกรรมนั้น ๆ

5. มอบของที่ระลึกให้กับผู้เข้าร่วมงาน เพื่อเป็นการตอกย้ำ หรือเตือนความจำเกี่ยวกับองค์กรหรือแบรนด์ขององค์กร

6. สร้างการรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษล่วงหน้า โดยการสื่อสารไปยังสื่อมวลชน หรือผ่านสังคมออนไลน์

7. สร้างการรับรู้ในขณะจัดกิจกรรมพิเศษ เช่นการให้สื่อมวลชนเข้าร่วมงาน หรือสร้างความประทับใจให้กับผู้เข้าร่วมงาน

8. สร้างการรับรู้หลังจากการจัดกิจกรรมพิเศษ โดยการส่งข่าว ภาพข่าวไปยังสื่อมวลชน หรือการส่งข้อความ ขอบคุณผู้เข้าร่วมงาน องค์กรประกอบสำคัญ ที่ผู้จัดงานกิจกรรมพิเศษ หรือ Event Manager จะต้องพิจารณา โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis) เป็นขั้นตอนในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก องค์กรหรือกิจกรรมพิเศษนั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนอย่างละเอียด (Detailed Planning) เป็นขั้นตอนของการวางแผนการจัดกิจกรรมพิเศษ ซึ่งรวมไปถึงการบริหารจัดการโซ่อุปทาน (Supply chain management) การเลือกสถานที่จัดการการบริหารความเสี่ยง (Risk management)

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแผนและส่งมอบ (Implementation and Delivery) เป็นขั้นตอนที่พิจารณาถึงการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ สำหรับการจัดกิจกรรมพิเศษ ซึ่งรวมไปถึงการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิด 9 ประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งบริหารจัดการเวลาหรือตารางการทำงาน เพื่อให้กิจกรรมพิเศษนั้นประสบความสำเร็จ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการจัดงาน (Performance Evaluation) เป็นขั้นตอนการติดตาม (Monitor) และ แก้ไขข้อผิดพลาด (Correct) ในทุกขั้นตอนการทำงานทั้งระหว่างและหลังการจัดกิจกรรมพิเศษ เพื่อจะได้ เป็นข้อมูลสำหรับการจัดงานครั้งต่อไป

ด้านเกรียงไกร กาญจนะโกคิน (2555:81-85) นักบริหารกิจกรรมพิเศษชื่อดังของเมืองไทยได้แบ่งการ สร้างสรรค์กิจกรรมพิเศษเป็น 4 ขั้นตอนเช่นกันคือ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดวัตถุประสงค์หรือ Objective ซึ่งเกรียงไกร กาญจนะโกคิน เห็นว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดโดยการจัดกิจกรรมพิเศษจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อเป็นตัวชี้วัดในการกำหนดวัตถุประสงค์นั้นต้องระบุถึง

1. ช่วงเวลาในการจัดงานโดยพิจารณาจากแผนการสื่อสารการตลาดและวิถีชีวิตหรือ Lifestyle ของกลุ่มเป้าหมาย
2. จำนวนผู้เข้าร่วมงานเพื่อเป็นเป้าหมายในการทำงาน
3. งบประมาณที่จะใช้
4. สิ่งที่ต้องการจะสื่อสารในกิจกรรมพิเศษ
5. การรายงานข่าวในสื่อมวลชนหรือMedia Coverage โดยต้องกำหนดมูลค่าสื่อที่ได้ผ่าน สื่อมวลชนในรูปแบบการประชาสัมพันธ์

6. ยอดขายถ้าหากกิจกรรมพิเศษนั้นเป็นการจำหน่ายสินค้าและบริการ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างกิจกรรมพิเศษให้เกิดขึ้นจริงซึ่งเป็นขั้นตอนของการคิดสร้างสรรค์งานภายใต้กรอบของกลยุทธ์การสื่อสาร ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นการผสมผสานจินตนาการเข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน การสื่อสาร การตลาด ความรู้ด้านการออกแบบศิลปะการแสดง ดนตรี เป็นต้น โดยต้องออกแบบกิจกรรม พิเศษว่าจะสื่อสารในรูปแบบใดถึงจะเหมาะกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งทั้งหมดนี้จะต้องตอบโจทย์ที่กำหนดไว้ใน ขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 3 การบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษ คือ การทำให้กิจกรรมพิเศษเกิดขึ้นจริงซึ่งเป็นงานที่มีความยุ่งยากและซับซ้อนตามขนาดของกิจกรรมพิเศษในการบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษนั้น ได้แนะนำให้จัดทำ Master Plan และ Script Rundown เพื่อกำหนดองค์ประกอบในการทำกิจกรรมพิเศษให้ออกมาสมบูรณ์ทั้ง งานด้าน เทคนิค เช่น ระบบแสง สีเสียง เอฟเฟกต์ต่าง ๆ และต้องมีการประชุมทีมงานเพื่อให้ทุกฝ่ายมีความ เข้าใจตรงกันและเตรียมความพร้อมให้ดีที่สุดเพื่อลดปัญหาหน้างานที่อาจจะให้เกิดสิ่งที่ไม่คาดฝันได้

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล ซึ่งสามารถทำได้ 5 มิติดังนี้คือ

1. ประเมินจากวัตถุประสงค์ว่ากิจกรรมตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่
2. ผู้ร่วมงานว่าเป็นไปตามที่คาดหมายในเชิงปริมาณและคุณภาพหรือไม่
3. ผู้เข้าชมงาน คือบุคคลที่อาจจะไม่ได้รับเชิญมาโดยตรงแต่ได้ข้อมูลข่าวสารจึงมาร่วมงาน
4. การรายงานข่าวในสื่อมวลชนโดยนำข่าวกิจกรรมพิเศษที่เผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ มาคิด ทำ การคำนวณมูลค่าทางการประชาสัมพันธ์

5. การสื่อสารซึ่งเป็นการประเมินผลว่ากิจกรรมพิเศษสามารถสื่อสารข้อความหลักขององค์กร หรือแบรนด์ได้ถูกต้องมากน้อยเพียงใดโดยการทำงานประเมินด้านการสื่อสารนี้ใน 4 มิติดังนี้

5.1 ความชอบ คือกิจกรรมพิเศษสร้างความชื่นชอบให้กับตัวองค์กรหรือแบรนด์มากน้อยเพียงใด

5.2 ความโดดเด่น คือกิจกรรมพิเศษมีความน่าสนใจน่าประทับใจหรือน่าจดจำเพียงใด

5.3 ความเข้าใจคือกิจกรรมพิเศษสามารถทำให้ผู้เข้าร่วมงานได้รับรู้เข้าใจในสิ่งที่องค์กรหรือแบรนด์ต้องการสื่อสารมากน้อยเพียงใด

5.4 การโน้มน้าวใจคือกิจกรรมพิเศษสามารถโน้มน้าวใจผู้เข้าร่วมงานได้มากน้อยเพียงใด โดยการประเมินผลของกิจกรรมนั้นจะทำให้ผู้จัดได้เรียนรู้ถึงงานของตนเองและสามารถนำผลการประเมินไปพัฒนาการทำงานรวมถึงสร้างสรรค์รูปแบบของกิจกรรมพิเศษใหม่ ๆ หรือการสื่อสารอื่น ๆ ให้เข้าถึง กลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าขั้นตอนการบริการจัดการกิจกรรมพิเศษที่เสนอโดย เกรียงไกร นั้นไม่ได้ ระบุถึงขั้นตอนการหาข้อมูลหรือวิจัยได้อย่างเป็นรูปธรรมอาจจะเป็นไปได้ว่าการหาข้อมูลเพิ่มเติมเป็นส่วน หนึ่งของการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมพิเศษซึ่งตามมุมมองของ Event Agency หรือบริษัทที่ รับมาบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษนั้นเห็นว่ากิจกรรมพิเศษเป็นเครื่องมือสื่อสารการตลาดชนิดหนึ่งที่ต้อง ตอบโจทย์หรือเป้าหมายทางการสื่อสารเป็นหลัก ดังนั้นการกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมพิเศษจึง เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด

จากการศึกษาขั้นตอนของการบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษทั้งของ Goldblatt (1997) Tum และคณะ (2007) และ เกรียงไกร กาญจนะโกคิน (2555) สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 2.1

ตารางเปรียบเทียบสรุปขั้นตอนการบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษ

Goldbaltt (1997)	Tum และคณะ	เกรียงไกร กาญจนะโกคิน (1997)
------------------	------------	------------------------------

การวิจัย (Research)	การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis)	การกำหนดวัตถุประสงค์
การออกแบบ (Design)	การวางแผนอย่างละเอียด (Analysis)	การสร้างกิจกรรมพิเศษ
การวางแผน (Planing)	การปฏิบัติตามแผนและส่ง มอบ (Implementation and delivery)	การบริหารกิจกรรมพิเศษ
การประสานงาน (Coordinate)	การประเมินผลการจัดงาน (Performance Evalution)	การประเมินผล
การประเมินผล (Evaluation)	-	-

จากข้อมูลในตารางเปรียบเทียบด้านบนอาจสรุปได้ว่าการบริการจัดการกิจกรรมพิเศษมีขั้นตอนที่สำคัญทั้งหมด 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research) เป็นขั้นตอนของการหาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผน การจัดการกิจกรรมพิเศษตั้งแต่การรับข้อมูลลูกค้าและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่ เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือกิจกรรมพิเศษนั้น ๆ เพื่อนำมากำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมพิเศษนั้น

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนอย่างละเอียด (Planning) เป็นช่วงของการวางแผนการจัดกิจกรรมพิเศษใน ทุกส่วนตั้งแต่การออกแบบ (Design) และการระดมความคิดสร้างสรรค์งานภายใต้กรอบของกลยุทธ์การ สื่อสาร รวมไปถึงการบริหารจัดการอุปทาน การเลือกสถานที่จัดงาน และการบริหารความเสี่ยงเพื่อป้องกันปัญหาที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแผน (Implementation) คือการบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษในวันงานเพื่อ ส่งมอบให้กับลูกค้าซึ่งเป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการประสานงานกับทุกฝ่ายมีการประชุมทีมงานเตรียมความพร้อม ตกแต่งสถานที่ซักซ้อม และดำเนินกิจกรรมพิเศษ ณ วันงาน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล (Evaluation) เป็นการติดตามและแก้ไขข้อผิดพลาดซึ่งการประเมินผล สามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบคือ 1) การประเมินผลกิจกรรมพิเศษในแง่วัตถุประสงค์ ผู้เข้าร่วมงานผู้เข้าชมงาน การรายงานข่าวทางสื่อมวลชนและความสำเร็จในการสื่อสารข้อมูลขององค์กรหรือของแบรนด์และ 2) การ ประเมินผลการจัดงานของบริษัทรับบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษกับลูกค้าเพื่อติดตามและเรียนรู้ข้อผิดพลาด ในการทำงานซึ่งข้อมูลจากการประเมินผลทั้งสองรูปแบบนี้สามารถนำไปปรับปรุงการทำงาน รวมถึงการ พัฒนารูปแบบกิจกรรมพิเศษใหม่ ๆ ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษที่กล่าวไปนั้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบการศึกษาเรื่องการจัดการนิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัย กรณีศึกษารายงค์สัมพันธ์ ได้ดังนี้

นิทรรศการศิลปะในปัจจุบันถือเป็นกิจกรรมที่สามารถให้ความรู้แก่บุคคลและเป็นทางเลือกในการใช้เวลาว่างที่เป็นประโยชน์ และงานรายงค์สัมพันธ์นี้เป็นกิจกรรมในรูปแบบนิทรรศการศิลปะที่ผู้เข้าชมงานจะต้องใช้ประสาทสัมผัสในการรับชมและมีส่วนร่วมกับการงานศิลปะ ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมและสัมผัสกับงานศิลปะแบบใกล้ชิดด้วยการฟัง การสัมผัส การมอง และสัมผัส และเป็นกิจกรรมพิเศษที่ทำให้ผู้ชมเข้ามามีประสบการณ์ร่วมเข้าไปกับงาน ทำให้ผู้ชมหรือผู้รับสารเกิดประสบการณ์ที่ดีและก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่องานกิจกรรมและศิลปะ ดังนั้นการใช้แนวคิดการจัดกิจกรรมพิเศษจึงช่วยให้เห็นถึงความสำคัญ โดยเฉพาะรูปแบบของงานที่จัด วัตถุประสงค์และประเภทของเนื้อหาของสื่อกิจกรรมพิเศษโดยมีขั้นตอน

การวิจัย – มีการวิเคราะห์รูปแบบงานในการเลือกนำนิทรรศการมาเป็นสื่อในการเผยแพร่ และการกำหนดวัตถุประสงค์ของงานรายงค์สัมพันธ์ จุดประสงค์เพื่อสนับสนุนให้ภัณฑารักษ์รุ่นใหม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนและทำงานร่วมกันกับภัณฑารักษ์ผู้มีประสบการณ์เพื่อตอบสนองต่อองค์กรในด้านของการสนับสนุนกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม

การออกแบบ – การวางแผนในการจัดงานรายงค์สัมพันธ์ รวมไปถึงออกแบบการจัดกิจกรรมพิเศษในรูปแบบนิทรรศการโดยคำนึงถึง แสง สี องค์ประกอบต่าง ๆ ในการจัด

การปฏิบัติตามแผน – การบริหารจัดการกิจกรรมพิเศษแผนและส่งมอบให้บุคคลทำหน้าที่ตามที่วางแผนไว้ทั้งการประสานงาน การมอบหมายงาน

การประเมินผล – ติดตามและแก้ไขข้อผิดพลาดตามวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ตั้งไว้ เพื่อศึกษาและติดตามข้อผิดพลาดและนำไปปรับปรุงในการจัดกิจกรรมพิเศษหรือเหตุการณ์ในครั้งต่อไป

2.3 แบบจำลองการกระบวนการสื่อสารของ David K.Berlo

เดวิด เค เบอร์โล (David K. Berlo) ได้พิมพ์ตำราชื่อ “The process of communication” ในทศวรรษที่ 1960 โดยอธิบายถึงคุณลักษณะและปัจจัยในกระบวนการสื่อสารไว้อย่างละเอียด เบอร์โลได้สรุปองค์ประกอบของการสื่อสารมี 6 ประการ คือ

1. แหล่งสาร (Communication Source)
2. ผู้เข้ารหัสสาร (Encoder)
3. เนื้อหาข่าวสาร (Message)
4. ช่องสาร (Channel)
5. ผู้ถอดรหัส (Decoder)
6. ผู้รับสาร (Communication Receiver)

ในการส่งและรับข่าวสารของผู้ส่งสารและผู้รับสารนั้น แหล่งสาร กับผู้เข้ารหัสสารอาจรวมอยู่ในตัวบุคคลเดียวกัน เรียกว่าผู้ส่งสาร (source) และผู้ถอดรหัสสารกับผู้รับสารอาจรวมเรียกว่าผู้รับสาร (receiver) ดังนั้น แบบจำลองการสื่อสารตามแนวคิดของเบอร์โลประกอบด้วยผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร เบอร์โล ได้อธิบายถึงคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ขององค์ประกอบการสื่อสารแต่ละตัว ที่จะมอิทธิพลทำให้การสื่อสารนั้นประสบผลสำเร็จหรือประสบผลล้มเหลว

ภาพที่ 2.1 แบบจำลองการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล

2.3.1 ผู้ส่งสาร (Sender)

ผู้ส่งสาร (Sender) หมายถึง บุคคลที่ส่งหรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ โดยการเข้ารหัส (Encoder) ออกไปเป็นสัญญาณ สัญลักษณ์ กิริยา ท่าทาง ซึ่งเบอร์โลเชื่อว่าการสื่อสารจะสำเร็จได้ ผู้ส่งสารจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จ และประสิทธิผลของการสื่อสาร ดังนี้

1. ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture system) ผู้ส่งสารเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในสังคม มีกรอบ มีกฎ ระเบียบ ตลอดจนวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ ประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม รวมทั้งพฤติกรรมของผู้ส่งสารด้วย สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวหล่อหลอมถึงบุคลิกลักษณะของพฤติกรรมบุคคล ในการแสดงออกต่อบุคคลอื่น ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ตัวผู้ส่งสารเป็นกลุ่มที่เอาวัฒนธรรมจากต่างชาติมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมย่อยที่อาศัยอยู่ในสังคมกระแสหลัก ดังนั้นระบบสังคมและวัฒนธรรม จะเป็นตัวกำหนด รูปแบบวิธีการสื่อสารของผู้ส่งสารซึ่งคือศิลปิน นอกจากนี้มักจะเป็นเนื้อหาที่ตนเองพบประสบมา เป็นเนื้อหาที่ตนเองมีประสบการณ์ร่วมและพบเจอมาก่อน

2. ทักษะในการสื่อสาร (Communication skills) ความสามารถ ความชำนาญ ในการเข้ารหัสสาร (Encoder) เช่น ความสามารถในการพูด การเขียน การตีความข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

เพื่อทำการสื่อสารออกไป ในการศึกษาค้นคว้าทักษะในการสื่อสารของ ในการศึกษาค้นคว้าทักษะในการสื่อสารของศิลปิน ได้แก่ ความสามารถในการคิด ตีความสื่อศิลปะออกมา

3. ความรู้ (Knowledges) หมายถึง ความรู้ในเรื่องข้อมูลและผู้ส่งจะถ่ายทอดหรือส่งออกไป ซึ่งจะมีผลต่อความน่าเชื่อถือความน่าเลื่อมใส ของผู้ส่งสารในสายตาของผู้รับสาร (Source credibility) และนอกจากความรู้ในเรื่องของข้อมูลหรือเรื่องที่จะส่งแล้ว ยังรวมถึงความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร ที่ทำให้ผู้ส่งสารสามารถสร้างและปรับองค์ประกอบต่าง ๆ ในกระบวนการสื่อสารให้สมบูรณ์

4. ทศนคติ (Attitudes) หมายถึง ความรู้ ความคิดเห็น และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อบุคคลหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ที่จะมีผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคล ในกระบวนการสื่อสารนั้นผู้ส่งสารจำเป็นต้องมีทัศนคติที่ดีต่อ 3 สิ่งด้วยกัน การสื่อสารจึงจะสำเร็จ คือ

1) ทัศนคติที่ดีต่อตนเอง (Attitude toward self) ได้แก่ ความรู้สึกในทางที่ดีต่อตนเอง ของบุคคล อันจะทำให้ผู้ส่งสารนั้นเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง (Self confidence) ว่าสามารถเป็นผู้ส่งสารที่มีประสิทธิภาพได้

2) ทัศนคติที่ดีเนื้อหาข่าวสาร (Attitude toward matters) ได้แก่ ความรู้สึกในทางที่ดีต่อเนื้อหาข่าวสารที่ผู้ส่งสารจะส่งออกไป จะมีผลต่อการให้ความสนใจติดตามค้นคว้าเรื่องต่าง ๆ ที่ผู้ส่งจะส่ง จะทำให้ผู้ส่งสารเป็นผู้ที่มีความรู้ดีในเรื่องนั้น ๆ ทำให้เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือเลื่อมใสในสายตาของผู้รับสารได้

3) ทัศนคติที่ดีต่อผู้รับสาร (Attitude toward receiver) ได้แก่ ความรู้สึกในทางที่ดีต่อผู้รับสารของผู้ส่งสาร เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวได้ เนื่องจากผู้รับสารเป็นบุคคลที่สำคัญในการสื่อสาร การสื่อสารจะสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับ การตีความ (Interpret) การทำความเข้าใจหรือการถอดรหัส (Decoder) ของผู้รับสาร

2.3.2 สาร (Message)

สาร (Message) ได้แก่ ผลผลิต (Output) ของความรู้สึกนึกคิด ความต้องการอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ หรือเนื้อหาสาระที่ผู้ส่งต้องการจะสื่อออกมา อาจปรากฏออกมาในรูปแบบ วจนภาษาและอวจนภาษาก็ได้

1. สารแบบวจนภาษา คือ สารที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทำการสื่อสารความหมายกันโดยใช้ภาษาพูด หรือ ภาษาเขียนในการสื่อความหมาย

2. สารแบบอวจนภาษา คือ สารที่ผู้ส่งสาร ทำการสื่อสารกันโดยไม่ได้ใช้ภาษาพูด หรือ ภาษาเขียนในการสื่อความหมาย

2.3.3 ช่องทางการสื่อสาร (Channel)

ช่องทางการสื่อสาร (Channel) ได้แก่ ช่องทางหรือตัวกลางที่ใช้ในการส่งหรือถ่ายทอดเนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการสื่อสาร เพราะส่งผลให้ข่าวสารที่ต้องการส่งไปนั้นถึงยังผู้รับสารได้ สำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เน้นช่องทางการสื่อสารในมิติรูปธรรม เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ ของใช้ต่าง ๆ ต้นไม้ เป็นต้น

2.3.4 ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสาร (Receiver) ได้แก่ บุคคลที่เป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสาร และในการสื่อสารจะสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้ส่งสารจะต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร (Communication Skill) หมายถึงความสามารถ ความชำนาญในการถอดรหัสสาร (Decoder) อันได้แก่ ความสามารถในการอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความของผู้รับสาร สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการเข้าใจในสารของผู้รับสาร ตามที่ผู้ส่งต้องการ ความสามารถ ความชำนาญในการอ่านหรือการฟังของบุคคลนั้นจะแตกต่างกัน ไปตามความรู้ ประสบการณ์ และระดับสติปัญญา เช่น คนที่มีความรู้สูงย่อมสามารถฟังและจับประเด็นต่าง ๆ ไปจากสิ่งที่ฟัง ได้ง่ายกว่าคนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า เป็นต้น

2. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง สิ่งที่ผู้รับสั่งสมมาจากประสบการณ์หรือจากการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ หรือเรื่องต่าง ๆ ที่อาจเป็นทั้งความรู้ในแง่วิชาการหรือความรู้ในด้านอื่น ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะรับและความรู้ขั้นพื้นฐาน ในการอ่านออกเขียนได้ของบุคคล ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะรับและความรู้ในเรื่องกระบวนการสื่อสาร จะทำให้ ผู้รับสารสามารถทราบบทบาทของตนเอง และไม่ทำตัวให้กลายเป็นอุปสรรคในการสื่อสาร เช่นในนั้น เราเป็นผู้ฟัง เราก็ไม่ควรจะ พุดแข่งกับผู้พูดหรืออาจเตรียมศึกษาข้อมูลล่วงหน้าก่อนที่จะไปรับข้อมูล

ข่าวสาร เป็นต้น ความรู้ดังกล่าวจะมีผลต่อการทำความเข้าใจในเนื้อหาของสารที่ผู้รับได้รับมา จะมีผลต่อความสำเร็จของการสื่อสาร

3. ทักษะ (Attitude) หมายถึง การรับรู้ การรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง อาจเป็นความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่ลึกซึ้งเหนียวแน่น เปลี่ยนแปลงได้ยาก เช่น ความรู้สึก ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง รูปแบบการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องที่ถูกรับรองสั่งสมมานาน หรืออาจเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ค่อนข้างผิวเผินไม่ลึกซึ้ง เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น แฟชั่น จังหวะการเดินร่า เพลง ฯลฯ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย เป็นต้น

สำหรับทัศนคติของผู้รับสารในการสื่อสารนั้นค่อนข้างมีความสำคัญมาก เนื่องจากหากผู้รับสารมีความรู้สึกในทางที่ไม่ดี มีอคติ (Bias) ในทางลบกับองค์ประกอบของการสื่อสารแล้วจะทำให้เกิดการหลีกเลี่ยง ขาดความสนใจ และปฏิเสธ การรับข่าวสาร ต่าง ๆ จากผู้ส่งสาร ทัศนคติของผู้รับสารที่มีผลต่อความสำเร็จในการสื่อสาร

4. ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Socio – culture systems) ระบบสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติเป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมประชาชนในประเทศนั้น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติ สังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติย่อมมีความแตกต่างกัน เช่น การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ ฯลฯ ดังนั้น ในการติดต่อสื่อสารของบุคคลต่างชาติต่างภาษา จะต้องมีการศึกษาถึงกฎข้อบังคับทางศาสนาของแต่ละศาสนาด้วย

โดยสรุปแล้วจากเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โล (The Berlo Model หรือ SMCR Model) ที่กล่าวไปนั้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบการศึกษาเรื่อง การบริหารการจัดการนิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัย กรณีศึกษา รยางค์สัมพันธ์ ได้ดังนี้

S – Sender ผู้ส่งสารเป็นคือผู้จัดงานนิทรรศการ

M – Message นิทรรศการที่ทางผู้จัดงานทำการส่งออกมาเป็นทั้ง วจนภาษาและอวจนภาษา

C – Channel ช่องทางการสื่อสารนิทรรศการ

R – Receiver ผู้รับสารเป็นประชาชน บุคคลทั่วไป สำหรับกระบวนการสื่อสารที่เกิดภายในกลุ่มคนที่ชื่นชอบศิลปะ

แบบจำลองการสื่อสาร ได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาในครั้งนี้ โดยนำมาอธิบาย การสื่อสารด้วยการใช้นิทรรศการศิลปะเป็นช่องทางการในการสื่อสาร ในฐานะที่นิทรรศการเป็นสื่อรูปแบบหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดผลของการสื่อสารหรือทัศนคติต่อกิจกรรมพิเศษ ต่องาน สารมีลักษณะในรูปแบบของงานนิทรรศการศิลปะ เป็นกิจกรรมพิเศษที่ใช้การสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านศิลปะสื่อผสม

2.4 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์

ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เสนอว่า ปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ประกอบไปด้วยหลักการพื้นฐานดังนี้

1. มนุษย์นั้นแตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่น ๆ เนื่องจากมนุษย์มีความคิดในการคิด
2. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยในการกำหนดแบบแผนความสามารถในการคิดของมนุษย์
3. มนุษย์เรียนรู้ถึงความหมายและสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ได้ใช้ศักยภาพในการคิดและทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
4. ความหมายและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ทำให้มนุษย์สามารถกระทำการลงมือปฏิบัติปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ได้อย่างแตกต่างต่อไป
5. ผู้คนในสังคมสามารถปรับหรือเปลี่ยนความหมายและสัญลักษณ์ที่พวกเขาใช้ในการกระทำและมีปฏิสัมพันธ์ได้ บนพื้นฐานของการตีความสถานการณ์ที่ประสบ
6. การปรับหรือเปลี่ยนความหมายและสัญลักษณ์ได้ เนื่องจากมนุษย์การมีปฏิสัมพันธ์และสิ่งนี้เองที่ทำให้มนุษย์สามารถพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในวิถีของการกระทำที่เกิดขึ้น ประเมินผลดีผลเสีย หรือข้อได้เปรียบเสียเปรียบที่จะได้รับหรือเกี่ยวข้อง จากนั้นจึงทำการตัดสินใจเลือก
7. แบบแผนการกระทำและปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างกันนี้ ได้ทำให้เกิดกลุ่มและสังคมขึ้น

จากหลักการพื้นฐานข้างต้นดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนว่า ความสามารถในการคิดเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของนักทฤษฎีสำนักปฏิบัติเชิงสัญลักษณ์โดย จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เจมส์ เพทราส (James Petras) ชาร์ลส์ คูลลี (Charles Cooley) และจอร์จ เฮอร์เบิร์ต มิด (George

Herbert Mead) ต่างเห็นว่า ปัจเจกบุคคลที่อยู่ในสังคมไม่ใช่หน่วยทางสังคมที่ถูกกระตุ้นหรือจูงใจจากพลังภายในหรือภายนอกที่อยู่เหนือการควบคุมของพวกเขา แต่ปัจเจกบุคคลคือหน่วยครุ่นคิด (reflexive) และมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมที่เขาดำรงอยู่ ดังนั้น ความสามารถในการการคิดจึงช่วยให้ปัจเจกบุคคลสามารถครุ่นคิดกับสิ่งที่เกิดขึ้น จึงไม่ใช่การกระทำต่าง ๆ ลงไปโดยไม่ได้ครุ่นคิดเลย

แม้ความสามารถในการคิดคือสิ่งที่อยู่ภายใน แต่นักทฤษฎีสำนึกปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ แยกแยะออกจากเรื่องของการมองในเชิงกายภาพเพราะถึงแม้ว่ามนุษย์จะต้องมีสมองไว้เพื่อพัฒนาจิตใจ แต่ไม่จำเป็นที่สมองจะต้องสร้างจิตใจเสมอไป เห็นได้จากสัตว์ที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันระหว่างสมองกับจิตใจ นักทฤษฎีสำนึกนี้จึงไม่ได้มองว่าจิตใจเป็นเหมือนกับสิ่งของ หรือมีลักษณะเป็นโครงสร้างเชิงกายภาพ แต่จิตใจคือกระบวนการในตัวของมันเองที่เกิดขึ้นและดำเนินต่อไปโดยจิตใจเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกระตุ้นและการตอบสนองขนาดใหญ่ นั่นคือ จิตเชื่อมโยงกับแง่มุมอื่น ๆ ทุก ๆ ที่เป็นการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการกล่อมเกลாத่างสังคม ความหมาย สัญลักษณ์ ตัวตน ปฏิสัมพันธ์ หรือสังคม

เมื่อการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกำหนดความสามารถในการคิดของมนุษย์ การกล่อมเกลาท่างสังคมจึงเป็นกระบวนการสำคัญของรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เพราะความสามารถในการคิดถูกพัฒนามาตั้งแต่ในวัยเด็กผ่านการกล่อมเกลาท่างสังคม และถูกพัฒนาให้ดีขึ้นจากการกล่อมเกลาท่างสังคมในวัยผู้ใหญ่ การกล่อมเกลาท่างสังคมจึงเป็นกระบวนการที่มีพลวัตที่ทำให้ผู้คนสามารถพัฒนาความสามารถในการคิด สามารถกำหนดหรือปรับข้อมูลข่าวสารได้ตามที่ต้องการ นักทฤษฎีสำนึกนี้จึงสนใจการกล่อมเกลาท่างสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์ เพราะปฏิสัมพันธ์คือกระบวนการที่การคิดของผู้คนถูกพัฒนาและแสดงออกมา โดยการคิดได้กำหนดกระบวนการปฏิสัมพันธ์จากการที่ตัวแสดงต้องคิดพิจารณาถึงบุคคลอื่น และตัดสินใจว่าจะมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมหรือคนอื่น ๆ หรือไม่อย่างไร

ผู้คนเรียนรู้ถึงความหมายและสัญลักษณ์ได้ในขณะที่เกิดปฏิสัมพันธ์และการกล่อมเกลาท่างสังคม กล่าวคือ สัญลักษณ์คือวัตถุทางสังคม (social object) ที่ถูกใช้เพื่อเป็นตัวแทนหรือแทนสิ่งที่ผู้คนในสังคมเห็นพ้องกันว่าสัญลักษณ์ในการสื่อสารถึงบางสิ่งบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เช่น นาย ก .ขับรถเบนส์ เป็นตัวอย่างในการสื่อสารถึงวิถีชีวิตของนาย ก .นักทฤษฎีสำนึกปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์มองว่า ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ขนาดใหญ่ คำเป็นสัญลักษณ์เพราะถูกใช้เพื่อหมายความถึงสิ่งต่าง ๆ และคำสามารถทำให้เป็นสัญลักษณ์อื่น ๆ เป็นไปได้ ดังนั้นการกระทำ วัตถุ หรือ คำ ดำรง

อยู่และมีความหมายเพียงเพราะมันต่างถูกทำให้มีอยู่และถูกบรรยายผ่านการใช้คำ สัญลักษณ์จึงมีความสำคัญเพราะคือสิ่งที่ทำให้ผู้คนกระทำการต่าง ๆ ได้

1. มนุษย์จึงไม่ได้ตอบสนองต่อความจริงในฐานะผู้ถูกระทำ หากแต่ในฐานะของผู้สร้าง และสร้างซ้ำโลกที่มนุษย์อาศัยอยู่ ผ่านสัญลักษณ์ที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น กล่าวคือ สัญลักษณ์ช่วยเอื้อให้มนุษย์สามารถจัดการกับวัตถุต่าง ๆ ได้ผ่านการตั้งชื่อ การจัดแยกประเภท และการจดจำ ฉะนั้น สัญลักษณ์จึงช่วยให้มนุษย์จัดการกับสิ่งต่าง ๆ ในโลกได้โดยไม่สับสน ขณะเดียวกัน ภาษาก็จะช่วยให้มนุษย์สามารถตั้งชื่อ จัดแยกประเภท และจดจำได้มีประสิทธิภาพดีกว่าโดยภาษาจะทำงานร่วมกันกับสัญลักษณ์

2. สัญลักษณ์ช่วยในการพัฒนาศักยภาพในการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวของมนุษย์

3. สัญลักษณ์ช่วยในการพัฒนาศักยภาพในการคิด โดยภาษาจะเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มพูนความสามารถในด้านนี้ของมนุษย์ โดยการคิดคือการที่แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันกับสัญลักษณ์

4. สัญลักษณ์ช่วยเพิ่มพูนความสามารถของมนุษย์ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมาก เพราะมนุษย์สามารถคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ผ่านการกระทำในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ก่อนที่มนุษย์จะกระทำการใดลงไป ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์ลดความผิดพลาดที่อาจมีความเสียหายได้อย่างมาก ในขณะที่สัตว์ต้องใช้ในการลองถูกลองผิด

5. สัญลักษณ์ช่วยให้มนุษย์ในฐานะผู้ถูกระทำการก้าวข้ามเวลา สถานที่หรือตัวของเขาเอง กล่าวคือ มนุษย์สามารถจินตนาการได้ถึงการใช้ชีวิตในอดีตที่ผ่านมา สามารถจินตนาการถึงการมีชีวิตในอนาคต สามารถก้าวข้ามตัวเองในเชิงสัญลักษณ์ และสามารถจินตนาการถึงโลกอย่างที่เป็นจากมุมมองของคนอื่น

6. สัญลักษณ์ช่วยให้มนุษย์สามารถจินตนาการถึงความจริงเชิงอภิปรัชญา (metaphysics reality) เช่น สวรรค์ หรือนรกได้

7. โดยส่วนใหญ่สัญลักษณ์ช่วยให้มนุษย์หลีกเลี่ยงจากการต้องตกเป็นทาสของสภาพแวดล้อมได้ เพราะมนุษย์สามารถเป็นผู้กระทำการได้มากกว่าการเป็นผู้ถูกระทำ นั่นคือ ปัจเจกบุคคลสามารถที่จะชี้นำตัวเองในแบบที่เขาต้องการทำหรือต้องการเป็นได้

การเข้าไปมีส่วนร่วมในปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ปัจเจกบุคคลสามารถเลือกที่จะกระทำการใดกับคนที่เขามีปฏิสัมพันธ์ด้วยได้ และไม่จำเป็นที่เขาจะต้องยอมรับในความหมายได้ อย่างน้อยที่สุดในฐานะตัวแสดงที่มีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ก็มีอิสระอยู่บางในการสร้างและการเลือกทางเลือกได้อย่างอิสระและสามารถที่จะพัฒนาชีวิตในแบบของเขาเองได้ ดับบรีว ไอ ทอมัส และโดโรธี ธอมัส (W.I. Thomas and Dorothy Thomas) เสนอว่า นิยามสถานการณ์ส่วนใหญ่ของเรานั้นมาจากสังคมที่เราอาศัยอยู่ นั่นคือ มาจากครอบครัวและชุมชนที่เราอาศัยอยู่ แต่ก็มีความเป็นไปได้ที่ตัวแสดงอาจจะนิยามสถานการณ์ในขณะนั้นเลย ซึ่งหมายความว่าปัจเจกชนสามารถปรับเปลี่ยนความหมายและสัญลักษณ์ได้

2.4.1 เฮร์เบิร์ต บลูเมอร์ (Herbert Blumer)³

เฮร์เบิร์ต บลูเมอร์ ได้รับอิทธิพลจากงานของ จอร์จ เฮร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) บลูเมอร์เสนอว่าความเป็นตัวตนเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยมิโนทส์เกี่ยวกับตัวตนของปัจเจกบุคคลถูกพัฒนาขึ้นจากการที่คนอื่น ๆ ในสังคมมีหรือตอบสนองต่อเขาอย่างไรในสถานการณ์ต่าง ๆ ขณะเดียวกันมนุษย์จะตอบสนองต่อผู้คน สิ่งของ หรือ เหตุการณ์ตามความหมายและความเข้าใจที่ได้เรียนรู้มาก่อนหน้า

สำหรับบลูเมอร์ การแสดงออกซึ่งตัวตนจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ปัจเจกบุคคลสามารถกระทำการต่าง ๆ ได้ ไม่ใช่เพียงแค่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าภายนอกเท่านั้น แต่จากการที่ปัจเจกบุคคลเข้าไปอยู่ในกระบวนการสื่อสารและกระทำการต่าง ๆ ด้วยตัวเอง ผ่านการตีความความหมาย (interpretative) ดังนั้นปัจเจกบุคคลในฐานะตัวแสดงจึงทำการเลือก ตรวจสอบ แสดง พักชั่วคราว จัดกลุ่มใหม่ และปรับเปลี่ยนความหมาย ตามแต่สถานการณ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง และทิศทางการกระทำของปัจเจกบุคคลเอง

³ วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ปีที่ 5 ฉบับที่ 2, ทัศนศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์กับการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมจากมุมมองตัวแสดง, ดร.รุ่งนภา ยรรยงเกษม, <http://www.polsci-law.buu.ac.th/journal/document/5-2/3.pdf>, (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ.2560)

สำหรับโครงสร้างสังคม อันได้แก่ วัฒนธรรม ระบบสังคม ช่วงชั้นทางสังคม บทบาททางสังคม บลูเมอร์กล่าวว่า เหล่านี้เป็นชุดเงื่อนไขของการกระทำ แต่ไม่ได้กำหนดการกระทำ ปัจเจบุคคลในฐานะหน่วยของการกระทำไม่ได้กระทำการตอบสนองวัฒนธรรมหรือโครงสร้างสังคม แต่ตอบสนองต่อสถานการณ์ องค์การทางสังคมได้เข้าไปอยู่ในการกระทำเพียงแค่กำหนดสถานการณ์ที่ ปัจเจบุคคลมีการกระทำ และให้ชุดของสัญลักษณ์ที่จะใช้ในการตีความสถานการณ์เท่านั้น สังคมมนุษย์จึงไม่ใช่โครงสร้างที่ถูกสร้างขึ้นไม่ใช่ระบบ แต่คือการชุมนุมกันของเงื่อนไขชีวิตของมนุษย์ของการกระทำร่วมกันของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายของคนที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่ของระบบ การกระทำทางสังคมจึงเกิดจากตัวแสดงที่เป็นมนุษย์ ว่าต้องการเสนอหรือต้องการอธิบายอะไร ในขณะที่กลุ่มคือกระบวนการในการสร้างการกระทำร่วมกัน ไม่ใช่การแสดงออกซึ่งโครงสร้างที่ถูกสร้างขึ้น และปฏิสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของสังคมก็ไม่ใช่การแสดงออกของอิทธิพลของส่วนหนึ่งไป ยังอีกส่วนหนึ่งโดยตรง แต่เป็นการเชื่อมต่อระหว่างกันผ่านการตีความโดยคน

อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ทุก ๆ ปฏิสัมพันธ์จะเกี่ยวข้องกับการคิด บลูเมอร์ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมสองรูปแบบ รูปแบบแรก คือ ปฏิสัมพันธ์ที่ไม่มีสัญลักษณ์จะไม่เกี่ยวข้องกับการคิดและแบบที่สองปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เกี่ยวข้องกระบวนการทางด้านจิตใจโดยความสำคัญของการคิดสะท้อนให้เราผ่านมุมมองด้านวัตถุ บลูเมอร์อธิบายถึงความแตกต่างของวัตถุสามประเภท

ประเภทแรก คือ วัตถุเชิงกายภาพ เช่น แก้ว ต้นไม้

ประเภทที่สอง คือ วัตถุทางสังคม เช่น นักเรียน แม่

ประเภทที่สาม คือ วัตถุนามธรรม เช่น ความคิด หลักศีลธรรม

หากเราพิจารณาอย่างง่าย ๆ วัตถุ คือ สิ่งที่อยู่ภายนอกที่เราสามารถเห็นได้ในโลกของความเป็นจริง สิ่งที่สำคัญมากที่สุดของวัตถุ คือ วัตถุจะได้รับการกำหนดหรือนิยามจากตัวแสดงอย่างไร สิ่งนี้ได้นำไปสู่มุมมองแบบสัมพันธ์ คือ ปัจเจบุคคลแต่ละคนจะให้ความหมายวัตถุแต่ละชิ้นแตกต่างกัน เช่น ต้นไม้ ในมุมมองของนักพฤกษศาสตร์ ย่อมแตกต่างจากมุมมองของกวี หรือคนสวนเพราะปัจเจบุคคลเรียนรู้ถึงความหมายของวัตถุต่าง ๆ แตกต่างกันตามกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมที่เขาได้รับ และถึงแม้ว่าคนส่วนใหญ่จะเรียนรู้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในทำนองเดียวกันแต่มีไม่น้อยที่พบว่า เราให้ความหมายของวัตถุเดียวกันแตกต่างกัน

จากคำอธิบายของบลูเมอร์ จึงเห็นได้ว่าทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ไม่ได้ปฏิเสธการมีอยู่จริงของวัตถุต่าง ๆ ในโลกที่เราเห็น แต่สิ่งที่เขาต้องการแสดงให้เห็นคือ การนิยามวัตถุต่าง ๆ และความเป็นไปได้ที่ตัวแสดงอาจจะมียามที่แตกต่างกันในวัตถุเดียวกันได้

โดยสรุปแล้วจากเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ที่กล่าวไปนั้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบการศึกษาเรื่อง การบริหารการจัดการนิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัย กรณีศึกษา ราชภัฏสกลนคร ได้ดังนี้

งานนิทรรศการราชภัฏสกลนครเป็นงานศิลปะในรูปแบบสื่อผสมโดยใช้ทั้งรูปภาพ สื่อวิดีโอ วัสดุและเทคนิคต่าง ๆ มาประกอบเป็นผลงานตามแนวคิดของตัวศิลปินเองเพื่อสะท้อนความรู้สึก ความคิดและประสบการณ์ร่วมของตัวศิลปินเข้าไปในผลงานเพื่อให้ผู้ชมตีความจากสัญลักษณ์ รูปทรง และรูปแบบการจัดวางงานของศิลปะ โดยนิยามของงานต่าง ๆ การจัดการในนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยจะต้องเข้าใจถึงรูปแบบงานที่จัดนิทรรศการนี้ขึ้นและรูปแบบผลงานของศิลปินที่คัดเลือกมาจัดแสดงและการนำผลงานที่ผู้คนเห็นแล้วเกิดปฏิสัมพันธ์หรือดึงดูดผู้คนภายในงานและสามารถสร้างความรู้สึกให้ผู้เข้าชมหรือผู้ชมเกิดทัศนคติต่องาน อีกทั้งการเลือกรูปแบบการออกแบบของงานราชภัฏสกลนครในครั้งนี้ต้องการจะสื่อถึงความสัมพันธ์ที่ตระหนักรู้ระหว่างประเทศต่าง ๆ และรวมถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ ของแต่ละประเทศที่เข้าร่วม การเข้าใจในการเลือกใช้สัญลักษณ์ของงานศิลปะที่นำมาเสนอ หรือแม้กระทั่งการคัดเลือกผลงานที่มีสัญลักษณ์เป็นตัวแทนความก็สิ่งสำคัญในการจัดนิทรรศการศิลปะด้วยเช่นกัน

2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อ้อมแก้ว กัลยาณพงศ์ (2523) ศึกษาการบริหารและจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยของประเทศไทย : กรณีศึกษามหกรรมศิลปะเวนิสเบียนนาเล่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการมหกรรมศิลปะร่วมสมัยเวนิสเบียนนาเล่ในส่วนการจัดการของประเทศไทยให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการทำสัมภาษณ์ในเชิงลึก กลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 กลุ่ม อันได้แก่กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มภัณฑารักษ์ กลุ่มศิลปิน กลุ่มผู้ประสานงาน และกลุ่มผู้ให้การสนับสนุนวงการศิลปะ ประกอบกับการศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของภัณฑารักษ์ศิลปะ แนวคิดของโครงการที่จะถูกคัดเลือกเพื่อเป็นตัวแทนไปแสดงงาน

หลักการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และงบประมาณในการบริหารจัดการ โดยผลวิจัยพบว่า ในเชิงบริหาร สำนักงานศิลปวัฒนธรรมควรให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์โครงการ โดยขยายขอบเขตและเวลาในการประชาสัมพันธ์ อีกทั้งงบประมาณยังจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเช่นกัน และข้อเสนอแนะที่ได้คือ ประเทศไทยควรส่งภัณฑารักษ์และศิลปินเป็นตัวแทนเข้าร่วมแสดงงานเพื่อเป็นการแสดงศักยภาพทางด้านศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ประเทศไทยในอีกทางหนึ่งและควรการสนับสนุนโครงการอย่างต่อเนื่องสร้างความตื่นตัวให้ศิลปินไทยเกิดแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ผลงาน

นิศากร รัตนธรรมวัฒน์ (2548) ศึกษาโครงการศึกษาแนวทางการออกแบบนิทรรศการ การสัญจรการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการออกแบบ และนำเสนอรูปแบบการจัดนิทรรศการสัญจรสำหรับการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ซึ่งจะช่วยพัฒนาให้การศึกษา ศิลปะผ่านทางการชมนิทรรศการมีประโยชน์และมีความรู้ต่อสาธารณชนในวงกว้างมากขึ้น เพื่อประโยชน์ในการจัดแสดงงานให้สามารถสื่อสารกับผู้ชมได้เต็มที่โดยการทำการศึกษเกี่ยวกับการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติที่จัดขึ้น วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีแบบสอบถามความต้องการของผู้ชม แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางการออกแบบที่นำเสนอ แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ชมเกี่ยวกับแนวทางการออกแบบที่นำเสนอ ผลการวิจัยพบว่า หัวข้อการจัดแสดงนิทรรศการที่แบ่งเป็น 5 ทศวรรษมีความสอดคล้องกับเนื้อหาของการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ส่วนแนวทางการออกแบบนิทรรศการที่นำเสนอไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้สี ตัวอักษรขนาดของหน่วยมาตรฐานวัสดุ และการกำหนดแสงสว่าง ล้วนมีแนวโน้มส่งเสริมให้นิทรรศการมีบุคลิกลักษณะที่สอดคล้องกับหัวข้อการจัดแสดง และผู้ชมมีความเห็นว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ในนิทรรศการจะเป็นตัวสื่อถึงเนื้อหาของนิทรรศการได้น่าสนใจกว่าเขียนคำอธิบาย

กมลวรรณ จันทวร (2555) ศึกษาการบริหารจัดการหอศิลป์ของรัฐในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะการบริหาร จัดการหอศิลป์ของรัฐในปัจจุบันรวมทั้งศึกษา ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของหอศิลป์ของรัฐ วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) ส่วนหลัก ศึกษาลักษณะทั่วไปของหอศิลป์ของรัฐ และทำการศึกษาข้อมูลการบริหารจัดการของหอศิลป์ที่เป็นกรณีศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงาน

2) เป็นการศึกษาความพึงพอใจ ความคิดเห็นและความคาดหวังของผู้มาใช้บริการหอศิลป์ที่เป็นกรณีศึกษา โดยการทำแบบสอบถาม โดยผลการวิจัยพบว่า หอศิลป์ที่มีการบริหารจัดการในรูปแบบสถาบันที่อยู่ภายใต้มูลนิธิ จะสามารถบริหารจัดการหอศิลป์ได้คล่องตัวและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากกว่าหอศิลป์ที่เป็นรูปแบบราชการ ส่วนผลของความพึงพอใจ ส่วนใหญ่ของผู้มาใช้บริการมีความพึงพอใจในด้านการจัดนิทรรศการแสดงผลงานศิลปะมากที่สุดและมีความพึงพอใจในด้านการประชาสัมพันธ์น้อยที่สุด ผู้มาใช้บริการมีความคิดเห็นว่า การที่ประชาชนเข้าไม่ถึงวงการศิลปะและไม่เข้าใจศิลปะร่วมสมัยเป็นปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด

การสร้างสรรคหน่วยเคลื่อนที่ของฐานความรู้นิทรรศการศิลปะ(2556) ศึกษาการสร้างสรรคหน่วยเคลื่อนที่ของฐานความรู้นิทรรศการศิลปะ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายและรูปแบบกิจกรรมทางการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ เพื่อสร้างสรรคหน่วยเคลื่อนที่ของฐานความรู้นิทรรศการศิลปะที่เป็นนวัตกรรมการพัฒนาศิลปะวิจักษณ์ของผู้ชม และเพื่อกิจกรรมทางการศึกษาที่พัฒนาความรู้ความเข้าใจในศิลปะซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนวงการศิลปะให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญ การจัดการและบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง และวิจัยเชิงปริมาณ โดยศึกษาประสบการณ์การชมนิทรรศการ โดยผลวิจัยพบว่า คนสนใจเรื่องสุนทรียศาสตร์ ศิลปะวิจารณ์ และประวัติศาสตร์ศิลป์น้อยกว่าเรื่องศิลปะปฏิบัติ แต่จากการนำนวัตกรรมไปใช้กลับค้นพบว่าวิธีทำให้ผู้คนหันมาสนใจเรื่องเหล่านั้นมากขึ้นได้ โดยทำให้ข้อมูลมีเรื่องราวและชีวิตชีวา เหมือนในกิจกรรมพัฒนาศิลปะวิจักษณ์และเกมจับคู่ ก็จะทำให้สาระการเรียนรู้ศิลปะด้านสุนทรียศาสตร์ ศิลปะวิจารณ์ และประวัติศาสตร์ศิลป์น่าสนใจมากขึ้น

อโณทัย อุปคำ (2557) ศึกษาบทบาทและอิทธิพลของพื้นที่ศิลปะทางเลือกโปรเจก 304 ที่มีต่อศิลปะร่วมสมัยไทย โดยโปรเจก 304 คือ พื้นที่แสดงผลงานศิลปะในลักษณะองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ดำเนินงานโดยศิลปินและภัณฑารักษ์อิสระ มีเป้าหมายในการสนับสนุนศิลปินรุ่นใหม่รุ่นใหม่ให้จัดนิทรรศการตลอดจนผลักดันเพื่อให้เข้าสู่เวทีศิลปะร่วมสมัยในระดับนานาชาติ วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน 1) เป็นการศึกษาลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศิลปะทางเลือก โปรเจก 304 และศึกษาข้อมูลการดำเนินการของพื้นที่ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ประวัติ

ความเป็นมาลักษณะทางกายภาพการบริการนิทรรศการและกิจกรรม 2) เป็นการศึกษาถึงบทบาทและอิทธิพลของพื้นที่ศิลปะทางเลือก โปรเจค 304 ที่มีต่อศิลปะร่วมสมัยไทย โดยศึกษาจากนิทรรศการศิลปะ โครงการและกิจกรรมที่เคยจัดขึ้นที่โปรเจค 304 ที่แม้ว่าโปรเจค 304 จะปิดลงตัวไปแต่ก็ยังคงมีการดำเนินงานอยู่จนถึงปัจจุบัน รวมทั้งศึกษานิทรรศการของศิลปินที่เคยแสดงงานที่โปรเจค 304 ก่อนที่จะสามารถพัฒนาผลงานจนประสบความสำเร็จและมีงานแสดงในนิทรรศการเวทีระดับนานาชาติ โดยผลวิจัยพบว่า แกลเลอรีเชิงพาณิชย์ทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนศิลปินด้วยการจัดนิทรรศการศิลปะสร้างความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกับศิลปินเพื่อหวังผลในเชิงธุรกิจและนำเสนอผลงานศิลปะในแนวทางใดแนวทางหนึ่งที่จะตอบสนองต่อตลาดศิลปะและนักสะสมเท่านั้น ขณะที่พื้นที่ศิลปะทางเลือกกลับไม่ได้มองเรื่องการซื้อขายเป็นเรื่องหลักแต่ให้ความสำคัญกับผลงานและความคิดของศิลปิน เน้นการสร้างเครือข่ายที่แน่นแฟ้นระหว่างกลุ่มศิลปินเพื่อพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ผลงาน ส่วนบทบาทและอิทธิพลต่อการสร้างคุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์ในงานศิลปะร่วมสมัยโดยการนำกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรมให้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คน ผู้ชมและสังคมด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นงานศิลปะและพื้นที่ศิลปะเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางความคิดของพื้นที่ที่แสดงงานศิลปะในชนบ อันได้แก่ พิพิธภัณฑ หอศิลป์ สู่ความคิดในการนำศิลปะไปติดตั้งในพื้นที่ที่แตกต่างออกไป บทบาททางสถาบัน แนวทางการดำเนินงานของพื้นที่ศิลปะทางเลือกจึงกลายเป็นพื้นที่ที่เป็นจุดเริ่มต้นที่แท้จริงของการเปิดกว้างให้โลกศิลปะได้เติบโต ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ศิลปะทางเลือกเกิดขึ้นมากมาย และกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมกระแสหลักในฐานะที่เป็นแหล่งนำเสนอผลงานที่สมัยใหม่ แหล่งผลิตศิลปินรุ่นใหม่ ๆ และนักสร้างสรรค์ที่แท้จริง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การจัดการนิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัยกรณีศึกษารายงค์สัมพันธ์” มีวัตถุประสงค์ที่จะมุ่งเน้นศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย ทั้งการวางแผนและการจัดการงานศิลปะที่อยู่ภายในนิทรรศการ โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) โดยเข้าไปสังเกตนิทรรศการ และเดินชมนิทรรศการด้วยตัวผู้วิจัยเอง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและกว้าง และ ซึ่งจะทำให้เราสามารถได้ข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีวิธีการดำเนินงานตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. แหล่งข้อมูล
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลงานวิจัยนี้กำหนด ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ผู้วิจัยได้มาจากการตอบแบบสอบถามข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการโดยตรง

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับฝ่ายที่รับผิดชอบและดูแลนิทรรศการในครั้งนี้โดยผู้ให้ข้อมูลมีทั้งความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการของงานนิทรรศการศิลปกรรมและผู้ประสานงานที่มาจากบริษัทผู้สนับสนุนงานนิทรรศการนี้ โดยสามารถแยกได้เป็น 3 ตำแหน่ง ประกอบด้วย

1. ผู้ประสานงานจากเจแปนฟาวเดชั่น คือ คุณ เบญยทิพย์ ถิรวิริยพล เป็นผู้ประสานงานในด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยใหม่จากเจแปนฟาวเดชั่นกรุงเทพมหานครในการประสานในเรื่องของ

การดำเนินงานโครงการ Condition report จากเจแปนฟาวเดชั่น เซ็นเตอร์ จากประเทศญี่ปุ่นให้เป็นไปตามแผน

2. ผู้ประสานโครงการจากทางหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร คุณ กาญจนภัสร์ ชัยวิริยานนท์

3. ภัณฑารักษ์จากงานศิลปกรรมรางค์สามพันส์ คุณ พิชญ์ สุภวานิช ผู้ที่มีประสบการณ์ทั้งการเป็นหัวหน้าภัณฑารักษ์การอีกทั้งทำงานทางด้านการวางแผนและการออกแบบภัณฑารักษ์และการพิพิธภัณฑ์ให้กับหลายพิพิธภัณฑ์ที่สหรัฐอเมริกากระหว่างปีพ .ศ.2539 - 2547 ครอบคลุมสาขาตั้งแต่ด้านวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์สังคม และศิลปะ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 แบบสังเกต (Observation)

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participation observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปชมงานนิทรรศการศิลปกรรมรางค์สามพันส์ เพื่อศึกษาบรรยากาศภายในนิทรรศการ การจัดวางงานศิลปะภายในงาน รูปแบบทางเดินในการรับชมนิทรรศการศิลปะ

3.2.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured) ที่สร้างขึ้นมาจากการศึกษาแนวความคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นข้อคำถามที่ยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เน้นการสัมภาษณ์ที่ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถตอบได้ตามความต้องการ เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบและมีความยืดหยุ่นสูงเนื่องจากมีความประสงค์ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถอธิบายในทุกประเด็น โดยในการสร้างแบบสัมภาษณ์เกิดจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษานำร่อง เกี่ยวกับข้อมูลการดำเนินนโยบายซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์เจาะลึกที่ได้มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ในประเด็นที่ต้องการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพิเศษนิทรรศการรางค์สามพันส์ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีเป็นกรอบในการวิจัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้น ผู้วิจัยสามารถจำแนกประเภทของเครื่องมือที่จะรวบรวมข้อมูลโดยใช้ เทปบันทึกเสียง ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคล ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกวิธีการนี้สามารถนำมารถความได้ หรือนำมาทบทวนอีกครั้งในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.2.1 ตัวอย่างประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกที่กำหนดไว้ล่วงหน้าจะคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะศึกษาถึงการจัดการนิทรรศการรวมไปถึงปัญหาและการแก้ไขในการจัดการนิทรรศการงานรยางค์สัมพันธ์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกล่วงหน้า โดยจะมีแนวคำถามสัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลสำคัญ ซึ่งจะเป็นแนวคำถามเกี่ยวกับการจัดการและประสานงานในกิจกรรมนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์ รวมทั้งข้อดีข้อเสียและรายละเอียดต่าง ๆ ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ส่วนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับขั้นการวางแผนโดยเน้นเรื่องการหาข้อมูลเพื่อทำการวิจัยในขั้นการวางแผนนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์

1. การตั้งวัตถุประสงค์ของนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์
2. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่มารับชมงาน
3. การกำหนดเนื้อหา นิทรรศการงานรยางค์สัมพันธ์อย่างไร
4. มีการกำหนดสถานที่และระยะเวลาในการจัดงานอย่างไร
5. งบประมาณที่ใช้
6. มีการออกแบบงานนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์และการเตรียมวัสดุ

อุปกรณ์อย่างไรบ้าง

7. มีการเตรียมการประชาสัมพันธ์อย่างไร
8. มีการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบงานนิทรรศการอย่างไรบ้าง

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับขั้นการจัดแสดงนิทรรศการทุกส่วนรวมไปถึงการตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การแก้ไขเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์อย่างละเอียด

1. มีการจัดวางวัสดุอุปกรณ์ การติดตั้งและการป้องกันการเกิดอันตราย
2. มีการจัดบุคลากรประจำจุดสำคัญต่าง ๆ ของงานนิทรรศการหรือไม่

อย่างไร

อย่างไร

3. มีการจัดกิจกรรมพิเศษในงานนิทรรศการเพื่อให้ผู้ชมเข้ามามีส่วนร่วม
อย่างไร

4. มีการตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในงานและมีการแก้ไข
ปัญหาสถานการณ์อย่างไรขณะลงมือปฏิบัติในชั้นจัดแสดง

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับขั้นตอนการประเมินผล

1. มีการประเมินผลนิทรรศการอย่างไร
2. มีการติดตามและแก้ไขจากการประเมินผลการจัดงานกิจกรรมพิเศษ
อย่างไร

ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น ในการจัดนิทรรศการอย่าง
สัมพันธ์ ตลอดจนวิธีแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานอย่างสัมพันธ์
2. ทางผู้ประสานงานมีวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร

3.3 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) และความถูกต้องแม่นยำ (Validity) ถือเป็น
สิ่งสำคัญเพื่อให้ผลการศึกษายอมรับว่าเป็นการค้นคว้าที่เป็นความจริง โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้
วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ใช้ประเด็นคำถามซ้ำกับบุคคลเพื่อให้ได้
ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสารและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม
(non-participation observation) จากนั้นจึงทำการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นที่ต้องการศึกษาเป็น
รายบุคคล (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความชัดเจน โดยในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก
ผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือไปสำนักงานอธิการบดี เพื่อขอหนังสือรับรองและจดหมายขออนุญาตสัมภาษณ์กับผู้ประสานงานและภัณฑารักษ์
2. ในระหว่างรอยืนยันวันนัดสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเข้าไปดูงานนิทรรศการศิลปกรรมรางค์สามพันที่หอศิลปกรุงเทพมหานครในส่วนของการจัดแสดงนิทรรศการชั้น 8
3. ทำการนัดวันและเวลาสัมภาษณ์ในการขอเข้าสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. ในการดำเนินการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ 3 ท่าน
5. มีการบันทึกเสียงและจดบันทึกในระหว่างการสัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participation observation) และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยได้ทำการจัดกลุ่มข้อมูล แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของแต่ละคนมาวิเคราะห์ความแตกต่าง จากนั้นนำข้อมูลมาจัดเรียงใหม่เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมข้อมูล (Data preparation) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนย่อยคือ

- การถอดบทสนทนาจากการจดบันทึก
- การทบทวนความถูกต้องของข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การจำแนกแยกแยะข้อมูล (Data Identification) ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ คือ การจัดทำรหัสข้อมูล (Data coding) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

1. การอ่านทบทวนข้อมูลเพื่อจับใจโดยรวม
2. การสร้างหัวข้อสรุปแนวคิดในข้อมูล
3. การเปรียบเทียบหัวข้อสรุปแนวคิดในข้อมูลเพื่อตรวจสอบการซ้ำ

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำข้อมูล (Data manipulation) เป็นการวิเคราะห์ความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหัวข้อสรุปแนวคิดในข้อมูล ทำการจัดเรียงลำดับหัวข้อสรุปแนวคิดในข้อมูล

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง “การจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์” การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์และเพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์

ซึ่งจุดประสงค์ของการศึกษานี้เพื่อต้องการศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยรยางค์สัมพันธ์รวมถึงการปัญหาและอุปสรรคในการแก้ปัญหา ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และออกแบบการวิจัยโดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) โดยเข้าไปสังเกตนิทรรศการและเดินชมนิทรรศการด้วยตัวผู้วิจัยเอง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและกว้างเกี่ยวกับการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยงานรยางค์สัมพันธ์ จึงได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจากการค้นคว้าและสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาการถึงปัญหาในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์

4.1 ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์

สามารถแบ่งผลการศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยรยางค์สัมพันธ์ได้ 3 ขั้นตอนได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการวางแผน

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการจัดแสดง

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการประเมินผล

4.1.1 ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการวางแผน

4.1.1.1 การตั้งวัตถุประสงค์

จากการวิจัยพบว่า “รยางค์สัมพันธ์ (Mode of Liaisons)” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ “Condition Report” โครงการศิลปะเชิงปฏิบัติการร่วมกันระหว่างภัณฑารักษ์ทั้งจากประเทศญี่ปุ่น และประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อสนับสนุนให้ภัณฑารักษ์รุ่นใหม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนและทำงานร่วมกันกับภัณฑารักษ์ผู้มีประสบการณ์ โครงการ Condition Report ประกอบไปด้วย โครงงานของภัณฑารักษ์ 2 ส่วน ซึ่งดำเนินการภายใต้หัวข้อที่เป็นร่มใหญ่ คือ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้คืออะไร?” ส่วนแรกเป็นนิทรรศการจัดขึ้นที่ 4 เมืองจาก 4 ประเทศ ได้แก่ จาการ์ตา กัวลาลัมเปอร์ มะนิลา และกรุงเทพฯ โดยภัณฑารักษ์ผู้มีประสบการณ์นำเสนอแนวคิดและผลงานที่แสดงถึงปรากฏการณ์และเนื้อหาทางศิลปะในปัจจุบัน และในขณะเดียวกันได้ประยุกต์ใช้นิทรรศการดังกล่าว เป็น โอกาสในการฝึกการทำงานร่วมกับภัณฑารักษ์รุ่นใหม่ ส่วนที่สอง เป็นการจัดแสดงงานย่อย 14 โครงการโดยภัณฑารักษ์รุ่นใหม่ซึ่งจะจัดการและนำเสนอโครงการของตนต่อสาธารณะอย่างเป็นอิสระ

“โครงการ Condition report โดยใช้เวลา 2 ปีในการจัดตั้งโครงการนี้ขึ้นมาเพื่อสร้างภัณฑารักษ์และเพื่อพัฒนาภัณฑารักษ์รุ่นใหม่ให้มีความเป็นมืออาชีพซึ่งโครงการนี้เป็นของเจแปน ฟาวเดชั่นเซ็นเตอร์ที่ประเทศญี่ปุ่น”

“อย่างโครงการนี้เราจะมี Senior curator และ Junior curator ซึ่งตอนนั้นเราเปิดรับสมัครพวก Junior curator ทั้งทางญี่ปุ่นและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วจากนั้นก็ทำการคัดเลือกมาตามนี้ พอหลังจากที่คัดเลือกเสร็จแล้วพวกเขาก็จะได้ไปดูงานที่ต่างประเทศ เขาก็จะได้เรียนรู้จาก Senior curator ทั้งหลาย และเราจะมีงานแสดงนิทรรศการทั้งหมด 4 ที่ เราจะแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 จะเป็นการที่ Senior curator จัดงานให้ Junior curator ดูและทาง Junior จะเป็นผู้ช่วยประสานอีกทีภายใต้การดูแลของ Senior curator ซึ่งงาน รยางค์สัมพันธ์เป็นหมวดสุดท้ายของส่วนที่ 1” (เบญญทิพย์ ธีรวิริยพ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อการสร้างความสัมพันธ์ของภัณฑารักษ์ระหว่างประเทศและสร้างเครือข่าย แต่เป้าหมายที่ใหญ่กว่านั้นคือการทำงานกับเครือข่ายอย่างเจแปนฟาวเดชั่นเรื่องของการทำงานบนฐานสากล เป้าหมายหลักอีกอย่างหนึ่งคือให้หอศิลป์มีภัณฑารักษ์ในเชิงที่ชัดเจน

“จุดประสงค์ของของเจแปนฟาวเดชั่นเซ็นเตอร์ก็คือต้องการให้ญี่ปุ่นกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาร่วมงานด้วยกันความสัมพันธ์ตรงนั้นจะอยู่ที่ศิลปะและวัฒนธรรมก็ส่วนมากที่จะทำคือเป็นแนวร่วมสมัยหมดเลย เราจะได้จับในด้านดั้งเดิมมากขนาดนั้น”

4.1.1.2 การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

ผลการวิจัยพบว่าการกำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ชมงานนิทรรศการนั้นทางหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครจะมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับรูปแบบของงานนิทรรศการที่จัดขึ้น ซึ่งโดยปกติแล้วกลุ่มคนที่มาชมนิทรรศการศิลปะที่หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครจะมีอายุตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ

นิทรรศการศิลปะถือเป็นการจัดกิจกรรมพิเศษในรูปแบบหนึ่งที่ยากต่อการเข้าถึงเนื่องจากงานศิลปะนั้นยากต่อการตีความและทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งได้จึงเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้คนทั่วไปให้ความสนใจกับศิลปะน้อย ช่วงอายุวัยรุ่นหรือช่วงอายุอื่น ๆ ก็จะเลือกเข้าชมนิทรรศการก็ต่อเมื่อตนเองเกิดความสนใจ ต้องการประสบการณ์ใหม่หรืออะไรที่เป็นประโยชน์กับตน ฉะนั้นอายุและระดับการศึกษานั้นจึงมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดเป้าหมายในการรับชมนิทรรศการศิลปะและเช่นเดียวกับงานกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เพื่อสร้างความประทับใจและการตระหนักถึงความสำคัญของงานที่จัดแสดง

ในส่วนของนิทรรศการยางค์ที่ค่อนข้างเข้าใจยาก จึงกำหนดให้เป็นคนรุ่นใหม่ชนชั้นกลาง (Middle class) มีความรู้ความเข้าใจระดับหนึ่งในด้านศิลปะ ทั้งชายและหญิง โดยอายุตั้งแต่ 25-45 ปี โดยอายุเฉลี่ยนี้คิดเป็น 80% ของผู้ที่เข้ามาชมงานนิทรรศการอื่น ๆ ในหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

“ด้วยรูปแบบงานสามารถดึงดูดคนเข้ามาชมงานได้บ้าง มันก็ดีกว่าที่เราวางไว้ อย่างคนที่เข้ามาชมงานยางค์สัมพันธ์จะเห็นได้ว่าเป็นคนรุ่นใหม่ เข้าใจประเด็นทางสังคม เข้าใจในมุมมองที่นอกจากเรื่องของเชื้อชาติ” (พิชญา ศุภวานิช, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

4.1.1.3 การกำหนดเนื้อหา นิทรรศการยางค์สัมพันธ์

จากการวิจัยพบว่าหลังจากกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการและกลุ่มเป้าหมายแล้ว สิ่งสำคัญที่จะต้องดำเนินการตามมาก็คือ การกำหนดแนวความคิดของงานซึ่ง

เป็นหลักการจัดการนิทรรศการศิลปะ แนวคิดของงานเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ชมดูงานทราบว่างานนั้นต้องการจะสื่อความหมายอะไร ช่วยให้นิทรรศการศิลปะมีความชัดเจนมากขึ้นและเป็นกรอบคิดส่วนในการออกแบบนิทรรศการต่อไป เพื่อให้วัตถุประสงค์และภาพรวมของนิทรรศการออกมาตามแผนที่กำหนดไว้

แนวคิดหลักของงานนิทรรศการอย่างคัมภีร์จะมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม โดยต้องการให้ศิลปินต่าง ๆ นำเสนอมุมมองทางด้านวัฒนธรรมของแต่ละประเทศของตนแต่มีบางส่วนที่เชื่อมโยงถึงกันและกันภายใต้หัวข้อ “Southeast Asia” ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง 4 ประเทศเข้าด้วยกันและต้องพยายามสื่อถึงการเชื่อมต่อของเราที่ควรมีให้กับผู้อื่น หรือระหว่างสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีการเชื่อมต่อสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันเปรียบเป็นสร้อยร้อยงานหรืออย่างคัมภีร์

“อย่างคัมภีร์ เป็นศัพท์ทางชีววิทยาและความคิดที่มาจาก *Mode of Liaisons* ซึ่งจริง ๆ เป็นภาษาทางอิเล็กทรอนิกส์ทั้งสองอย่างไปในทางเดียวกันคือวิธีการที่จะเชื่อมต่อหรือติดต่อของเราที่ควรมีกับผู้อื่น สิ่งอื่น หรือระหว่างสิ่งหนึ่งต่อสิ่งหนึ่ง เนื่องจากงานนี้เป็นการรวบรวมงานศิลปะที่ภัณฑารักษ์ผู้อื่น 3 ท่านที่ได้เลือกไว้แล้ว และตัวเราไปเลือกงานออกจากสิ่งที่เขาได้เลือกไว้ อีกครั้งฉะนั้นการประกอบผลงานที่มาจากหลากหลายความคิดและที่มาจึงต้องมีวิธีการในการเชื่อมสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันเหมือนเป็น สร้อยร้อยงาน” “สร้อยร้อยงาน” *Mode for Liaisons* หรือ อย่างคัมภีร์” (พิชญา ศุภวานิช, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

งานนิทรรศการอย่างคัมภีร์ได้สอดแทรก “วัฒนธรรม” โดยแฝงรหัสสัญลักษณ์ไปผ่าน “นิทรรศการศิลปะ” โดยใช้ “ผลงานศิลปะ” เป็นการแทนความ เรื่องของวัฒนธรรมนำมาสอดแทรกอีกทั้งเผยแพร่มุมมองด้านวัฒนธรรมที่หลากหลายและแตกต่างที่ถูกนำเสนออย่างไร้พรมแดน

“ตอนที่ไปค้นหาข้อมูลแต่ละประเทศก็จะเจาะไปว่าแต่ละประเทศมีมุมมองเชิงวัฒนธรรม สังคมและศิลปะอย่างไรบ้าง อย่างตอนที่ Junior curator ถามถึงประเด็นเราบอกเขาไปว่า ไม่ต้องไปดูถึงประเด็นแคว้งการศิลปะ แต่ให้ดูเรื่องอื่น ๆ ด้วยให้ไปคุยกับนักประวัติศาสตร์ ไปดูเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไปดูในมุมมองมานุษยวิทยา ให้ไปดูในมุมมองสหสาขาวิชาชีพ (multidisciplinary) แล้วก็ค่อยกลับมาดูศิลปะด้วย โดยวิธีการนำเสนองานศิลปินแต่ละคน” (พิชญา ศุภวานิช สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

อีกหนึ่งหลักคิดในการจัดนิทรรศการคือแม้ชิ้นงานแต่ละชิ้นจะถูกสร้างสรรค์ขึ้นในสถานที่และเรื่องราวที่แตกต่างกัน เมื่อวางแยกกันก็สามารถตีความแยกกันออกไปได้ แต่ภายใต้รยางค์สัมพันธ์ ชิ้นส่วนบางชิ้น เรื่องราวบางช่วงบางตอน บ้างเล็กบ้างใหญ่ ที่เชื่อมโยงแต่ละงานเข้าไว้ด้วยกัน และได้ออกมาเป็นภาพใหญ่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกจากนี้ผลวิจัยยังพบว่าแนวคิดหลักอีกหนึ่งแนวคิดคือ นิทรรศการรยางค์สัมพันธ์จะเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมโดยต้องการให้ศิลปินต่าง ๆ นำเสนอมุมมองทางด้านวัฒนธรรมของแต่ละประเทศที่ถูกนำเสนออย่างไร้พรมแดน

“นอกเหนือจากประเด็นเรื่องชาติและวัฒนธรรมแล้วเนี่ย ที่สำคัญมากแล้วยากสื่อในนิทรรศการนี้ด้วยคือการไม่มีขอบเขตจากศิลปินนี้หรือชาติใด ๆ ก็ตามหรือต้องการให้เห็นว่าพอมันหลุดจากมุมมองศิลปะมาจนระดับหนึ่งแล้วเนี่ย มันไม่ได้ความเป็นเชื้อชาติมันเป็นประเด็นรองไม่ใช่ประเด็นหลัก ไม่ได้หมายความว่ามันไม่มีอยู่ มันมีอยู่แน่นอนแต่ว่าประเด็นหลักที่เป็นเรื่องใหญ่กว่าเนี่ยคือศิลปะมันข้ามพรมแดนจริง ๆ แล้วมันก็แตกสาขาประเด็นของมนุษย์ที่เป็นเรื่องเหนือพรมแดน โภทย์ที่เป็น Southeast Asia เนี่ยจะเป็นสิ่งที่จะหลอมงานด้วยกันด้วยระเบียบทางการเมืองนี่คือสิ่งที่ต้องการสื่อสารเป็นอย่างแรกเลย” (พิชญ์ ศุภวานิช, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

ภายใต้แนวคิดงานนี้ทำให้มีวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย ตั้งแต่จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพยนตร์ ฯลฯ บวกกับประเด็นต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงได้เห็นผลงานที่หลากหลายโดยมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรม และความเชื่อในภูมิภาคแถบนี้ ทั้งอนุสาวรีย์แห่งชาติ เครื่องดนตรีพื้นเมือง ร้านเครื่องดื่มสมุนไพรสินค้าขึ้นชื่อเปิดให้ผู้ชมอย่างพวกเราเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับชิ้นงานได้

4.1.1.4 การเลือกสถานที่จัดงานและกำหนดระยะเวลาในการจัดแสดง

การวิจัยพบว่า การเลือกสถานที่จัดงานนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์ที่หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานครเนื่องจากสาเหตุหลักคือการหาพื้นที่แสดงที่จะสามารถแสดงผลงานนั้นมีหลากหลายประเภทและมีความแตกต่างกันภายใต้แนวคิดที่วางไว้ได้ซึ่งต้องการพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่และสิ่งอำนวยความสะดวกเช่น สถานที่ใกล้รถไฟฟ้าเหมาะแก่การเข้ามาชมผลงานอีกทั้งยังเป็นสถานที่ที่แสดงงานนิทรรศการใหญ่และสำคัญมากมาย อีกทั้งทางภัณฑารักษ์นิทรรศการรยางค์สัมพันธ์ยังเป็นหัวหน้าฝ่ายนิทรรศการที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ดังนั้นการเลือกสถานที่

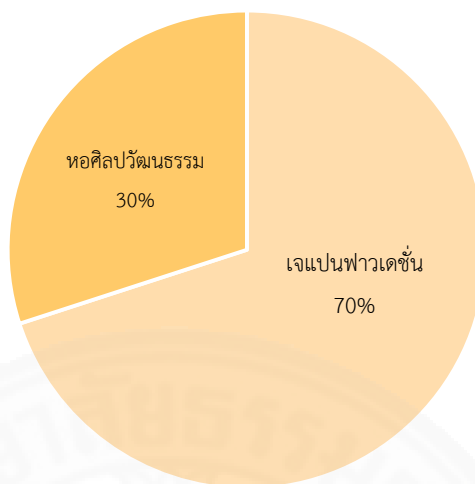
จัดแสดงงาน ดำเนินงานและการประสานงานกับภัณฑารักษ์ที่เป็นหัวหน้าฝ่ายนิทรรศการแล้วจึงสะดวกแก่ทั้งสองฝ่ายและลงตัวกับทางผู้จัดต้องการ

ในการกำหนดระยะเวลาในการจัดแสดงทางภัณฑารักษ์จะประสานงานกับทางทีมงานหอศิลป์เพื่อดูตารางในการแสดงงาน วัน รูปแบบ และความสำคัญของนิทรรศการ เนื่องจากทางหอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานครมีการกำหนดการจัดนิทรรศการเป็นรายปีฉะนั้นทางหอศิลป์จะต้องดูวันเวลาเพื่อให้ลงตัวกับความต้องการทั้งทางผู้จัดและผู้ประสานงานและความสำคัญของงานเพื่อหาช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดแสดง ทั้งนี้ทางรายนรงค์สัมพันธ์ได้มีขยายเวลาในการจัดเพิ่มขึ้นจากเดิมที่ 31 มีนาคม – วันที่ 2 กรกฎาคม 2560 เป็นขยายเวลาในการจัดแสดงถึงวันที่ 9 กรกฎาคม 2560 แทนเนื่องจากการตัดสินใจจากทางหอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพในฐานะเจ้าของพื้นที่จัดแสดง เนื่องจากนิทรรศการที่จะแสดงในพื้นที่ต่อไปมีการเปลี่ยนวันในการจัดแสดงนิทรรศการ การขยายเวลาในการจัดแสดงจึงถือเป็นการจัดการที่เพราะเป็นการเปิดโอกาสและขยายเวลาให้ผู้ชมได้มาชมนิทรรศการนี้

“ปกติโดยส่วนใหญ่แล้วเรื่องการขยับเวลาเป็นผลดีกว่า เพราะอย่างน้อยผู้ชมยังพอมีเวลาที่จะได้มารับชมผลงานมากขึ้น เพราะบางคนก็มาจากต่างจังหวัด การขยายออกคิดว่าเปรียบเทียบแล้วมีข้อดีมากกว่าข้อเสีย ข้อเสียมีแค่ว่า งานแต่ละชิ้นเราก็ต้องถามศิลปินว่าการที่เรายืดผลงานเขาต่อ เขาติดขัดอะไรไหม ระยะเวลาประกันภัยต้องขยายเพิ่มซึ่งมันเป็นผลกระทบที่ตามมา แต่ถ้าเทียบกับข้อดีแล้วข้อดีก็มีมากกว่า” (กาญจนาวัล ชัยวิริยานนท์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

4.1.1.5 งบประมาณ

จากการศึกษาเรื่องงบประมาณพบว่าการจัดนิทรรศการให้ได้ผลดีและมีมาตรฐานตามหลักสากลจะใช้งบประมาณขั้นต่ำอย่างน้อย 2 ล้านบาทและสำหรับงบประมาณที่ใช้จัดการงานนิทรรศการรายครั้งสัมพันธ์ พบว่าใช้งบประมาณโดยรวมล้านบาท โดยงบประมาณ 3 ในการจัดแสดงครั้งนี้มาจากทั้งเจแปนฟาวน์เดชั่นและจากทางหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครโดยงบประมาณที่ใช้แจกแจงออกมาสัดส่วนได้ดังนี้

ภาพที่ 4.1 สัดส่วนการใช้งบประมาณในการจัดการนิทรรศการอย่างสัมพันธ์

ในส่วน 30% ของงบประมาณจากทางหอศิลป์วัฒนธรรมที่ใช้ไปส่วนการผลิตเนื้อหา การแสดงงาน การประชาสัมพันธ์ การประสานงาน พนักงานและบุคลากร

ในส่วน 70% งบประมาณจากทางเจแปนฟาวเดชั่นจะมีในส่วนการผลิต การขนส่งผลงานศิลปะ ประกันภัยผลงานศิลปะ การติดตั้งงานศิลปะ

“ถ้าเป็นงานนิทรรศการที่เราจัดเองจะอยู่ที่ ล้านนี่คือขั้นต่ำ เป็นตัวเลขที่ 2 สามารถจัดงานนิทรรศการให้ได้มาตรฐานในพื้นที่หอศิลปะแต่ถ้าเป็นที่อื่นตัวเลขก็อาจจะไม่เหมือนกัน” (กาญจนาวัล ชัยวิริยานนท์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

4.1.1.6 การออกแบบงานนิทรรศการอย่างสัมพันธ์และการเตรียมวัสดุอุปกรณ์อย่างไบบ้าง

งานวิจัยพบว่าในการออกแบบนิทรรศการอย่างสัมพันธ์ให้ความสำคัญกับการออกแบบและการเตรียมวัสดุอุปกรณ์โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ขั้นตอนแรก ผู้ออกแบบต้องพิจารณาถึงลักษณะของศิลปินที่ได้รับการคัดเลือกให้แสดงผลงานผนวกกับการออกแบบให้ทันสมัยในยุคสังคมออนไลน์เพื่อนำเสนอต่อกลุ่มเป้าหมาย

“การออกแบบงานนิทรรศการอย่างสัมพันธ์นั้นเป็นการแสดงถึงพลังของงานศิลปะที่ได้มีการคัดเลือกแล้วของศิลปินเพื่อแสดงถึงวิถีทัศน์ วัฒนธรรมและความเป็นศิลปะร่วมสมัย

ผนวกกับยุคสังคมออนไลน์ที่ผู้คนต้องการสิ่งแปลกใหม่ ไม่ซ้ำซากจำเจกับรูปแบบเดิม ๆ” (พิชญา ศุภวานิช, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

2. ขั้นตอนที่สอง คือการพิจารณา ถึงความเข้าใจในเรื่องศิลปะและการรับรู้ของผู้ชม นอกจากนี้งานวิจัยพบว่า การออกแบบนิทรรศการยังต้องคำนึงถึงการจัดแสดงเดี่ยวหรือกลุ่ม และคำนึงถึงการจัดแสดงที่สามารถถ่ายทอดและสื่อความหมายให้ผู้เข้าชมเข้าใจได้แม้จะเป็นการแสดงในประเทศที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน

“การออกแบบนิทรรศการโดยภาพรวมในขั้นตอนแรกภัณฑารักษ์จะกำหนดว่า นิทรรศการที่จัดขึ้นนั้นเป็นนิทรรศการประเภทใด เช่น ประเภทเดี่ยวหรือกลุ่ม หรือ นิทรรศการระดับนานาชาติที่นำไปแสดงยังต่างประเทศ ขั้นตอนในการออกแบบจะคำนึงถึงการรับรู้ของผู้ชม เนื่องจากพื้นฐานในการรับรู้ของผู้ชมแต่ละคนไม่เหมือนกัน ผู้ชมบางคนไม่สามารถแปลความหมายของศิลปะได้” (พิชญา ศุภวานิช, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

3. ขั้นตอนที่สาม คือการพิจารณาและสำรวจพื้นที่จัดแสดงเพื่อออกแบบให้เหมาะสมโดยคำนึงถึงงานศิลปะที่จะจัดแสดงเป็นหลัก จากนั้นเมื่อภัณฑารักษ์ได้สำรวจพื้นที่จัดแสดงแล้วจะต้องคิดแผนและเริ่มคุยงานกับทีมฝ่ายติดตั้งนิทรรศการงานเพื่อปรึกษาและเริ่มจัดเตรียมและหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจัดงานนิทรรศการ

“เพื่อให้ผู้ที่ดูแลฝ่ายนิทรรศการพาเดินชมพื้นที่ที่จะจัดแสดงและเพื่อให้คำแนะนำในจุดดีและจุดด้อยของพื้นที่ที่นั้น ในส่วนของฝ่ายกราฟฟิคได้ทำภาพเพื่อการสื่อสาร (Key visual) ของงาน” (กาญจนาวัลล ชัยวิริยานนท์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

4. ขั้นตอนที่ 4 และเมื่อทำการออกแบบเสร็จจึงเข้าสู่ขั้นตอนสุดท้ายคือนำส่งให้ภัณฑารักษ์ที่ดูแลนิทรรศการเพื่อร่วมกันตัดสินใจและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อนเข้าสู่การดำเนินงานในขั้นตอนต่อไปจนถึงขั้นตอนการจัดพิมพ์และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์และการเตรียมวัสดุในการในการจัดตกแต่งนิทรรศการก่อนเริ่มงานล่วงหน้า

อีกทั้งงานนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยบางครั้งสัมพันธ์ข้อควรคำนึงในการออกแบบนิทรรศการอย่างสัมพันธ์เพื่อความสมบูรณ์ต่าง เนื่องจากงานศิลปะ มีลักษณะความพิเศษที่แตกต่างจากงานจัดนิทรรศการอื่น ๆ ดังนั้นภัณฑารักษ์จะต้องรู้จักผลงานศิลปะและเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้การนิทรรศการดูมีชีวิตชีวาและสามารถสื่อสารกับผู้รับชมได้

ผลการวิจัยพบว่าข้อควรคำนึงในการออกแบบนิทรรศการอย่างคัมภีร์นั้นทางภัณฑารักษ์ได้นำพื้นฐานของการออกแบบ (Design) ควบคู่ไปกับประสบการณ์ในอาชีพภัณฑารักษ์เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้งานดูทันสมัยเข้ากับหลักองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น สี ขนาด รูปทรง ของผลงานที่นำมาจัดแสดง โดยผนวกเข้ากับ พื้นที่ แสงสว่าง ความสมดุล เพื่อให้ผู้ชมที่เดินดูงานมีปฏิกริยาและอารมณ์ร่วมกับการงาน รวมทั้งประสบการณ์ในการออกแบบงานนิทรรศการของภัณฑารักษ์

ผลการวิจัยจากการสังเกตพบว่าภายในงานนิทรรศการแสงสว่างจะถูกปรุงแต่งตามความเหมาะสมของงานศิลปะควบคู่ไปกับสีของงานศิลปะแต่ละชิ้นที่จัดแสดงโดยภายในงานจะใช้แสงสว่างเน้นให้งานศิลปะดูโดดเด่นมากกว่าการกำหนดสีตามเนื้อหาของงาน อีกทั้งขนาดผลงานที่จัดแสดงสัมพันธ์และสอดคล้องกับพื้นที่ที่จัดแสดงและความสมดุลในการจัดวางงานจะสัมพันธ์กับรูปทรงของงานศิลปะ โดยไม่เอียงหรือไม่หนักข้างใดข้างหนึ่งจนเกินไปแต่ต้องให้ดูสมดุลและสวยงามโดยไม่ทำลายเค้าโครงการจัดวางงานศิลปะของศิลปินที่กำหนดไว้

“หลักการออกแบบและข้อควรคำนึงคือ การออกแบบที่สื่อความหมาย (interpretive design) ซึ่งการออกแบบงานนิทรรศการจะไม่ใช้การออกแบบในเชิงตกแต่ง (Decorative) หลักการออกแบบจึงจำเป็นที่ต้องอาศัยหลักการและมุมมองของผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้าน designer ด้วย” (พิชญา ศุภวานิช, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

ผลวิจัยโดยทั้งการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่ารูปแบบปฏิสัมพันธ์ภายในงานคือการใช้ป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้บอกหรือชี้ทางให้กับผู้เข้าชมงานเพื่อทำความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันระหว่างรับชมผลงานเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่จะก่อให้เกิดความเสียหายภายในงาน

รูปแบบในการปฏิสัมพันธ์ของงานนิทรรศการ ทางภัณฑารักษ์ได้เลือกผลงานศิลปะที่สามารถให้ผู้ชมเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ได้อย่างน้อย 70% ของภายในงานและอีก 30% เป็นผลงานที่อย่างน้อยจะพูดกับคนดูหรือปฏิสัมพันธ์อีกแบบโดยมีการจัดแยกงานเพื่อเป็นการกระจายพื้นที่รูปแบบงานออกเป็น 2 ฝั่ง เป็นการไม่ทำให้ผลงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งเด่นเกินไปและยังเป็นการจัดการพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

“ด้วยรูปแบบงานนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยจะต้องคำนึงผลงานของศิลปินเป็นหลักว่าศิลปะต้องการสื่อสารอะไรและขนาดของผลงานเพื่อกำหนดการใช้พื้นที่ อีกทั้ง เวลา คุณภาพ และงบประมาณ ต้องได้คุณภาพตามผลงานศิลปินอีกที่ ต้องการจัดแสดงด้วย การทำงานในส่วนนี้ทีม

ออกแบบจะเคารพในความคิดการตัดสินใจของภัณฑารักษ์เพราะว่าภัณฑารักษ์จะเป็นคนที่รู้เรื่องของงานศิลปะดีที่สุด” (กาญจนาวัลย์ ชัยวิริยานนท์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่างานนิทรรศการรายค์สัมพันธ์เป็นประเภทนิทรรศการแบบไม่ควบคุม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ชมงานเลือกชมได้อย่างอิสระตามความสนใจจะเริ่มต้นดูจากตรงไหนก่อนก็ได้เพราะด้วยรูปแบบการจัดผลงานในการออกแบบนี้มีเรื่องราวและเนื้อหาที่แยกกันในแต่ละส่วนจึงไม่จำเป็นต้องบังคับให้ผู้ชมงานเดินตามทิศทางที่กำหนดไว้ สิ่งที่กำหนดไว้มีเพียงสัญลักษณ์ข้อกำหนดต่าง ๆ เช่น ห้ามจับผลงาน หรือ ห้ามเข้าไปภายในผลงาน เป็นต้น ผลวิจัยพบว่ารูปแบบปฏิสัมพันธ์ภายในงานคือการใช้ป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้บอกหรือชี้ทางให้กับผู้เข้าชมงานเพื่อทำความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันระหว่างรับชมผลงานเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่จะก่อให้เกิดความเสียหายภายในงาน

“สิ่งที่แทรกลงไปคือ สิ่งที่เหมาะสมเป็นสนามเด็กเล่นที่เปิดให้ผู้ชมเข้าถึงได้ทุกคน โดยมีการจัดวางให้งานหนึ่งเชื่อมกับอีกงานหนึ่งโดยเชื่อมต่อกันตามแนวคิดของงานโดยจะยังคงรูปแบบของการเชื่อมกัน การรวมกัน การข้ามสายพันธุ์ ในแง่ของการทำงานกับพื้นที่” (พิชญาศุภวานิช, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

4.1.1.7 การเตรียมการประชาสัมพันธ์

ปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้การนิทรรศการศิลปะประสบความสำเร็จคือการประชาสัมพันธ์ ซึ่งการประชาสัมพันธ์สามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของนิทรรศการศิลปะ ปัจจุบันมีช่องทางการสื่อสารที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และสามารถเผยแพร่ข่าวสารได้ทั่วถึง

การวิจัยพบว่าในส่วนการเตรียมประชาสัมพันธ์นิทรรศการรายค์สัมพันธ์ทางแฉกแปนฟาวเดชั่นและทางหอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานครจะมีการช่วยกันประชาสัมพันธ์งานนิทรรศการร่วมกันโดยจะใช้สื่อดั้งเดิมและสื่อออนไลน์เป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์โดยในส่วนของสื่อดั้งเดิมทางหอศิลป์วัฒนธรรมจะส่งข้อมูลให้กับทางนิตยสาร หนังสือพิมพ์ หรือสื่ออื่น ๆ เกี่ยวข้องกับสื่อสิ่งพิมพ์ล่วงหน้าอย่างน้อย 3 เดือน และใช้สื่อออนไลน์จะโพสรายละเอียดงานใน 1 เดือนและส่งรายละเอียดเกี่ยวกับงานทางอีเมลให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่สนใจโดยแต่ละบุคคลที่

ได้รับอีเมลจะเป็นบุคคลที่ได้มีการติดตามหรือรับจดหมายทางออนไลน์จากทั้งเจแปนฟาวเดชั่นและหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครอยู่แล้ว

“ทางเราก็จะช่วยประชาสัมพันธ์ทางเจแปนฟาวเดชั่นออนไลน์ทางเฟสบุ๊คแล้วก็ส่วนพวกแขกรับเชิญคือเราก็มีรายชื่อของเราก็อาจจะมาเป็น VIP guest สำหรับวันเปิดงาน เราจะมีการประสานงานกันในส่วนของการเปิดงานด้วย ทางเราจะมี Press list ของเรา ทางหอศิลป์ก็จะมี Press list ของเขา” (เบญญทิพย์ ธีรวิริยพ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

“จากโครงการนี้เราจะเริ่มจากสื่อต่างประเทศก่อนจะเป็นพวกสกู๊ปข่าวจากนักวิจารณ์และนักเขียนเฉพาะจากนั้นก็เข้ามาในบ้านมาสื่อสิ่งพิมพ์จะต้องเข้าหาพวกเขาก่อนเพราะเขาจะมีกำหนดวันปิดเล่มอย่างน้อย 3 เดือนล่วงหน้า หรือ 2 เดือนแล้วแต่ปักษ์ ขยับมานิดหนึ่งก็จะเป็นนักข่าวที่เราส่งข่าวไปที่ทำข่าวเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเช่นอย่าง The nation หรือ Art and culture, Bangkok post หรือนิตยสารต่าง ๆ ที่สนใจศิลปวัฒนธรรมแล้วก็จะส่งตรงไปที่พวกเขา” (พิชญ์ สุภาวนิช สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

นอกจากนี้การวิจัยพบว่าก่อนเปิดงานทางหอศิลปวัฒนธรรมจะเชิญสื่อมวลชนที่ทำข่าวเกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรมมาร่วมงานและรับชมงานนิทรรศการก่อนเพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องและรับชมบรรยากาศงานก่อนเพื่อนำไปเขียนคอลัมน์และจัดพิมพ์ในวันต่อไป

“ถ้าเป็นงานใหญ่มากเราจะจัดเป็น Press conference ดึงสื่อทุกทางเข้ามา พอจนถึงงานซักประมาณเดือนหนึ่งก็จะเป็นสื่อออนไลน์ก็ถึงงานขึ้น เฟสบุ๊ค เว็บไซต์กับอินสตราแกรม ทุกสื่อที่เป็นสื่อทางเว็บไซต์ บางทีก็จะมีส่วนที่เป็นสัมภาษณ์ศิลปิน ข้อมูลเกี่ยวกับผลงานรายละเอียดก็จะมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งวันเปิดก็จะมี Press tour ก็จะมี Press เข้ามา หลังจากทีนิทรรศการเปิดแล้วก็มีข่าวกิจกรรมการศึกษาที่เกิดขึ้น” (พิชญ์ สุภาวนิช สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

“ทางภัณฑารักษ์จะประสานงานกับทางประชาสัมพันธ์เรื่องแนวคิดเกี่ยวกับนิทรรศการแล้วก็จะวางด้านกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ที่นี้ทางส่วนประชาสัมพันธ์จะทำการดำเนินงานต่อเรื่องของการดึงประเด็น ติดต่อสื่อแล้วก็วางแผนกับสื่อว่ากี่เดือนล่วงหน้าว่าเดือนนี้ข้อมูลประมาณนี้ อีกเดือนข้อมูลจะประมาณนี้ พอใกล้วันเปิดงานจะเน้นเรื่องของการประชาสัมพันธ์นิทรรศการให้หนักขึ้น อย่างเช่นพอได้เนื้อหาจากที่ภัณฑารักษ์เขียนมาแล้วอย่างไหนที่น่าสนใจจะ

เหมาะกับคนกลุ่มไหนบ้าง แล้วเขาก็จะวางแผนเราว่าจะมีการวางแผนล่วงหน้านิทรรศการ 3 เดือนล่วงหน้าอย่างไร อย่างแรกคือได้ซื้อนิทรรศการ วันเวลา สถานที่มาแล้วก็จะส่งให้สื่อที่เป็นนิตยสารก่อน จากนั้นก็เริ่มไปทางสื่อออนไลน์มากขึ้น” (กาญจนาวัล ชัยวิริยานนท์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

4.1.1.8 การกำหนดหน้าที่รับผิดชอบ

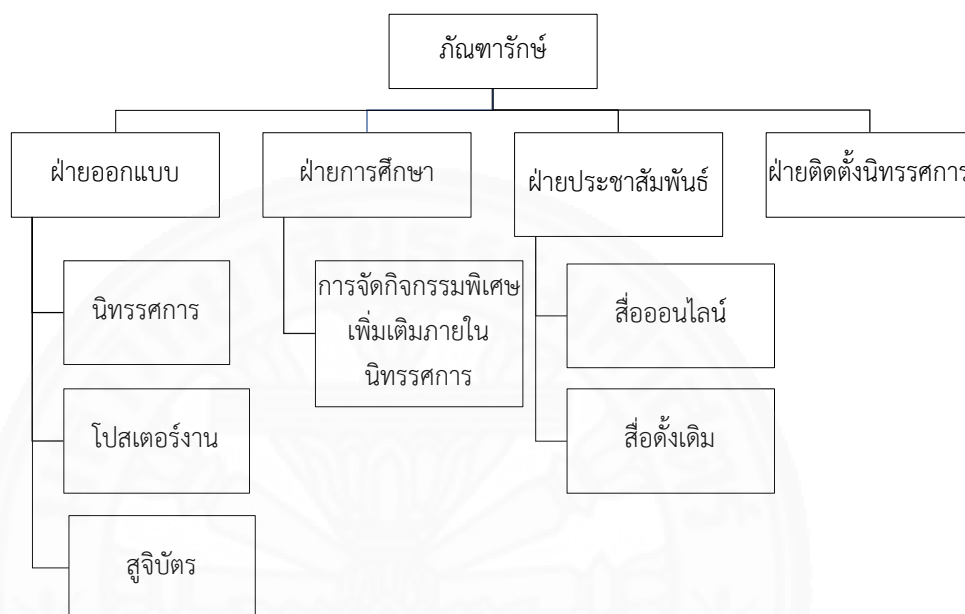
จากการวิจัยพบว่าการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบและแจกแจงงานให้กับบุคลากรในส่วนต่าง ๆ ในนิทรรศการอย่างสัมพันธ์ดังนี้

- ฝ่ายนิทรรศการ ฝ่ายนิทรรศการจะเป็นผู้ที่รู้ถึงกำหนดการและช่วงเวลาต่าง ๆ ของงานที่จะจัดแสดงภายในหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครในอนาคต ฝ่ายนิทรรศการจะทราบถึงควินิทรรศการ รูปแบบนิทรรศการและระยะเวลาในการจัด
- ทีมออกแบบ ทีมออกแบบจะรับผิดชอบส่วนของกราฟฟิกภาพประกอบต่าง ๆ ทำภาพเพื่อการสื่อสาร (key visual) รวมทั้งจัดทำสไลด์เตอร์ โปสเตอร์ สื่อต่าง ๆ ที่ใช้ภายในงานนิทรรศการ เช่น แผนที่ภายในนิทรรศการ ป้ายบอกชื่อผลงานและแนวความคิดของศิลปิน และงานออกแบบต่าง ๆ สำหรับสื่อออนไลน์
- ทีมประชาสัมพันธ์ ทีมประชาสัมพันธ์จะคอยกระจายข่าวและเผยแพร่เนื้อหาของงานนิทรรศการทั้งสื่อออนไลน์และสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อให้ผู้คนรับทราบถึงงานนิทรรศการให้ได้มากที่สุด โดยจะมีขั้นตอน กลยุทธ์และวิธีการเลือกเนื้อหาต่าง ๆ ให้เหมาะสมที่จะนำไปประชาสัมพันธ์
- ทีมการศึกษา เป็นทีมพัฒนากิจกรรมโดยจะทำการศึกษาต่อยอดเพื่อคิดและค้นหากิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มเติมในนิทรรศการเพื่อดึงดูดผู้เข้าชมงานให้มาร่วมกิจกรรมหรือเป็นกิจกรรมที่นอกเหนือจากการแสดงผลงานเช่น เป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้แก่ผู้ที่มีมารับชมนิทรรศการด้วยการสอนกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำสิ่งของด้วยมือ หรือวาดภาพด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ หรือการจัดอภิปรายหัวข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานนิทรรศการที่จัดขึ้น

รูปแบบงานและการประสานงานจะเป็นการประชุมร่วมกันโดนผ่านการส่งอีเมลล์และโทรศัพท์เพื่อพูดคุยกันเพื่อความสะดวกรวดเร็วทั้งสองฝ่าย โดยสถานที่ที่นัดประสานงาน

คือที่หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครเพื่อจะได้พาไปชมในงานนิทรรศการและสามารถปรับเปลี่ยน
แก้ไขและหาข้อที่นั่นได้

ในส่วนของโครงสร้างการทำงานของจัดการนิทรรศการอย่าง
สัมพันธ์สามารถสรุปออกมาได้ดังนี้

ภาพที่ 4.2 โครงสร้างการจัดการนิทรรศการอย่างสัมพันธ์

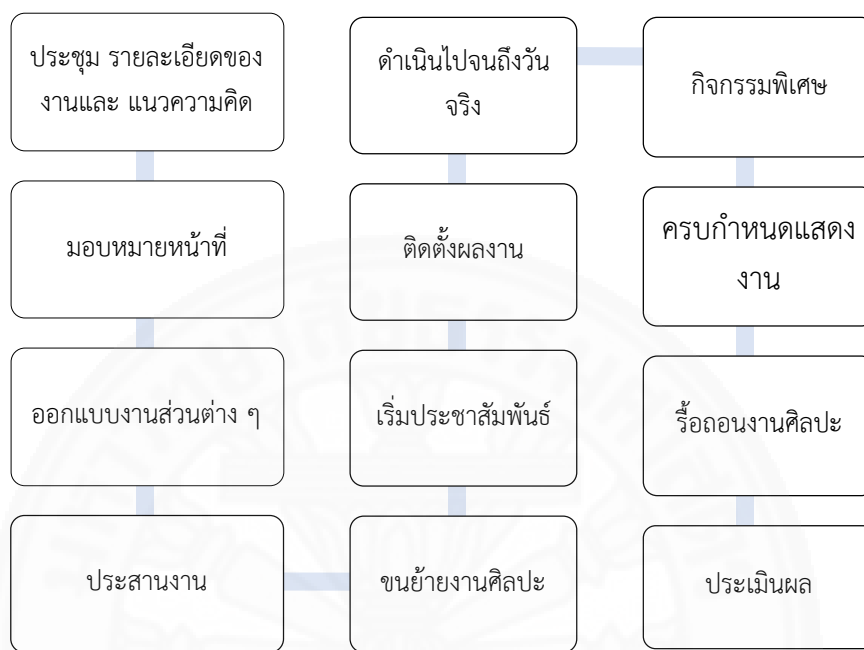
หน้าที่การทำงาน นิทรรศการอย่างสัมพันธ์

เจแปนฟาวเดชั่น	6 อัตรา
ประสานโครงการ	3 อัตรา
ประสานธุรการ	1 อัตรา
ออกแบบ	3 อัตรา
ติดตั้งนิทรรศการ	5 อัตรา
เรียบเรียงเนื้อหาและผู้แปล	2 อัตรา
บันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว	2 อัตรา
สื่อสารและประชาสัมพันธ์	2 อัตรา
การศึกษาและกิจกรรมนิทรรศการ	3 อัตรา
งานทั่วไป	3 อัตรา

ผู้ให้สัมภาษณ์

3 อัตรา

สามารถสรุปวิธีขั้นตอนวิธีการทำงานนิทรรศการรายค์สัมพันธ์ได้ดังนี้

ภาพที่ 4.3 วิธีการทำงานในการจัดนิทรรศการรายค์สัมพันธ์

จากโครงสร้างและแผนงานของโครงการ “Condition report” จะเห็นได้ว่าการจัดนิทรรศการศิลปะเริ่มต้นจากกรุงจาการ์ตามลำดับจนมาถึงกรุงเทพมหานคร หลังจากที่ภัณฑารักษ์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานได้นำแนวความคิด เนื้อหา รวมไปถึงการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาเรื่องของวัฒนธรรมจากภัณฑารักษ์จากประเทศอื่น ๆ แล้วทางภัณฑารักษ์จะเริ่มประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละฝ่ายต่าง ๆ ในหอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพโดยมีภัณฑารักษ์รุ่นเล็กในโครงการคอยช่วยและศึกษาการทำงานของภัณฑารักษ์ที่มีประสบการณ์

“ก้อย่างแรกเลยคือเขาจะภัณฑารักษ์จะมีรายชื่อผลงานที่จะนำมาแสดงคร่าว ๆ ทีมออกแบบก็จะพาไปดูพื้นที่ เพราะเขาเป็นคนรู้จักพื้นที่ที่ดีที่สุดเขาก็จะมีคำแนะนำมีตัวอย่างมีอะไรแบบนี้ว่าข้อดีของพื้นที่คืออะไร ข้อเสียคืออะไร เป็นการให้ข้อมูลพื้นที่ จากนั้นภัณฑารักษ์ก็จะเอาข้อมูลไปประมวลผลก็ออกมาเป็นแบบแรก จากนั้นก็จะทำงานร่วมกับทางทีมออกแบบแล้วก็พัฒนางานออกแบบต่อไป แล้วก็อาจจะมีการขึ้นภาพจำลองหรือ มิตี วางแปลนก่อนเพื่อกำหนดดูพื้นที่คร่าว ๆ 2

ว่างานแต่ละชิ้นเหมาะกับพื้นที่ไหนอย่างไร แบบแรกก็จะมาจากภัณฑารักษ์และทีมอื่น ๆ ก็จะมาช่วยเสริม” (กาญจนาวัล ชัยวิริยานนท์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

4.1.2 ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการจัดแสดงนิทรรศการอย่างคัมพันธ์

จากขั้นตอนแรกในการวางแผนนิทรรศการจนมาถึงขั้นตอนการจัดแสดงงานศิลปะร่วมสมัยอย่างคัมพันธ์ที่หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครสามารถสรุปขั้นตอนการจัดแสดงนิทรรศการอย่างคัมพันธ์ได้ดังนี้

4.1.2.1 การจัดวางอุปกรณ์ การติดตั้งและการป้องกันการเกิดอันตราย

จากการวิจัยพบว่าในการจัดวางอุปกรณ์แสดงนิทรรศการอย่างคัมพันธ์ใช้ระยะเวลา 3 เดือนในการเตรียมและติดตั้งงานมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 ทางทีมงานจะมีการติดต่อยืมผลงานจากทางศิลปินและการยื่นเอกสารดำเนินเรื่องการประกันผลงานศิลปะ
2. ขั้นตอนที่ 2 เมื่อเสร็จสิ้นจะเข้าสู่การขนส่งผลงานมาที่หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครอย่างน้อย 1 เดือนก่อนวันจัดงาน
3. ขั้นตอนที่ 3 เมื่อเอกสารอนุมัติจากนั้นจึงทำการเคลื่อนย้ายผลงานศิลปะไปไว้ในห้องนิทรรศการชั้น 8 เพื่อติดตั้งผลงานในแต่ละจุดที่ได้มีการวางแผนไว้โดยใช้ระยะเวลาในการติดตั้งและจัดวางอุปกรณ์ในการแสดงผลงานทั้งหมดเป็นเวลา 2 สัปดาห์

ทั้งนี้จากการวิจัยเชิงสังเกตพบว่าจากการติดตั้งผลงานศิลปะตามพื้นที่ภายในงานอย่างคัมพันธ์นั้นได้ดำเนินไปตามการออกและจัดวางของภัณฑารักษ์และสอดคล้องกับแนวความคิดในส่วนของการวางแผนเอาไว้ ภายในงานอย่างคัมพันธ์มีศิลปินที่แสดงผลงานทั้งหมด 13 ท่าน ศิลปินบางท่านจะนำผลงานมา จัดแสดง 1 ชิ้น หรือศิลปินบางท่านจะมี 6-8 ชิ้น โดยรูปแบบชนิดของงานศิลปะที่นำมาจัดแสดงสามารถแจกแจงรูปแบบได้ดังนี้

- การฉายวิดีโอ 7 งาน
- ศิลปะสื่อผสม 5 งาน
- ศิลปะการจัดวาง 1 งาน
- สีสันบนพื้นผ้าและสีน้ำมันบนผ้าลินิน 5 งาน
- โปรเจกต์ร่วมขนาดใหญ่ ขนาดแปรผันตามสถานที่ 1 งาน

จะเห็นว่าผลงานศิลปะที่นำมาจัดแสดงนิทรรศการอย่างคัมภีร์นั้นส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบการใช้สื่อประเภทเครื่องฉายและเครื่องเสียงเพื่อให้ผู้เข้าชมได้ใช้ประสาทสัมผัสเกิดกระบวนการรับรู้ในการด้วยการใช้ตาในการรับชมและหูในการฟัง อีกทั้งผลงานศิลปะบางชิ้นต้องใช้การสัมผัสและรับกลิ่นเพื่อให้ผู้ชมมีประสบการณ์นั้นการจัดวางอุปกรณ์ การติดตั้งต้องสอดคล้องไปกับการออกแบบพื้นที่ในการจัดเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดกับงานศิลปะที่นำมาจัดแสดง

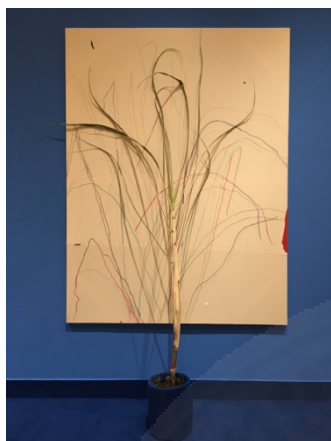
การวิจัยจากการสังเกตพบว่าการจัดการวางอุปกรณ์ ติดตั้งภายในงานรยางค์คัมภีร์มีการติดตั้งพื้นที่จัดแสดงงานควบคู่ไปกับการออกแบบพื้นที่ดังนี้

(1) การใช้สี จากการวิจัยโดยเข้าไปสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมพบว่าการใช้สีภายในงานจึงไม่มีการกำหนดตายตัวที่ชัดเจนเพื่อต้องการให้ผู้ชมนิทรรศการรับชม วิเคราะห์ และเปิดรับทัศนคติผลงานที่จัดแสดงของศิลปินได้เต็มที่ แม้จะไม่ได้มีการกำหนดสีภายในนิทรรศการเนื่องจากรูปแบบงานของศิลปินที่มีความหลากหลายและสีที่ต่างกัน แต่ถ้าหากมองภาพโดยรวมแล้วก็ยังคงมีความผสมกลมกลืนกันไม่มีความแปลกแยกออกจากกัน การที่ไม่ได้กำหนดสีตามเนื้อหาเรื่องราวของงานนิทรรศการเปรียบเสมือนต้องการสื่อสารให้งานศิลปะทุกชิ้นอยู่ในความเป็นกลางไม่มีชิ้นไหนที่จะต้องโดดเด่นกว่าชิ้นอื่น ๆ

ภาพที่ 4.4 ภาพบรรยากาศภายในงานนิทรรศการรยางค์คัมภีร์โดยรวม, 2560, หอศิลป์วัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร

(2) การใช้พื้นที่ของงานนิทรรศการ จากการวิจัยพบว่าการใช้พื้นที่หลังที่ติดกับผลงานนั้นเข้ามาช่วยเพิ่มให้ผลงานมีจุดเด่นและทำให้นิทรรศการน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 4.5 Xilitla, Carpet Piece, First kiss โดย อัลเบิร์ต สัมเรท, 2557, หอศิลป์วัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร

(3) จุดสนใจหรือจุดเด่น จากการวิจัยพบว่าผลงานบางชิ้นจำเป็นที่จะต้องมีการใช้พื้นที่เยอะ การจัดวางผลงานบางชิ้นจึงจำเป็นจะต้องจัดให้อยู่ในห้องสี่เหลี่ยม โดยมีการใช้จุดเด่นของผลงานมาเป็นจุดสนใจได้โดยมีการทิ้งระยะห่างระหว่างผลงานกับผู้ชมเพื่อต้องการให้เห็นขนาดใหญ่ของผลงานและสามารถมองเห็นผลงานได้โดยรอบ

ภาพที่ 4.6 ออย่าลิมแปรงสีฟัน กินบะหมี่แกงกะหรี่ผ่านรูหนอน เดินทางข้ามเวลากับสปันจ์บ๊อบ สแควร์แพนส์ถ้วยบะหมี่แกงกะหรี่และนาฬิกาไม่มีตัวเลข, โดย ฤกษ์ฤทธิ์ ติระวนิช, 2556, หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

ทั้งนี้ด้วยงานศิลปะที่จะต้องฉายวิดีโอที่มีค่อนข้างเยอะในนิทรรศการยางค์ สัมพันธ์ ผลงานที่จะต้องฉายวิดีโอจึงจำเป็นต้องอาศัยพื้นที่เยอะและต้องจำกัดให้ผู้ชมสามารถนั่งชม และรับฟังเสียงได้ ฉะนั้นการจัดให้พื้นที่รอบข้างการนั่งชมไม่มีผลงานศิลปะอื่น ๆ ดังนั้นจึงต้องเน้นให้ผู้ชมนิทรรศการอยู่จดจ่อกับการฉายวิดีโอของศิลปินโดยไม่ต้องให้ความสนใจกับสิ่งรอบข้าง

ภาพที่ 4.7 Marcisno โดย ยูนิเวิร์ส บัลโดซ่า, 2557, หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

(4) ความผสมกลมกลืน จากการวิจัยพบว่าการใช้พื้นที่บริเวณนิทรรศการชั้นที่ 8 ที่มีทางเดินเป็นทางเดินโค้งและค่อนข้างแคบ โดยนำงานศิลปะที่มีสีสันและแปลกตาของ ทามูระ ยูอิจิโระ การติดตั้งผลงานศิลปะชิ้นนี้ มีการจัดแยกตามจำนวนผลงานมาจัดพร้อมทั้งการใช้เทคนิคแสงในการจัด สามารถทำให้ผู้ชมงานพร้อมที่จะเข้าไปรับชมผลงานจนลืมพื้นที่รอบข้างที่ค่อนข้างแคบไป

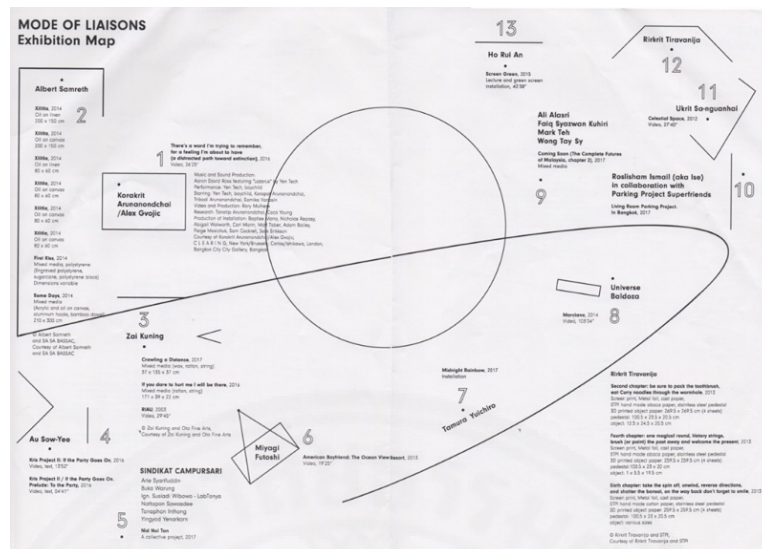
ภาพที่ 4.8 ราตรีสีรุ้ง โดย ทามูระ ยูอิจิโระ, 2560, หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

(5) ความสมดุล จากการวิจัยพบว่าการจัดวางผลงานในนิทรรศการรายงค์สัมพันธ์ มีการติดตั้งเน้นความสมดุลกันไม่เอียงหรือให้ความรู้สึกที่หนักข้างใดข้างหนึ่ง ผลงานบางชิ้นอาจจะต้องมีการจัดเรียงแถวกันแต่ด้วยในงานรายงค์สัมพันธ์มีผลงานศิลปะสื่อผสมหลายชิ้นจึงทำให้ขนาดของงานศิลปะนั้นสามารถแปรผันตามสถานที่ได้ ดังนั้นจึงเป็นข้อดีอย่างหนึ่งในการจัดงานประเภทนี้แต่ก็ยังมีข้อควรคำนึงถึงการวางงานให้ตรงตามที่ศิลปินได้กำหนด

ภาพที่ 4.9 เร็ว ๆ นี้ อนาคตอันสมบูรณ์ของมาเลเซีย โดย อาลี อลาศรี, ฟาอิด สยาซวาน คูฮิริ, มาร์ค เทห์, วง เต ซี, 2560, หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

(6) ความเรียบง่าย จากการวิจัยพบว่าการออกแบบแผนที่ภายในนิทรรศการการโดยใช้เส้นที่เรียบง่าย สัญลักษณ์และภาพประกอบตรงผนังเพื่อบ่งบอกรายละเอียดแต่ละส่วนของงานบนผนังก็ถือว่าเป็นจุดที่เรียกให้ผู้คนสังเกตง่ายและไม่เหมือนนิทรรศการอื่น ๆ ทั่วไป

ภาพที่ 4.10 แผนที่ภายในงานนิทรรศการยางค์สัมพันธ์

(7) ความไม่ซ้ำซาก จากการวิจัยพบว่าการจัดขนาดรูปของการวางโปสเตอร์เพื่อการประชาสัมพันธ์ทั้งแนวนอนและแนวตั้งอีกทั้งยังสามารถปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับสื่อที่จะนำไปใช้ อีกทั้งการนำเสนอเป็นองค์ประกอบในการเล่าเรื่องของแนวความคิดงานยางค์สัมพันธ์นี้ ก็ยังสามารถนำประยุกต์ใช้กับการทำแผนที่ของงาน รายละเอียดที่อยู่ภายในงาน

(8) แสงสว่าง จากการวิจัยพบว่าภายในงานแสงสว่างมีเพียงพอกับการรับชมผลงาน มีการสร้าง เน้น ประดับแต่งเพิ่มเพื่อให้เข้ากับบรรยากาศและเหมาะสมกับงานของศิลปิน

จากการวิจัยพบเชิงสังเกตพบว่าภายในงานนิทรรศการยางค์สัมพันธ์ไม่มีผลงานศิลปะที่มีวัสดุเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายกับผู้ชมเพราะงานศิลปะที่จัดแสดงแต่ก็ยังมีเตรียมการและการป้องกันความเสียหายผลงานศิลปะการเกิดอันตรายจากผู้ชมเอง

4.1.2.2 การจัดบุคลากรประจำจุดสำคัญต่าง ๆ ของงาน

การวิจัยเชิงสังเกตพบว่างานยางค์สัมพันธ์ไม่มีผู้นำชมนิทรรศการภายในงาน เนื่องจากเป็นงานนิทรรศการรูปแบบไม่จำกัดที่สามารถให้ผู้ชมเดินชมนิทรรศการตามความต้องการของผู้ชม จะมีเพียงแต่เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่จะคอยเดินตรวจตราความเรียบร้อยอยู่เป็นระยะหรือจะคอยอยู่แถวผลงานศิลปะที่มีความเสี่ยงต่อการเสียหายสูง อีกทั้งมีบุคลากรประจำจุด

บริเวณหน้าทางเข้างานนิทรรศการที่มีแบบสอบถามจากทางหอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานครและ
 สกู๊ปตรนิทรรศการของงานนิทรรศการอย่างคัมพันซ์

4.1.2.3 การจัดกิจกรรมพิเศษในงานนิทรรศการเพื่อให้ผู้ชมมีส่วนร่วม

การวิจัยพบว่างานรายงาคัมพันซ์ได้จัดกิจกรรมพิเศษในนิทรรศการ
 ประเภทการสาธิต เกมส์ และประสบการณ์นาฏการ เพื่อให้ประชาชนทั่วไป กลุ่มเป้าหมาย หรือผู้ที่
 สนใจ เข้ามามีส่วนร่วมในงานโดยใช้กิจกรรมพิเศษในการดึงดูด โดยการกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นจะเป็น
 การให้ความรู้เรื่องศิลปะ การทำกิจกรรมร่วมกัน และการนั่งพูดคุยเรื่องศิลปะกับอาจารย์มหาวิทยาลัย
 ด้านศิลปกรรมมาร่วมพูดคุย โดยกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ภายในงานสามารถสรุปได้ดังนี้

1. สภาภัณฑรักษ์ เป็นกิจกรรมที่มีการพูดคุยถึงการทำงานภัณฑรักษ์
 ในแต่ละประเทศและการทำหน้าที่ภัณฑรักษ์ในปัจจุบันเพื่อความรู้รอบรู้บ้างที่เกิดขึ้นจากยุทธวิธีทาง
 ภัณฑรักษ์แบบไหน ยุทธวิธีและเนื้อหาทางภัณฑรักษ์ไปด้วยกันกับองค์กรและสังคมร่วมสมัยได้อย่างไร
 ศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงและประเด็นสำคัญแบบใดที่จะสามารถพบได้ในวัฒนธรรมของนิทรรศการ
 ระบบนิเวศรูปแบบใหม่อะไรที่มีส่วนช่วยโครงสร้างพื้นฐานทางเลือกและสนับสนุนเครือข่ายที่จะทำให้เกิด
 “เงื่อนไข” ใหม่เป็นบ่อเกิดของสิ่งที่เป็นจุดสำคัญของสภาภัณฑรักษ์แห่งนี้

ภาพที่ 4.11 ภาพบรรยากาศกิจกรรม สภาภัณฑรักษ์. จาก เพจ *Mode of liaisons*, 2560, หอ
 ศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

2. วัฒนธรรมและความเป็นเมืองอันซับซ้อนของสองกรุง (กรณีศึกษาอย่างกว้าง – พนมเปญ) เป็นกิจกรรมเชิงสารัตถิวิธีที่จะให้ผู้ชมร่างเส้นเค้าโครงของสองเมือง โดยจินตนาการและวาดอนาคตของเมืองผ่านสายตาศิลปินและสถาปนิก โดยส่วนแรกจะเป็นการนำเสนอโดย โค ลัท ศิลปินชาวเมียนมา และ เพ็ญ เซเรพังงา สถาปนิกชาวกัมพูชา ซึ่งเปิดให้ผู้ชมทั่วไปเข้ารับฟังได้ โดยจะมีการอภิปรายหัวข้อซึ่งเกี่ยวกับเมือง เช่น วัฒนธรรมหลักความซับซ้อนทางชาติพันธุ์ ศาสนา และมรดกทางภาษา ในส่วนที่สองนั้น จะเป็นการทำแผนที่ของเมืองผ่านวัตถุซึ่งจับต้องได้ เช่น งานเขียน ภาพถ่าย งานพิมพ์ หนังสือพิมพ์ หรือแม้แต่ชุดประจำชาติ

3. Art activity | ปาร์คกิ้ง โปรเจกต์ สาขากรุงเทพ เวอร์คชอป มาเฟียบอร์ดเกม เป็นกิจกรรมต่อเนื่องของปาร์คกิ้ง โปรเจกต์ สาขากรุงเทพฯ ผลงานของรอสลีแซม อีสมาอีลล์ (อียูเนสโก) ร่วมกับ มาเฟีย เทเบิล ที่กิจกรรมประเภทเกมส์ที่นำเสนอความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ดำเนินอยู่ในวิถีชีวิต และกิจกรรมที่สมาชิกในกลุ่มทำกันอยู่เป็นประจำซึ่งอยากแบ่งปันประสบการณ์เหล่านี้เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดพร้อมทั้งตั้งคำถาม และสร้างปฏิสัมพันธ์ภายในบริเวณพื้นที่ของมาเฟีย เทเบิล ซึ่งกิจกรรม “มาเฟียบอร์ดเกม” นี้ หวังให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้แสดงทัศนคติผ่านตัวเกมที่ร่วมกันออกแบบขึ้นมา ไอเดียของเกมนี้แทบไม่ต่างอะไรกับการที่ผู้ชมที่เข้ามาชมงานในหอศิลป์ฯ และตีความหมายของชิ้นผลงาน แต่เกมยังสร้างเงื่อนไขเพื่อให้ผู้เล่นคำนึงถึงการตีความต่อผู้ร่วมเล่นเสมอ ซึ่งเกมนี้ก็จะจัดตรงบริเวณผลงานของศิลปินรอสลีแซม อีสมาอีลล์ ชาวมาเลเซีย ภายในงานรายการคัมพันธ์อีกด้วย

ภาพที่ 4.12 Mafia's board game. จาก เพจ *Mode of liaisons*, 2560, หอศิลป์วัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร

4. Art activity II การแสดงโดยกลุ่มศิลปิน Hip-hop Liberate P และสมาชิก นิด หน้อย ตัน บนอนุสาวรีย์กลาง เป็นกิจกรรมประเภทประสบการณ์นำจากการบริเวณงานจะมี पोสเตอร์จากศิลปินบริเวณพื้นที่อนุสาวรีย์ และผู้ชมสามารถร่วมเขียนข้อความลงบนก้อนอิฐใน ระหว่างการแสดง นิด หน้อย ตัน (2560) ของศิลปิน ชินดิแคท แคมเพอซารี ชื่อที่เรียกกลับด้านของ Nation Din ซึ่งเป็นผลจากการทำงานในช่วงเวลาของการพำนัก 3 สัปดาห์ในกรุงเทพฯ ที่ทดลอง ภาวะของการอยู่ร่วมกันระหว่างศิลปินไทยและอินโดนีเซีย จากกระบวนการนี้นำมาซึ่งผลงานที่ตั้ง คำถามถึงกลุ่มก้อนอันกระจัดกระจายของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนการสร้างพรมแดน โดยการ สร้างตำนานขึ้นมาใหม่ในความหมายของชาติที่อยู่ในจินตนาการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่มาจากผลงาน ขึ้นนี้ นำเสนอส่วนประกอบใหม่ที่ออกมาขึ้นจากการรวมกันระหว่างพันธุกรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภาพที่ 4.13 Art activity II นิด หน้อย ตัน: การแสดงโดยคณะปฏิวัติ. จาก เพจ *Mode of liaisons*, 2560, หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

5. Show workshop with chef Andy Yang กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมการสาธิต เป็นผลงานสวนห้องนั่งเล่น ในกรุงเทพฯ (2560) ของศิลปิน รอสลีแฮม อิสมาอิลล์ (อิสะ) ร่วมกับ

ปาร์คกิ้ง โปรเจค ซุปเปอร์เฟรนด์ส ในส่วนหนึ่งของนิทรรศการ รยางค์สัมพันธ์ จัดขึ้น วัตถุประสงค์ เพื่อให้เป็นการร่วมกันหาความหมาย ของวัฒนธรรมร่วมและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการกินและพูดคุยกันผ่านอาหารอย่างไ้กรอก และการพบปะสังสรรค์เพื่อหาความหมายของการอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างกันในพื้นที่ใกล้เคียง เช่นแถบอาเซียน ที่มีวัฒนธรรมคล้ายกันแต่มีความแตกต่างกันไปในรายละเอียดต่าง ๆ โดยจำกัดผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพียง 15 คน

6. Educational theater เป็นกิจกรรมประเภทประสบการณ์นาฏการที่เปิดให้ผู้สนใจลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรมโดย ศิลปินที่จะมาร่วมกิจกรรมคือ สมาคมการละครเพื่อการศึกษาแห่งฟิลิปปินส์ (PETA) โดยทำการแสดงทั้งหมด 2 รอบ

4.1.2.4 การตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ในขณะลงมือปฏิบัติ

การวิจัยพบว่าการตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในงาน เช่น แสงไฟ ระบบไฟฟ้า หรืออุปกรณ์ไฟฟ้า ภายในนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์นั้นจะมีการให้เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยคอยเดินตรวจตราความปลอดภัยภายในงานต่าง ๆ การแก้ไขปัญหาสถานการณ์คือการเข้าไปเตือนผู้ชมนิทรรศการในการระมัดระวังความเสี่ยง เช่น เข้าใกล้งานผลงานศิลปะมากไป หรือผู้ชมหยิบจับผลงานขึ้นมา

4.1.3 ชั้นการประเมินผล

การวิจัยพบว่าการจัดนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์มีการประเมินผลโดยสรุปได้ดังนี้คือ

4.1.3.1 การประเมินผลนิทรรศการ

ในการจัดการจัดการสิ่งใดก็ตาม การประเมินผลจะเป็นการช่วยให้ทราบผลของการจัดการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพ หรือประสบปัญหาหรือไม่ การประเมินผลในการจัดนิทรรศการศิลปะก็มีขึ้นเพื่อจุดประสงค์เดียวกัน คือช่วยให้ทราบผลถึงการดำเนินงานจาก

ความเห็นทั้งของผู้ชมงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อนิทรรศการ การประเมินจากการประเมินผลนิทรรศการอย่างคัมพันนั้น

งานวิจัยพบว่าการประเมินผลงานนิทรรศการในอดีตที่ผ่านมา เมื่อสิ้นการแสดงผลงานนิทรรศการแล้วไม่มีผลหรือทำการประเมินที่เห็นได้ชัดเจน ทำให้ไม่ทราบได้แน่ชัดว่าผู้ชมสามารถรับรู้อะไรได้จากงานนิทรรศการหรือเนื้อหาของงานมีความน่าสนใจเพียงใด

อย่างไรก็ตามในส่วนการประเมินผลของงานนิทรรศการอย่างคัมพันจะมีทั้งหมด 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 จะประเมินผลงานนิทรรศการจากแบบสอบถามที่จะอยู่หน้าทางเข้าชมนิทรรศการโดยจะเป็นแบบประเมินความพึงพอใจการเข้าชมนิทรรศการจากทางหอศิลปวัฒนธรรม และจากทางเจแปนฟาวเดชั่น

ส่วนที่ 2 จะเป็นการประเมินผลงานภายในองค์กรกันเองหลังจากจบงานนิทรรศการโดยจะเป็นการประชุมและประเมินผลภาพรวมจากการทำงานและรายงานผล

“เราตั้งเป้าไว้ว่าเราต้องการฝึกนักทวารักรุ่นนี้ต้องการเครือข่ายภูมิภาคแบบนี้ อันนี้ก็จะออกมาในแง่ของการประเมินผล แต่ก็จะมีเรื่องอื่นอีกในเชิง KPI คุณภาพของนิทรรศการ ในด้านคุณภาพของความเป็นมืออาชีพ คุณภาพของเราจะประเมินจากแบบสอบถามที่เราให้ผู้ชมช่วยส่งความคิดเห็นกลับมาว่านิทรรศการนี้ตรงกับที่เราคิดอยู่ไหม เขาจะได้รับ massage ตามที่เราสื่อออกไปหรือเปล่า แต่ผลสุดท้ายเราก็จะเอาผลแบบประเมินมาประชุมกันในทีม” (พิชญา ศุภวานิช สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

4.1.3.2 การติดตามและแก้ไขจากการประเมินผลการจัดนิทรรศการ

จากการวิจัยพบว่านิทรรศการอย่างคัมพันมีการติดตามผลจากการประเมินแบบสอบถามและจากการประเมินภายในองค์กรเมื่อได้ผลสรุปที่แน่ชัดแล้วการจะมีการหารือเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดจากนิทรรศการที่จัดไปแล้ว เช่น เกิดเหตุการณ์ผู้ชมนิทรรศการหยิบจับผลงาน และทำให้ผลงานเกิดความเสียหายโดยที่ไม่มีป้ายหรือสัญลักษณ์ในการเตือน ห้ามจับ หรือ ห้ามเข้าไปในงานศิลปะ สัญลักษณ์ในการเตือนอาจจะอยู่ในจุดที่ไม่ชัดเจนสำหรับผู้รับชมสามารถมองเห็นได้ ส่วนความเสียหายที่เกิดจากภายในอาคารเช่น ไฟฟ้าตกหรือดับ หรืออุปกรณ์บางอย่างของศิลปินเกิดการขัดข้องเช่น ตัวฉายภาพสไลด์ เครื่องเล่นวิดีโอ หรือ หน้าจอทีวี เป็นต้น

4.2 ตอนที่ 2 ผลการศึกษาการถึงปัญหาในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยศึกษางาน รยางค์สัมพันธ์

จากการวิจัยพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย รยางค์สัมพันธ์สามารถสรุปได้ดังนี้

4.2.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานรยางค์สัมพันธ์

ผลการวิจัยพบว่าปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินงานนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์สามารถแบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยได้ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก ปัญหาและอุปสรรคจากปัจจัยภายนอกคือการรับรู้และทัศนคติ การตีความของผู้ชมที่เข้ามาชมผลงาน อีกทั้งอาจจะมีเหตุการณ์ในสังคมที่เกิดขึ้นจนทำให้ผู้ชมนิทรรศการไม่เดินทางออกมามาชมนิทรรศการ

“ศิลปะมันเป็นเรื่องที่ซับซ้อน แล้วที่นี้พอนำเสนอศิลปะไปแล้วเนี่ยตัวคนดูเขาไม่ไปกับเรา พื้นฐานความคิดของเขายังไม่เป็นอย่างเดียวกับเรา ซึ่งมันเป็นอุปสรรคสำคัญมากคือความรู้พื้นฐานทางศิลปะและทางใด ๆ ก็ตามของผู้ชมก็เลยไม่ว่าเราจะนำเสนออะไรก็ตามไป ซึ่งมันก็จะ เป็นปัจจัยที่จะทำให้เราทำงานซับซ้อนมากไม่ได้ มีหลายงานมากที่น่าสนใจมากและมันยากมากแต่ ว่าเรานำเสนอกับพวกเขาตอนนี้ไม่ได้” (พิชญ์ ศุภวานิช สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

2. ปัจจัยภายใน นิทรรศการรยางค์สัมพันธ์มีบุคลากรและผลงานจากศิลปินหลากหลายประเทศ การประสานงานและการสื่อสารจึงเป็นปัญหาและอุปสรรคอย่างหนึ่งในการทำงานเนื่องจากการสื่อสารผิดพลาดอาจทำให้งานไม่ราบรื่นและขัดข้อง ด้วยวัฒนธรรมที่แตกต่างกันการทำงานระหว่างบุคลากรและภัณฑารักษ์ร่วมที่มาจากต่างประเทศอาจเกิดปัญหาได้ อีกทั้งงานศิลปะที่อยู่ภายในงานที่สามารถเกิดความเสียหายซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกเช่นเดียวกัน

4.2.2 บริหารความเสี่ยงภายในงาน

การวิจัยพบว่าการจัดนิทรรศการรยางค์สัมพันธ์มีความเสี่ยงมากมายที่สามารถเกิดขึ้นภายในงาน การบริหารความเสี่ยงภายในงานสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

1. บริหารความเสี่ยงปัจจัยภายนอก บุคคลภายนอกที่จะเข้ามาชมภายในงาน ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาจนกลายเป็นปัจจัยความเสี่ยงภายในและความใจเข้าใจของผู้ชมเข้ามาในงาน

2. บริหารความเสี่ยงปัจจัยภายใน งานศิลปะภายในงานทุกชิ้นจะไม่อยู่ในงานที่ที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงเช่น งานศิลปะจะไม่ถูกจัดวางตามประตูทางเข้า หรือตามทางบันไดหนีไฟที่จะกีดขวางทางเดินเข้าออกและอุปกรณ์ป้องกันภัยตามจุดต่าง ๆ ภายในงานจะมีเจ้าหน้าที่นำชมและผู้รักษาความปลอดภัยตามจุดต่าง ๆ เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากปัจจัยความเสี่ยงภายนอก

“เราเชื่อว่าทุกหอศิลปะจะมีการจัดการเบื้องต้นเอาไว้ อย่างแรกเลยคือตำแหน่งที่ว่าจะต้องไม่อยู่ในจุดที่เสี่ยง เช่น อย่างมีประตูที่ต้องเปิด งานก็ไม่ต้องอยู่หลังประตู อย่างที่สองคือแสงไฟ แสงธรรมชาติว่ามันเหมาะหรือจะสร้างอะไรให้กับตัวงานบ้างไหมเพื่อไม่ให้เกิดในทางลบ อย่างเช่นงานนี้เราไม่อยากให้โดนแสงธรรมชาติเราก็จะเสี่ยง อันนี้มักจะเป็นข้อมูลที่ระบุไว้แล้วจากศิลปิน ตัวอาคาร ทางเดินหนีไฟ ระบบดับเพลิงก็ต้องมีอุปกรณ์ที่พร้อมสามารถป้องกันความเสียหายที่มากขึ้น แต่เมื่อใดก็ตามที่มีผู้ชมเข้ามาความเสี่ยงก็จะมีมากขึ้น” (กาญจนาภรณ์ ชัยวิริยานนท์ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

4.2.3 วิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

จากการวิจัยพบว่านิทรรศการศิลปะงานรายนาศัมพันธ์ที่จัดขึ้นมีวิธีแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก พบว่าควรมีการศึกษาเจาะจงกลุ่มผู้ชมนิทรรศการที่ชมเป็นประจำหรือผู้ที่เริ่มชมนิทรรศการใหม่ ๆ (Audience development) ในด้านศิลปะ โดยทำการศึกษาและทำความเข้าใจผู้ชมนิทรรศการให้มากขึ้นว่าผู้ชมต้องการอะไร อยากได้อะไร บวกกับสิ่งที่ผู้จัดนิทรรศการต้องการ หาความชัดเจนที่แน่นอน

“เรามองว่าเป็นความท้าทาย บางทีงานที่เรา Present ไป เรานึกว่าเราอธิบายดีแล้วแต่มันดันไม่ตรงกับความเข้าใจพื้นฐานของเขา ตรงไปที่เรายังไม่มีข้อมูลที่จะช่วยเรา research เรา ก็ยังพลาดในหลาย ๆ จุด หรืออาจจะถูกบ้างแต่คร่าวหน้าอาจจะไม่ถูกนะ อีกทั้งกำแพงความรู้และการทำความเข้าใจในเรื่องที่มันซับซ้อน” (พิชญ์ ศุภวานิช สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2560)

2. ปัจจัยภายใน พบว่าการแก้ไขปัญหาล้วนใหญ่จะเป็นการตัดสินใจของ ภัณฑารักษ์ผู้ดูแลนิทรรศการ ซึ่งจะเป็นผู้ที่อยู่ตรงกลางของการประสานงานทั้งสองฝ่ายและเป็นผู้ที่ คอยตัดสินใจเมื่อเกิดปัญหาภายในนิทรรศการ ส่วนภายในงานนิทรรศการจะมีแผนแก้ไขการจัดการ ด้านจิตวิทยากับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและเจ้าหน้าที่นำชมในการรับมือกับปัญหาภายในงาน นิทรรศการกับผู้เข้าชมภายในงาน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “การจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์” ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์และเพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกรณีศึกษางานรยางค์สัมพันธ์ จากการศึกษา และทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

5.1สรุปผลการวิจัยการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษา รยางค์สัมพันธ์

จากการวิจัยการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษา รยางค์สัมพันธ์สามารถสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

5.1.1 สรุปผลการวิจัยขั้นตอนการวางแผน

5.1.1.1 ผลการวิจัยพบว่างานนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยรยางค์สัมพันธ์มี 2 วัตถุประสงค์ในการจัดงานโดยวัตถุประสงค์ที่ 1 คือการสนับสนุนภัณฑารักษ์ให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและทำงานร่วมกันกับภัณฑารักษ์ผู้มีประสบการณ์ วัตถุประสงค์ที่ 2 คือการสร้างความสัมพันธ์ของภัณฑารักษ์ระหว่างประเทศและสร้างเครือข่ายเพื่อให้หอศิลป์มีภัณฑารักษ์ในเชิงที่ชัดเจน

5.1.1.2 ผลการวิจัยพบว่าการกำหนดกลุ่มเป้าหมายงานนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยรยางค์สัมพันธ์เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ชนชั้นกลางอายุตั้งแต่ 25-45 ปี เพราะเป็นช่วงอายุคนรุ่นใหม่ที่สามารถเข้าใจประเด็นของสังคมและเรื่องของเชื้อชาติ

5.1.1.3 ผลการวิจัยการกำหนดเนื้อหาางานนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยรยางค์สัมพันธ์จะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมโดยให้ศิลปินนำเสนอมุมมองทางด้านวัฒนธรรมแต่ละประเทศอย่างไร้พรมแดนผ่านผลงานศิลปะภายใต้แนวคิด “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้คืออะไร” ผ่าน

การสร้างสรรค์ชิ้นในสถานที่และเรื่องราวที่แตกต่างกันจนเกิดเป็นภาพใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

5.1.1.4 ผลการวิจัยการเลือกสถานที่และกำหนดระยะเวลาในการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยอย่างสัมพันธ์ที่หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครคือการหาพื้นที่ที่แสดงผลงานที่มีความหลากหลายและสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถรองรับผู้ชมนิทรรศการได้และทางภัณฑารักษ์ของงานนิทรรศการยังเป็นหัวหน้าฝ่ายนิทรรศการของหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพ ฯ จึงง่ายต่อการติดต่อประสานงานและสะดวกต่อทั้งสองฝ่าย และกำหนดระยะเวลาน้อยขึ้นอยู่กับการวางแผนนิทรรศการรายปีของทางหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพ ฯ เพื่อให้ลงตัวกับความต้องการของทางผู้จัดและทางหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพ ฯ

5.1.1.5 ผลการวิจัยงบประมาณในการจัดนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยอย่างสัมพันธ์ใช้งบประมาณโดยประมาณ 3 ล้านบาท โดย 30% มาจากทางหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพ ฯ และ 70% มาจากทางเจแปนฟาวเดชั่น

5.1.1.6 ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการออกแบบภายในนิทรรศการอย่างสัมพันธ์มีการลำดับขั้นตอนเป็นไปตามการวางแผนและแนวความคิดที่ภัณฑารักษ์ได้กำหนดไว้ ควบคู่ไปกับการออกแบบพื้นที่ที่จัดวางงานศิลปะที่ไม่มีชิ้นไหนดูแปลกแยกออกจากแนวความคิดของงานถึงแม้ว่าจะวางกันคนละฝั่งแต่ยังมีลักษณะต่อเนื่องกันระหว่างผลงานและพื้นที่จัดแสดง เป็นนิทรรศการที่ออกแบบทางเดินแบบไม่ควบคุมเปิดโอกาสให้ผู้ชมเลือกชมงานได้อย่างอิสระและเน้นผลงานที่สามารถให้ผู้ชมเข้ามามีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์กับงานได้

5.1.1.7 ผลการวิจัยพบว่า ในการเตรียมประชาสัมพันธ์นิทรรศการอย่างสัมพันธ์มีการใช้สื่อออนไลน์และสื่อสิ่งพิมพ์เป็นช่องทางในการกระจายข่าวสารของนิทรรศการ โดยมีการกำหนดเนื้อหา ช่วงเวลาให้เหมาะสมกับช่องทางสื่อใช้ประชาสัมพันธ์เพื่อสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งการส่งข้อมูลประชาสัมพันธ์ข่าวสารนิทรรศการทางอีเมลแก่ผู้ที่ได้รับติดต่อข่าวสารทั้งสองฝ่าย

5.1.1.8 ผลการวิจัยพบว่า การกำหนดหน้าที่รับผิดชอบแบ่งเป็นทีมงานต่าง ๆ คือ ทีมงานฝ่ายนิทรรศการ ทีมออกแบบ ทีมประชาสัมพันธ์และทีมการศึกษาและทางทีมงานจะให้ความเคารพกับการตัดสินใจของภัณฑารักษ์เป็นหลักและมีการตัดสินใจและเคารพและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

5.1.2 สรุปผลการวิจัยขั้นตอนจัดแสดง

5.1.2.1 ผลการวิจัยพบว่าการจัดวางอุปกรณ์ การติดตั้ง การป้องกัน นั้นใช้ระยะเวลาล่วงหน้า 3 เดือนในการเตรียมจัดวางอุปกรณ์และใช้ระยะเวลา 2 สัปดาห์ในการจัดวางอุปกรณ์และติดตั้งผลงานศิลปะ การป้องกันเบื้องต้นในการติดตั้งมีการตรวจสอบและเช็คผลงานศิลปะ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ วัสดุของงานศิลปะที่จัดแสดงไม่เสี่ยงต่อการเกิดอันตรายกับผู้ชม ก็ยังมีการเตรียมการและการป้องกันความเสียหายผลงานศิลปะ

5.1.2.2 ผลการวิจัยพบว่ามีบุคลากรที่นำชมนิทรรศการ มีเพียงแค่เจ้าหน้าที่จากทางหอศิลป์ตรงจุดทางเข้าชมมีสูจิบัตรคอยแจกผู้ชมและคอยรับใบประเมินผลนิทรรศการ

5.1.2.3 ผลการวิจัยพบว่านิทรรศการรายค์สัมพันธ์มีการจัดกิจกรรมพิเศษทั้งหมด 6 กิจกรรม กิจกรรมแต่ละอย่างสอดคล้องกับงานศิลปะที่จัดแสดง จุดเด่นของการจัดกิจกรรมพิเศษสามารถดึงดูดผู้ชมเข้ามามีส่วนร่วมกับนิทรรศการได้ดี มีกิจกรรมที่หลากหลายอีกทั้งให้ความรู้ ความเข้าใจและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเชิงศิลปะ

5.1.3 สรุปผลการวิจัยขั้นการประเมินผล

5.1.3.1 ผลการวิจัยพบว่าการประเมินผลของทางนิทรรศการรายค์สัมพันธ์แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ การประเมินผลจากแบบสอบถามและการประเมินผลภายในทีมงาน อีกทั้งผลการวิจัยพบว่าการประเมินผลของทางนิทรรศการรายค์สัมพันธ์ไม่มีผลลัพธ์หรือทำการประเมินที่เห็นได้ชัดเจน ทำให้ไม่ทราบได้แน่ชัดว่าผู้ชมสามารถรับรู้อะไรได้จากงานนิทรรศการหรือเนื้อหาของงานมีความน่าสนใจเพียงใด

5.1.3.2 ผลการวิจัยพบว่าการติดตามผลและแก้ไขจากการประเมินมาจากระบบสอบถามและการประเมินผลภายในทีมงานหรือผลรายงานสถานการณ์ที่เกิดภายในงานนิทรรศการจากเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและเจ้าหน้าที่ประจำงานนิทรรศการ

5.1.4 สรุปผลการวิจัยปัญหาในการจัดการนิทรรศการ

5.1.1.1 ผลวิจัยพบว่าการรับรู้และทัศนคติ การตีความของผู้ชมที่เข้ามาชมผลงานนั้นเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด เพราะงานนิทรรศการศิลปะค่อนข้างพิเศษกว่านิทรรศการอื่น ๆ ที่ต้องอาศัยการตีความ ความรู้ ความเข้าใจ

5.1.1.2 ผลการวิจัยพบว่าปัญหาในการจัดการนิทรรศการคือการสื่อสารภายในองค์กรและการสื่อสารกับชาวต่างชาติ ด้วยวัฒนธรรมและภาษาที่แตกต่างกัน มีการสื่อสารคลาดเคลื่อนและผิดพลาดได้

5.1.1.3 ผลวิจัยพบว่าการบริหารความเสี่ยงนิทรรศการยางค์มี 2 ปัจจัย ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกคือบุคคลภายนอกที่เข้ามาชมศิลปะและปัจจัยภายในคือการจัดวางงานศิลปะไม่ให้อยู่ในจุดเสี่ยงหรือมุมบอดตามจุดต่าง ๆ

5.1.1.4 ผลวิจัยในการแก้ปัญหาพบว่าควรมีการศึกษาเจาะจงกลุ่มผู้ชมนิทรรศการ อีกทั้งภัณฑารักษ์เป็นผู้แก้ปัญหาและตัดสินใจในงานนิทรรศการและควรมีการศึกษาวิธีการแก้ไขของสถานการณ์หน้างานของพนักงานรักษาความปลอดภัยภายในนิทรรศการ

5.2 อภิปรายผลวิจัย

จากผลการศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กรณีศึกษารายงศ์สัมพันธ์ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการจัดการและปัญหาในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยตามแนวคิดการจัดการนิทรรศการศิลปะ แนวคิดการจัดกิจกรรมพิเศษ (Special event) แบบจำลองการกระบวนการสื่อสารของ David K.Berlo และทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ สามารถนำผลการศึกษามาอภิปรายได้ดังนี้

5.2.1 เพื่อศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย

5.2.1.1 จากผลวิจัยพบว่านิทรรศการมีการสื่อสารที่สอดคล้องกับแบบจำลองการกระบวนการสื่อสารของ David K.Berlo เพราะนิทรรศการต้องมีผู้ส่งสารคือผู้จัดงานกล่าวคือมีระบบสังคมและวัฒนธรรมในที่นี้คือความรู้ ประสบการณ์ ค่านิยมและศิลปวัฒนธรรม มีทักษะในการสื่อสารซึ่งภัณฑารักษ์ของงานนิทรรศการ มีความสามารถในการตีความข้อมูล ความสามารถในการออกแบบความรู้ ทักษะคิด โดยทางภัณฑารักษ์และผู้จัดงานนิทรรศการ สารที่สื่อออกไปคือทั้งรูปแบบวาทภาษาและอวัจนภาษา ช่องทางการสื่อสารคือนิทรรศการศิลปะที่ภัณฑารักษ์และทีมงานจัดขึ้นและมีผู้รับสารคือผู้ที่มาชมนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย

5.2.1.2 ผลการวิจัยพบว่าการจัดการนิทรรศการอย่างสัมพันธ์กันสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศิลปะและแนวคิดการจัดกิจกรรมพิเศษ จะพบว่าขั้นการวางแผนการจัดการนิทรรศการเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้จัดนิทรรศการจะต้องคำนึงเป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อความสำเร็จและความราบรื่นของการจัดการนิทรรศการ มีการทำขั้นการวางแผนนิทรรศการอย่างสัมพันธ์อย่างละเอียด (Detailed planning) ทั้ง 2 แนวคิดนี้กล่าวว่าการตั้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดงานเป็นขั้นตอนแรกในการวางแผนนิทรรศการหรือกิจกรรมซึ่งต้องมีการรวบรวมและวิเคราะห์หาข้อมูลจากการจัดการหรือนิทรรศการในครั้งก่อน ๆ ในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายเช่น เพศ อายุ การศึกษา

5.2.1.3 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของแนวคิดการจัดการศิลปะและแนวคิดการจัดกิจกรรมพิเศษนั้นมีความคล้ายคลึงกันกล่าวคือกิจกรรมต้องมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ผู้เข้าชมงาน จำนวนคนเพื่อเป็นเป้าหมายในการทำงาน

5.2.1.4 การออกแบบและการจัดนิทรรศการสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการนิทรรศการและแนวคิดการจัดกิจกรรมพิเศษ กล่าวคือเป็นกลยุทธ์และขั้นตอนที่ผสมผสานจินตนาการเข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสาร ความรู้ด้านการออกแบบศิลปะและการแสดงในการออกแบบกิจกรรม เพื่อจะสื่อสารรูปแบบให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายของกิจกรรมที่กำหนดไว้ เพราะฉะนั้นการออกแบบและการจัดนิทรรศการการออกแบบและจัดนิทรรศการเป็นสิ่งสำคัญต่อการเข้าถึงเป้าหมายผู้รับชมเป็นกลุ่มเป้าหมายตามแผนที่ตั้งไว้

5.2.1.5 รูปแบบนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยอย่างสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ กล่าวถึง ผลงานหลากหลายประเภทต้องอาศัยปัจเจกบุคคลเข้าไปอยู่ในกระบวนการสื่อสารและการกระทำต่าง ๆ ผ่านการตีความหมาย (interpretative) ดังนั้นปัจเจกบุคคลตัวแสดงจะทำการเลือก ตรวจสอบ และปรับเปลี่ยนความหมายตามสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยเกิดการนิยามวัตถุต่าง ๆ และเป็นไปได้ที่ตัวแสดงอาจจะมีนิยามที่แตกต่างกันในวัตถุเดียวกันได้ การวางแผนในการเลือกผลงานศิลปะที่จัดแสดงนิทรรศการเป็นการวางแผนและเป็นการศึกษาผู้ชมงานนิทรรศการศิลปะ อีกทั้งการใส่ความหมายอย่างวัฒนธรรมซึ่งเป็นวัตถุทางนามธรรมผ่านงานศิลปะต่าง ๆ ดังนั้นทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นี้เป็นทฤษฎีที่ช่วยให้เข้าใจถึงกระบวนการสื่อสาร โดยผ่านการตีความหมายซึ่งเป็นรูปแบบของงานนิทรรศการศิลปะ

5.2.1.5 การจัดกิจกรรมพิเศษหรือสื่อกิจกรรมภายในนิทรรศการนอกเหนือจากการจัดแสดงผลงานสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการนิทรรศการและแนวคิดการจัดกิจกรรมพิเศษ กล่าวคือเป็นการสร้างการรับรู้ในขณะจัดกิจกรรมพิเศษ สร้างการรับรู้หลังจากจัดงาน โดยการส่งภาพลงหน้าเพจของนิทรรศการและจัดกิจกรรมพิเศษที่เป็นการสาธิต กระบวนการให้ความรู้โดยผ่านเกมส์ ประสบการณ์การแสดงผลหรือการมีส่วนร่วมด้วยกัน

5.2.1.6 นิทรรศการเป็นประเภทช่องทางการสื่อสารอย่างหนึ่งกล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่จะตอบสนองความต้องการเฉพาะด้านและเป็นกิจกรรมพิเศษที่ไปร่วมกับผู้อื่น (Participating event) โดยนิทรรศการในครั้งนี้เป็นการร่วมมือกันระหว่างเจแปนฟาวเดชั่นและหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพ ฯ

5.2.1.7 ในส่วนการประชาสัมพันธ์สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศิลปะโดยมีการประชาสัมพันธ์ออกเป็น 3 ระยะ ตามแนวความคิดการจัดนิทรรศการโดยมีการประชาสัมพันธ์ก่อนงานล่วงหน้า 3 เดือน การประชาสัมพันธ์ระหว่างงาน โดยการเชิญนักข่าวและศิลปินพามา นิทรรศการก่อนงานเปิด และการประชาสัมพันธ์แบบต่อเนื่องหลังจากวันเปิดนิทรรศการโดยการเพิ่มเติมข้อมูลข่าวสารทางเฟสบุ๊คและบทความทางออนไลน์

5.2.1 เพื่อศึกษาปัญหาในการจัดนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย

5.2.1.1 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ชมนิทรรศการส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจที่สอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์โลในเรื่องของผู้รับสารจำเป็นจะต้องมีความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร ความชำนาญในการสื่อสาร ความรู้ ทักษะ และระบบสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือความรู้หรือประสบการณ์ของผู้รับอาจจะเป็นแค่ความรู้เบื้องต้นเฉพาะด้านอาจจะไม่เกิดการรับรู้หรือทำความเข้าใจได้ อาจก่อให้เกิดปัญหาต่อการรับรู้และการตีความของผู้ชมนิทรรศการ อีกทั้งด้วยระบบสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายในเนื้อหาของนิทรรศการอาจจะทำให้ผู้ชมไม่เข้าใจความหมายและสัญลักษณ์จึงไม่ก่อให้เกิดจินตนาการและพัฒนาศักยภาพในการรับรู้ได้เช่นกัน

5.2.1.2 ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารด้วยวจนภาษาผ่านวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อาจทำให้การสื่อสารในการทำงานคลาดเคลื่อน ซึ่งงานนิทรรศการนี้จะต้องมีการทำงานและประสานงานกับชาวต่างชาติอาจทำให้การปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามขั้นตอนหรือเป็นไปอย่างเรียบร้อย

ในบางครั้ง สอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการสื่อสารของ David K.Berlo ในเรื่องของเนื้อหาสาร โครงสร้าง ส่วนประกอบในสารที่สื่อสารกัน

5.2.1.3 เพื่อการศึกษาปัญหาในการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย ผลการวิจัยพบว่างานศิลปะถือเป็นวัสดุสิ่งที่ศิลปินสร้างขึ้นมานำมาจัดแสดงในนิทรรศการเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาจากผู้ชมนิทรรศการหรือภายในนิทรรศการได้หากไม่มีการศึกษาวัสดุ การติดตั้ง หรือ การเตรียม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการนิทรรศการศิลปะกล่าวคือเพื่อศึกษาถึงวัสดุ อุปกรณ์ของ ผลงานของศิลปินที่จะนำมาจัดแสดงว่าเป็นประเภทอะไร ควรติดตั้งอย่างไร เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิด อุบัติเหตุหรือความเสียหายที่ก่อให้เกิดภายในงาน

5.2.1.4 เพื่อการศึกษาปัญหาในการจัดการในการออกแบบภายในงานนิทรรศการ ศิลปะว่าด้วยการปฏิสัมพันธ์ ด้วยวัฒนธรรม ระบบสังคม บทบาทสังคมของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน อันเป็นแนวคิดหลักของนิทรรศการอย่างสัมพันธ์นี้กล่าวคือปัจเจกบุคคลจะนิยมและให้ความหมาย วัตถุแต่ละชิ้นแตกต่างกัน สัญลักษณ์จากวัตถุรูปแบบศิลปะของศิลปินอาจจะมีสัญลักษณ์ที่ช่วยเพิ่มพูน ศักยภาพในความคิด จินตนาการ และการรับรู้ร่วมกันหรือผู้ชมนิทรรศการไม่ได้กระทำตอบสนองต่อ งานศิลปะเชิงสัญลักษณ์เพราะไม่ใช่วัฒนธรรมและสังคมของเดียวกันของผู้รับสาร

5.3 ข้อเสนอแนะที่พบจากการวิจัยในครั้งนี้

5.3.1 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ชมงานนิทรรศการอย่างสัมพันธ์ยังไม่ได้ตระหนักหรือรับรู้ถึง วัตถุประสงค์และความสำคัญที่ชัดเจนภายในงานนิทรรศการ เนื่องจากไม่มีสิ่งทิวาธิบายถึงวัตถุประสงค์ และความสำคัญภายในนิทรรศการให้ผู้ชมนิทรรศการเห็น

5.3.2 ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการจัดทำการค้นคว้าวิจัยเจาะจงเกี่ยวกับความเข้าใจ ทักษะคติ และการตีความของผู้รับสารในด้านศิลปะจากการสนับสนุนของทางภาครัฐ เอกชน และ สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

5.3.3 ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการจัดเจ้าหน้าที่นำชมหรือผู้ที่สามารถให้ความรู้แนะนำ งานศิลปะ รายละเอียด ในงานนิทรรศการ

5.3.4 ผลการวิจัยพบว่า การประชาสัมพันธ์นิทรรศการศิลปะงานอย่างสัมพันธ์โดยใช้ สื่อออนไลน์ค่อนข้างประสบความสำเร็จและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้แต่ยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชน

หรือบุคคลทั่วไปได้ การประชาสัมพันธ์อาจจะต้องใช้กลยุทธ์อื่น ๆ เพิ่มเติมเช่น สื่อนอกบ้าน (Out of home media) หรือสื่อเคลื่อนที่

5.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

5.4.1 งานวิจัยนี้เป็นเพียงงานวิจัยที่มุ่งเน้นการศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในองค์ประกอบการจัดการและการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย เท่านั้น การศึกษาวิจัยผู้ชมในเรื่องของความรู้ ความเข้าใจ การตีความ ของผู้ชมงานศิลปะ อีกทั้งเรื่องของทัศนคติ ความพึงพอใจ ความรู้ รูปแบบของศิลปะที่ต้องการศึกษาหรือสนใจที่จะเป็นองค์ความรู้สำคัญและเป็นประโยชน์สำหรับในการจัดการและส่งเสริมนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย จะทำให้ได้เห็นถึงกระบวนการและแนวทางแก้ไขงานนิทรรศการที่สมบูรณ์แบบมากที่สุด

5.4.2 งานวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัดอีกมาก ในส่วนของการศึกษาปัญหาการจัดการ ระยะเวลา รวมทั้งการออกแบบเพื่อการรับรู้ให้ได้ผลดีและกว้างขวางมากขึ้น เพื่อเป็นตัวอย่างงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

5.4.3 งานวิจัยเกี่ยวกับนิทรรศการและผู้ชมนิทรรศการในอนาคตควรมีการเปรียบเทียบผลการวิจัยจากนิทรรศการอื่น ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ อันจะส่งผลให้ผู้จัดนิทรรศการศิลปะสามารถกำหนดและวางแผนในการจัดการนิทรรศการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้และสมกับงบประมาณที่ใช้ในการจัดการนิทรรศการ

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม.(2549) .*การบริหารจัดการงานศิลปะร่วมสมัย*
สาขาทัศนศิลป์กรุงเทพฯ .: สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

วิทยานิพนธ์

กมลวรรณ จันทวร. (2555). *การบริหารจัดการหอศิลป์ของรัฐในประเทศไทย* .(วิทยานิพนธ์ศิลป
มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะศิลปศาสตร์

ฉัตรวิไล พุ่มส้ม. (2557). *การออกแบบพื้นที่ใช้ภายในหอศิลป์ที่สอดคล้องกับหลักการออกแบบสากล*
กรณีศึกษา: หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์
บัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

เจตชาติ หิรัญโร .(2546) .*การสื่อความหมายและการรับรู้จากนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษา*
พิพิธภัณฑ์ภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) .
มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะศิลปศาสตร์

มนวิไล โรจนตันติ .(2556) .*การสร้างหน่วยเคลื่อนที่ของฐานความรู้ในนิทรรศการศิลปะวิทยานิพนธ์* .
ศิลปกรรมศาสตร์ดุสิตบัณฑิต). มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, คณะศิลปกรรมศาสตร์

หัตถภพ ตังมหาเมฆ. (2555). *ศิลปะร่วมสมัยไทยในมหกรรมศิลปะนานาชาติ เวนิส เบียนนาเล่*.
(วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะศิลปศาสตร์

อัฐวุฒิ จ่างวิทยา. (2544). *การออกแบบนิทรรศการว่าด้วยกระบวนการออกแบบที่มีพื้นฐานทางสังคม*
วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต .(วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต) .คณะศิลปกรรมและการ
ออกแบบ

อ้อมแก้ว กัลยาณพงศ์. (2553).*การบริหารและการจัดการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยของประเทศไทย*
กรณีศึกษามหกรรมศิลปะเวนิสเบียนนาเล่. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต).

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

Dudesweet Third world magazine. (2 กุมภาพันธ์ 2560). ปีนี้จีนกลายเป็นผู้นำตลาดศิลปะโลก
แล้วไทยเราอยู่ตรงไหน?. สืบค้นจาก

<http://www.dudesweet.org/thirdworld/artbaselhk17/>

Tentacles. (13 พฤศจิกายน 2559). ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย (แปลจากบทความในนิตยสาร
a.m.post ประเทศไต้หวัน ฉบับเดือน พฤษภาคม 2559). สืบค้นจาก

<http://www.tentaclesgallery.com/%E0%B8%A8%E0%B8%B4%E0%B8%A5%E0%B8%9B%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B8%B1%E0%B8%A2%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2/>

หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร .ความเป็นมาของหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร.

สืบค้นจาก <http://www.bacc.or.th/content/background.html>

อรรรรณ บัณฑิตกุล .(2544 กรกฎาคม)ศิลปะกับผู้คน. สืบค้นจาก

<http://info.gotomanager.com/news/printnews.aspx?id=1651>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวอิสรา ชื่นสุขเกษมวงศ์
วันเดือนปีเกิด	9 มีนาคม 2532
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2550 ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาจิตรกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ตำแหน่ง	กราฟฟิค ดีไซน์เนอร์
ประสบการณ์ทำงาน	2560-ปัจจุบัน: กราฟฟิค ดีไซน์เนอร์ บริษัท พิมพ์คลิก จำกัด 2559-2560: กราฟฟิค ดีไซน์เนอร์ บริษัท สเกลจำกัด 360 2559-2559: ซีเนียร์ กราฟฟิค ดีไซน์เนอร์ บริษัท วิชเปียร์ 2556-2559: กราฟฟิค ดีไซน์เนอร์ บริษัท เอเชียมีเดีย สตูดิโอ จำกัด